

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

HØYSKOLEN
DIAKONOVA

”OGSÅ FIKK JEG BESKJED OM Å GÅ OG BESØKE DEM DA ...!”

Menighetssøstrene, den kvinnelige diakoni
i Den norske kirke i 1950 og 1960-årene

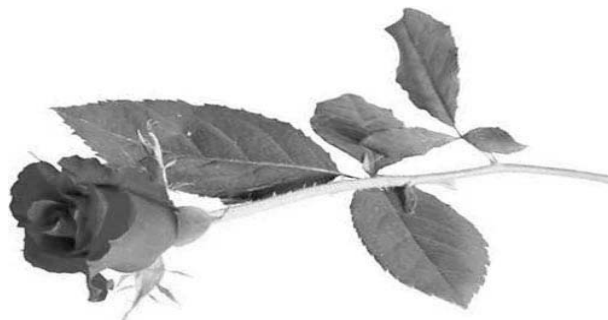
Masteravhandling (30 ECTS)

Kirkens diakoni

Av Eva Lee Løland

Veileder Kristin Norseth

Våren 2010

Forord

Jeg har den glede av å kjenne en menighetssøster, Marie Voster. Hennes vennskap har sammen med studiet, bidratt til en økende interesse for å finne mer ut av hvem menighetssøstrene egentlig var. Resultatet jeg sitter med i dag, er blant annet en stor respekt for deres arbeid og for det de har bidratt med som en del av dette landets kirkelige diakoni.

Jeg vil derfor rette en stor takk til de fem informantene mine, som sa seg villige til å la seg intervju og slik har bidratt til at denne avhandlingen er blitt mulig. Det har vært et stort privilegium å få møte disse kvinnene ansikt til ansikt, som de vitnesbyrdene de både er og har vært, om den private og offentlige diakonien. Deres fortellinger, svar og innspill har bidratt til noe mer enn bare et stykke historisk dokument. Det bringer en forståelse av en praktisk Gud, som virker inn i verden gjennom levende menneskers skikkelse. Ikke på grunn av, men på tross av. Jeg håper bare at jeg formidler deres bidrag til materiale, med den respekten det fortjener.

Jeg vil også rette en stor takk til veileder Kristin Norseth, for konkret og konstruktiv veiledning gjennom en spennende, lærerik og utfordrende skriveprosess. Hennes tydelighet har vært til en stor styrke for meg.

Til slutt vil jeg takke familien min, deriblant mine tre sønner Daniel, Johannes og Samuel. De har på en helt spesiell måte vært involvert i denne prosessen og bidratt til motivasjon og oppmuntring til gjennomføring. Jeg sitter igjen med en stor takknemlighet til alle som har vært en del av disse to årene i mitt liv, og synliggjort Jesu nærvær for meg.

Oslo, mai-2010

Eva Lee Løland

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord	s.2
INNHOLD	s.3
FORKORTELSER	s.6
KAPITTEL 1: INNLEDNING	s.7
1.1 BAKGRUNN	s.7
1.1.1 Menighetssøsterhjemmets tilblivelse	s.7
1.1.2 Menighetssøsteren	s.10
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	s.11
1.3 MATERIALE OG LITTERATUR	s.12
1.4 METODISKE REFLEKSJONER	s.13
1.4.1 Utvalgsprosessen	s.13
1.4.2 Etiske overveielser og ivaretagelse av anonymitet	s.14
1.4.3 Reliabilitet og validitet	s.14
1.4.4 Kritiske refleksjoner	s.15
1.5 OPPBYGGING OG STRUKTUR	s.16
KAPITTEL 2: Å BLI MENIGHETSSØSTER, FORBEREDENDE ÅR, BAKGRUNN OG UTDANNELSE	s.17
2.1 INFORMANTENE	s.19
2.2 HVORFOR AKKURAT MENIGHETSSØSTERHJEMMET?	s.20
2.3 UTDANNELSESTIDEN	s.22
2.3.1 Forventninger til utdannelsen	s.22
2.3.2 Oppfatning av Menighetssøsterhjemmets forventninger	s.23
2.3.3 Forventninger og skuffelser	s.26
2.3.4 Praksiserfaringer under utdannelsen	s.27
2.4 OPPSUMMERING	s.29
KAPITTEL 3: UT I TJENESTE	s.31
3.1 INNVIELSENS BETYDNING	s.32
3.1.1 Forlovelse og ekteskap?	s.33
3.2 REKRUTTERING TIL TJENESTE	s.35
3.2.1 Rekrutteringen	s.35

3.2.2	Hva når hun hadde andre ønsker enn ledelsens?	s.36
3.3	ANSETTELSESFORHOLD	s.37
3.3.1	Boforhold	s.37
3.3.2	Hvordan reise fra hjem til hjem	s.39
3.3.3	Lønnsforholdene	s.40
3.3.4	Arbeidsinstrukser	s.41
3.3.5	Forholdet til menigheten	s.42
3.3.6	Forholdet til fritid	s.44
3.4	OPPSUMMERING	s.44
	KAPITTEL 4: MENIGHETSSØSTEREN I ARBEID	s.46
4.1	HVORDAN FOREGIKK UTVELGELSEN AV HVEM SOM SKULLE MOTTA HJELP?	s.46
4.2	HVA GJORDE EN MENIGHETSSØSTER, OG HVA BLE VEKTLAGT?	s.48
4.2.1	Taushetsplikten	s.49
4.2.2	Stell av pasienten	s.50
4.2.3	Husstell og praktisk arbeid	s.52
4.2.4	Besøktjeneste	s.53
4.2.5	Sjelesorg, bønn og Guds ord	s.54
4.2.6	Nøddåp	s.56
4.2.7	Sognebud	s.57
4.3	SAMARBEIDSRELASJONER	s.58
4.3.1	Kollegasamarbeid	s.58
4.3.2	Samarbeid med helsevesenet	s.59
4.3.3	Samarbeid med overordnede	s.60
4.3.4	Samarbeid med andre	s.61
4.3.5	Hvordan ble menighetssøsteren ivaretatt?	s.61
4.4	SPESIELLE UTFORDRINGER OG ERFARINGER	s.63
4.4.1	Forholdet til døden	s.63
4.4.2	Å være alene	s.65
4.5	OPPSUMMERING	s.66

KAPITTEL 5: MENIGHETSSØSTER PÅ LIVSTID?	s.67
5.1 VIDEREUTDANNELSE	s.68
5.2 TILBAKEBLIKK OG BETYDNINGSFULLE ERFARINGER	s.70
5.2.1 Refleksjoner over verdien av: å se	s.70
5.2.2 Refleksjoner i forhold til overgangen fra menighetssøster Tjenesten til det offentlige	s.72
5.2.3 Refleksjoner i forhold til det religiøse	s.73
5.2.4 Refleksjoner i forhold til tidspress	s.75
5.2.5 Refleksjoner i forhold til diakoni	s.76
5.2.6 Forskjell på mannlig og kvinnelig diakoni?	s.76
5.2.7 Praktiske handlinger og et lyttende øre...	s.77
5.3 OPPSUMMERING	s.79
KAPITTEL 6: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	s.82
LITTERATUR & ELEKTRONISKE KILDER	s.84

VEDLEGG:

1. Informasjonsbrev
2. Intervjuguide
3. Tillatelsen fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

FORKORTELSER

L.M.D.F.: Luthersk Menighetsdiakonissers Forening.

L.M.S.F.: Luthersk Menighetssøstres Forening.

NSD: Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste.

NSF: Norsk Sykepleier Forbund.

MS: Multipel Sklerose.

MSH: Menighetssøsterhjemmet.

KAPITTEL 1: INNLEDNING

”Da øver hånden og ånden til sammen den tjeneste som er diakoni”.¹

1.1 Bakgrunn

Jeg tilhører en generasjon som ikke har hatt så stor kjennskap til menighetssøstertjenesten. Da jeg begynte diakoniutdannelsen, visste jeg lite om menighetssøstrene. I dag finnes de ikke lenger som yrkesgruppe, men spør man mennesker over 60 år vil mange kunne svare at menighetssøsteren var en kvinne, som var ansatt i en menighet, opptatt av å utøve sykepleie omkring i hjemmene i sognet. Fremdeles finnes det godt voksne kvinner som en gang har vært menighetssøster. Det arbeidet de utførte minner på mange måter det man i dag gjør i hjemmetjenesten.² Som forløpere til hjemmesykepleien og helsesøstertjenesten har menighetssøstrene preget utviklingen av norsk velferdshistorie, men historisk sett vet vi lite om menighetssøstrenes arbeid og innsats i norsk kristenliv. Derfor mener jeg det er viktig og interessant å finne mer ut av hvem menighetssøstrene var, hva de gjorde (arbeidsoppgaver og arbeidsinnsats) og under hvilke forhold de gjorde det. Hvordan var forholdet deres til menighetene og det offentlige? Hvordan oppfattet de seg selv og arbeidet sitt, innenfor rammen av den kirkelige diakoni? Hva var deres bakgrunn, sosialt og utdannelsesmessig? Jeg vil begynne med et lite historisk tilbakeblikk og utviklingen av Menighetssøsterhjemmets (MSH) som er en del av menighetssøstrenes grunnvoll.

1.1.1 Menighetssøsterhjemmets tilblivelse

”Å gjøre en gerning i Jesu navn for dem som hadde det vondt og trengte hjelp”.³

I Norge har man helt fra 1850-tallet av vært opptatt av diakoni, noe som ble forstått både som sosialt arbeid og sjelens frelse. Menighetspleien har sine røtter fra slutten av 1800-tallet og er blitt beskrevet som *”diakonien blomst og krone”*.⁴ På mange måter var sykepleier - utdannelsen i Norge et resultat av en åndelig vekkelser, der ønsket var å gjenopplive den oldkirkelige tanken om diakoni. Diakonien kom til uttrykk via de frivillige organisasjonene innen Den norske kirke.

¹ Aschim, 1956:124.

² Knutsen 1976:183. Gradvis ble menighetspleien avløst av hjemmesykepleien. Sosialdepartementet kom med ”midlertidige retningslinjer for opprettelse og drift av hjemmesykepleievirksomhet” i 1972.

³ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:7.

⁴ Aschim, 1956:33.

I 1868 ble Diakonissehuset etablert for å utdanne kvinner til både sykepleie og organisasjonstjeneste.⁵ Diakonissene regnes som de første profesjonelle yrkesutøvere innen sykepleie og sosialomsorg.⁶ Deres kunnskaper og erfaringer ble en ressurs de andre sykepleierutdanningene bygde på.⁷ Fra 1912 var det de humanitære og kristne organisasjonene, sammen med Norsk Sykepleierforbund (NSF), som ble drivkraften bak den videre utviklingen av sykepleierutdannelsen.⁸

På begynnelsen av 1900-tallet greide ikke Diakonissehuset lenger å imøtekomme behovene for å utdanne menighetssøstre til bygdene.⁹ Menighetsdiakonissen Anna Skavang (1870-1950) tok derfor initiativ til dannelsen av Lutherske Menighets Diakonissers Forening (L.M.D.F).¹⁰ Det norske Lutherske Indremisjonselskap så det økende behovet for menighetspleie utover på landsbygda, og slo seg sammen med L.M.D.F. om å starte en ny sykepleierskole: Menighetssøsterhjemmet (MSH).¹¹ MSH ble slik et utspring fra Norges første diakoniinstitusjon: Diakonissehuset.¹² Diakonissehuset sa seg villig til å bistå med rådgivning ved planlegging og drift av institusjonen, avse hjelp til undervisning og til å ta inn elever ved sykehuset ved behov.¹³

Ved opprettelsen av MSH i 1916, ble det introduserte noe helt nytt. Målet og hensikten med denne sykepleierutdannelsen var å utdanne kvinner til menighetssøstertjeneste i hele landet.¹⁴ Både MSH og Diakonissehuset hadde som målsetning å få sykepleiere ut til menighetene. *”Menighetssøsterhjemmet hadde som forutsetning et konkret sosialt og menneskelig behov.*

⁵ Glavin & Kvarme, 2003:35. De første sykepleierne som arbeidet utenfor sykehusene var som oftest tilknyttet frivillige eller kristne organisasjoner. (Knutsen, 1976:18 og 20, Aschim, 1956:37). Indremisjonsforeninger, menigheter og sykepleierforeninger bidro økonomisk til å støtte de som ville ta en slik utdanning, og komme tilbake og arbeide som sykepleier i bygda.

⁶ Blom & Sogner (red.). 2001:210.

⁷ Martinsen, 1984:319.

⁸ Glavin & Kvarme, 2003:27 og 28. NSF ble stiftet i 1912, av Bergljot Larsen. (Aschim, 1956:45 og 82). MSH ble senere både i 1915 og i mellomkrigstiden kritisert av Norsk sykepleierforbund (NSF) for svak medisinsk faglighet.

⁹ Aschim, 1956:77.

¹⁰ Knutsen, 1976:196. Dannet i 1906: Lutherske Menighetsdiakonissers Forening, L.M.D.F. (Knutsen, 1976:116) Ble i 1916 til Lutherske Menighetssøstres Forening: L.M.S.F. Ble nok en gang endret i 2002, til Menighetssøstrenes Diakonifelleskap: M.D.F.

¹¹ Glavin & Kvarme, 2003:36-37.

¹² Knutsen, 1976:7,40 og 43. Åpningsdagen: 01/09/1916 i Rosenborggt.8. Selve dagen for innvielsen var: 17/10/1916. Diakonissehuset Lovisenberg er den eldste diakoniinstitusjon innen Den norske kirke (1868). Det yngste er Bergens Diakonissehjem (1918). I tillegg til disse kvinnelige diakoniinstitusjonene ble Det Norske Diakonhjem, for mannlige studenter, opprettet i 1890.

¹³ Knutsen, 1976:37.

¹⁴ Diakonissene regnes som grunnleggere av sykepleierutdannelsen og viktig bidragsyter til menighetssøstertjenesten.

Men like sterkt medvirkende var kirkens egen uoppgivelige vilje og trang til å øve diakoni".¹⁵

I følge Menighetssøsterhjemmets publikasjoner var målet å utdanne unge kvinner til å lindre den økende nøden ute på bygdene. Forståelsen av åndelig "nød" var at den var likestilt med materiell og fysisk "nød".¹⁶ Tjenesten skulle med andre ord imøtekomme behov som omfattet både legemet og sjelen.¹⁷ I et opprop til Norges prester og prestekoner, lød det fra MSH i 1925: "*Vort maal er: mindst en menighetssøster i hver av landets menigheter*".¹⁸ Stillingene ble finansiert av frivillige organisasjoner og private innsamlede midler. Motivasjonen var forankret i Jesu tjeneste som hadde hele menneskets frelse som mål:

Det er mennesket etter sin totalitet slik Gud har skapt det med kropp, sjel og ånd, han er kommet for å tjene og forløse. Derfor er det aldri spørsmål om bare å fri sjelen ut fra en forsmadelig kropp, men det gjelder å frelse både sjel, ånd og kropp ut fra det onde maktriumvirat som heter synd, djevel og død (...). Jesus må elske og dermed tjene hele mennesket.¹⁹

Fremveksten av MSH ved første øyekast virke som et svært naturlig og harmonisk prosjekt. Det har vært tøffe omstendigheter rundt MSHs fremvekst og videre eksistens, av både materielle, mellommenneskelig og faglig art.²⁰ For menighetssøstre som allerede var i tjeneste, betydde opprettelsen av institusjonen mye. Allerede i oppstarten av MSH i 1916 viste de sin solidaritet ved at de slo "*bønnering*" om prosjektet om å få en egen utdannelseinstitusjon. Men her var det ikke bare "*follede hender*," men også en synlig offervilje, ved at de gav 50-100 kr hver.²¹ Generelt var denne tiden preget av: "*Gudsfrykt med nøysomhet*".²² Senere, i 1941 ble elevenes lojalitet nok en gang utfordret, da de av egne lommer gav 10.000 kr. for å kunne dekke underskuddet fra 1940.²³ Dette kan forstås i lys av at de var bærere av den samme visjonen som MSH.

Opprettelsen av Menighetssøsterhjemmet ser ut til å være et resultat av et behov på landsbygda, Diakonissehusets begrensninger i å utdanne nok søstre, og et ønske om å: "*... fremme en sykepleie på kristen grunn ... i diakoniens ånd*".²⁴ Dessuten var det arbeidende

¹⁵ Knutsen, 1976:35.

¹⁶ Bloch-Hoell, 1968:57.

¹⁷ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:21.

¹⁸ Knutsen, 1976:74. (*Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:19). "*Minst en menighetssøster i hver bygd i vårt land fra Finnmark til Agder*."

¹⁹ Aschim, 1956:11.

²⁰ Knutsen, 1956:44-45, 11 og 93. (Ledelsen reiste blant annet til Sverige for å hente inspirasjon av Samaritthjemmet. Etter hvert kom krigstider, kritikk fra NSF og dårlige økonomiske tider).

²¹ Aschim, 1956:76. I følge Knutsen, 1976:14 ser det ut til at det var etter oppfordring fra ledelsens side.

²² *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:66.

²³ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:68.

²⁴ Knutsen, 1976:15.

søstres som faktisk stod som pådrivere av opprettelsen av institusjonen. Hvem var så denne menighetssøsteren?

1.1.2 Menighetssøsteren

*”Hun baner vei for Ordets tjeneste gjennom kjærlighetens håndsrekning og gjør diakonien ikke bare til en kirkens hånd, men også til et kirkens bånd”.*²⁵

Diakonissens eller menighetssøsterens barmhjertighetstjeneste blir av forstander Johannes Aschim (1910-1988) beskrevet som å tjene, slik Jesus gjorde.²⁶ Betegnelsen ”menighetssøster” stammer fra den første kvinnelige diakon, Føbe,²⁷ og tjenesten i den første kristne menighet slik den er beskrevet i Romerne 16,1-2. Menighetssøstre ble utdannet til sykepleiere, enten fra Menighetssøsterhjemmet (MSH) eller Diakonissehuset,²⁸ som var to av de kristne utdannelseinstitusjonene som fantes i Norge. Begge institusjonene hadde som mål å utdanne kvinner til å arbeide i tilknytning til menighetspleie.²⁹ Etter hvert fikk menighetssøsteren en sentral rolle i den kirkelige diakonien, der den kvinnelige menighetstjenesten ble relatert til sykepleieroppgaver i menigheter, sokn og prestegjeld. Det er verdt å vite at inntil det ble vanlig med kvinnelige prester på 1960-tallet, utgjorde menighetssøstre hovedtyngden av kvinnelige ansatte i Den norske kirke.³⁰

Gjennom årenes løp er det mange som har fått utdannelsen sin ved Menighetssøsterhjemmet. I perioden 1916-1965 ble 1376 søstre utdannet ved MSH.³¹ I slutten av 1930-årene ble det fra Menighetssøsterhjemmets side uttrykt bekymring over at helsearbeidet gradvis ble overtatt av staten. Det mange fryktet var en avpersonalisering av brukerne. Visjonen om å sende menighetssøstre til bygdene ble nok en gang bekreftet i 1940: *”Men her tror jeg det gjelder noe avgjørende for Menighetssøsterhjemmet, nemlig å være tro mot den opprinnelige*

²⁵ Aschim, 1956:33.

²⁶ Aschim, 1956:9-10. Markus 10,45. *”For Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange.”*

²⁷ Aschim, 1956:18 og *Menighetssøsterhjemmet 25 år 1941:5.* *”Jeg anbefaler vår søster Føbe for dere; hun gjør tjeneste i menigheten i Kenkrea. Ta imot henne i Herrens navn, slik det sømmer seg for kristne. Gi henne den hjelp hun trenger å få av dere, for hun har selv tatt seg av mange, også meg.”*

²⁸ Bloch-Hoell, 1968:60.

²⁹ I følge Martinsen, 1984:18, ble det fra midten av 1880-årene utdannet både sykehusdiakonisser og menighetsdiakonisser fra Diakonissehuset/Lovisenberg. I følge Aschim, 1956:33-34, har menighetsdiakonissene sitt utspring i indremisjonsbevegelsen sin private og frivillige fattigpleie. (Snøtun, 2007:19). Fattigpleien ble etter en tid til Menighetspleien som utgjorde menighetssøstrenes grunnvoll. (Knutsen, 1976: 17 og Norseth 2007:238-252).

³⁰ Norseth, 2008:241. Den første ordinasjon av en kvinnelig prest var i 1961.

³¹ Bloch-Hoell, 1968:60.

oppgaven: utdanning av søstre med særlig sikte på bygdene våre".³² Etter krigen ble det en økende mangel på sykepleiere, spesielt ute i menighetene, da mange foretrakk å arbeide på sykehusene.³³ I 1948 krevde dessuten myndighetene autorisasjon av sykepleiere, noe som la et press på skolen til å tilfredsstille offentlige krav til teoretisk og praktisk kunnskap.³⁴

I 1937 hadde Menighetssøsterhjemmet (MSH) en forståelse av og forventning til at menighetssøstertjenesten var et livskall. Dette var ikke ensbetydende med at man nødvendigvis skulle gå gjennom livet ugift, men det viste seg at de kvinnelige elevene som startet på Menighetssøsterhjemmet i 1950-årene var ugift. Som oftest var hun ung, med bakgrunn fra landet. Hun hadde gjerne et ønske om å gjøre noe konkret for de som trengte hjelp og omsorg.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Generelt har kvinners tjeneste i Den norske kirke vært et underbelyst tema og det er gjort få studier av menighetssøstrenes innsats og betydning. Det er lite som er nedskrevet med tanke på den kvinnelige diakonien og hva det diakonale arbeidet i Norge gikk ut på i tiden etter andre verdenskrig. De som var menighetssøstre på 1950- og 1960-tallet, er i dag pensjonert og representerer et unikt, nålevende historisk kildemateriale i form av minner. Den enkelte menighetssøstres fortelling utgjør en verdifull primærkilde til dokumentasjon av den kvinnelige diakonis historie og tjeneste innen Den norske kirke. Som følge av dette er problemstillingen blitt til:

Hva gikk den kvinnelige diakoni ut på i Den norske Kirke i tiden etter andre verdenskrig?

I forlengelse av denne problemstillingen reises spørsmål som: hvordan var forholdet deres til moderinstitusjonen og andre samarbeidspartnere? Hvem var disse menighetssøstre egentlig? Hva innebar utdannelsen og arbeidet? Hvordan forholdt de seg til tjenesten som et livskall? Hvilke tanker hadde de omkring diakoni?

Jeg har valgt å avgrense oppgaven hovedsakelig til å gjelde fra slutten av 1950 til utpå 1960-tallet. Grunnen til dette er for det første at de jeg intervjuer, arbeidet som menighetssøstre på

³² Knutsen, 1976:88. Menighetssøsterhjemmet ønsket med utdannelsen å fokusere på landsbygda, "sinnsykehusene" og tjeneste i Nord-Norge.

³³ Knutsen, 1976:113.

³⁴ Glavin & Kvarme, 2003:27

denne tiden. For det andre er det verdt å merke seg at allerede i 1956 begynte det offentlige å involvere seg i hjemmesykepleien og overtok mer og mer av menighetssøsterens arbeid. I 1965 ble det innført hjemmesykepleie i kommunene og ”fra 1972 ble retningslinjer gjort gjeldende for alle landets kommuner.”³⁵ Fra da av ble menighetssøstertjenesten i Den norske kirke nedbygd.

1.3 Materiale og litteratur

For å belyse problemstillingen har jeg benyttet meg av intervjuene som primærmateriale. Informantene bidrar til en historisk kunnskap om den kirkelige diakonien i Norge i tiden etter 2.verdenskrig. For få frem hva de gjorde og deres refleksjoner i tilknytning til dette, er materialet samlet inn ved hjelp av semistrukturelle intervjuer. Det innebærer at kunnskap innhentes ved hjelp av spørsmål, strukturert under overordnede temaer. Intervjuet hadde form av en kommunikasjonsprosess med liten grad av inngripen og påvirkning fra intervjuer.³⁶ Det ble lagt vekt på at informantene skulle fortelle mest mulig fritt, uten avbrytelser. Dette førte nødvendigvis til at spørsmålene ikke ble stilt likt eller i lik rekkefølge i den individuelle intervjusituasjon. Intervjuene utgjør avhandlingens primærmateriale.

For å få tilstrekkelig bakgrunnskunnskaper om Menighetssøsterhjemmet og innsikt i hva den kvinnelige diakonien gikk ut på, har jeg brukt *Utsendt til tjeneste* av forstander Johannes Aschim. Ellers har jeg også hatt nytte av domprost Fredrik Knutsens *Tro – virksom i tjeneste*. Begge bøkene er skrevet med et innenfraperspektiv.

I forbindelse med MSH sitt 90-årsjubileum i 2006 ledet Aud Oftestad et prosjekt som ble til publikasjonen *Våre historier*, utgitt i 2004. Menighetssøstre som er utdannet ved Menighetssøsterhjemmet i 1950-1960 forteller her om selve tjenesten, hvorfor de begynte, forholdet til MSH og hverandre. Avhandlingen min ligger i forlengelse av dette, men har en mer omfattende og strukturert profil. Åse Edith Snøtun skrev som forstanderinne i 2007 masteravhandlingen *Det var menighetssøstre dei var!* Oppgaven redegjør for hvilke konsekvenser det fikk for menighetssøstre at hjemmesykepleien ble profesjonalisert og del av den kommunale tjenesten. Bidraget mitt får en utfyllende funksjon i forhold til hennes oppgave. De nevnte titlene har sammen utgjort en viktig del av sekundærlitteraturen. Min

³⁵ Glavin & Kvarme, 2003:52.

³⁶ Kvale & Brinkmann, 2009:137 og Sander, hentet: 21/04/2010.

avhandling er en historisk orientert fremstilling av menighetssøstrenes virksomhet i tiden etter 2.verdenskrig. Ved å kartlegge hva de faktisk gjorde i tjenesten, er målet mitt å skrive innsatsen til menighetssøstrene inn i norsk kirke- og diakonihistorie så vel som i kvinne- og sosialhistorien.

1.4 Metodiske refleksjoner

Oppgaven tar ikke utgangspunkt i en bestemt teori, men i menighetssøstrenes fortellinger. Målet er å få deres fremstillinger, som svar på spørsmål som "hva, hvorfor og hvordan." Jeg har valgt semistrukturert intervju som metode, der fem menighetssøstres fortellinger og erfaringer utgjør primærkildematerialet til å besvare problemstillingen. I motsetning til et strukturert intervju, hvor spørsmålene er klart nedskrevet på forhånd, og hvor svaralternativene er veldefinerte, har et ustrukturert intervju form som en åpen samtale. En mellomting beskrives ofte som et "*semistrukturert intervju*." Da består intervjuet både av faste spørsmål og noen spørsmål som tilpasses den enkelte informant og hennes opplevelse.³⁷

1.4.1 Utvalgsprosessen

Denne form for undersøkelse er mulig etter godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).³⁸ Utvalget av informanter ble gjort på bakgrunn av offentlig litteratur utgitt av Menighetssøsterhjemmet.³⁹ Utvalgskriteriene var at de primært skulle være utdannet ved MSH i perioden 1950-1960 og at de i dag skulle vært bosatt innenfor ett visst geografisk område. En av informantene kommer fra en annen diakonal utdanningsinstitusjon, men alle har arbeidet som menighetssøstre etter utdannelsen. For å kunne ha dekket et større geografisk område og utvide utvalget med flere informanter, vurderte jeg telefonintervju. Dette valgte jeg bort, ut fra kostnad og tidsmessige begrensninger. Dessuten vurderte jeg fordelene jeg mener modellen: "*se, bedømme, handle*" har.⁴⁰ I denne sammenhengen handler det om å se, fange opp detaljer som kan gi rom for viktige oppfølgings - eller oppklarings spørsmål. Dette anser jeg som en av fordelene ved den metoden jeg har valgt. Jeg ringte den enkelte, presenterte problemstillingen og spurte om de kunne tenke seg å være med i prosjektet. Alle sa ja til

³⁷ Kvale & Brinkmann, 2009:45 og 47 og Frode, hentet: 21/04/2010.

³⁸ Dalland, 2002:221.

³⁹ Blant annet medlemslister av Menighetssøstre som ble innviet og meldte seg inn i L.M.S.F., L.M.D., Diakonifellesskapet.

⁴⁰ Modellen er hentet fra Nordstokke sin diakonimodell, 1999:7.

dette. Før selve intervjuet mottok informantene informasjon om prosjektet og sine rettigheter knyttet til deltakelsen. De fikk vite at innsamlet materiell ville bli konfidensielt behandlet. Dette informasjonsskrivet ble så returnert med deres underskrift hvor de samtykket til deltakelse.⁴¹ Til alle intervjuene ble det brukt båndopptaker. Opptakene ble overført til pc for transkribering. Dette utgjør hovedmaterialet til denne avhandlingen.

1.4.2 Etiske overveielser og ivaretagelse av anonymitet

Som nevnt består informantene av fem menighetssøstre. Disse tilhører samme alders og yrkesgruppe og er bosatt innenfor samme regionale område. Fordi utvalget er lite, er det økt risiko for at folk vil kunne finne ut av hvem de er. Dette medfører fare for at konfidensialitets- og anonymiseringskravet blir brutt. Mulighet for gjenkjennbarhet gjelder både informantene imellom og i forhold til at en tredje part er involvert. Fordelen ved at de er få, er at det øker mulighet til et grundigere innsyn i den enkeltes historie.

Skal kravet om anonymisering ivaretas, innebærer det refleksjoner og vurdering om hvordan intervjuguiden skal utformes, slik at den informasjonen som innhentes ikke utsetter informant for ubehagligheter relatert til etiske og moralske vurderinger. Ikke minst stiller det store krav til språket i transkriberingsfasen, i forhold til anonymisering. Underveis i transkriberings - prosessen er det derfor blitt foretatt kontinuerlig vurderinger om utelatelser, maskeringer og rekonstruering i forhold til å ivareta den enkeltes anonymitet uten at det reduserer troverdighet og meningsinnhold. Intervjuene ble gjennomført i løpet av mars 2010. Det enkelte intervju er blitt slettet fra båndopptaker etter hvert som transkriberingen ble gjort. Alt som ikke tilhører selve prosjektets produkt, av både skriftlig og muntlig materiale blir slettet ved prosjektets avslutning i henhold til reglene fra NSD.

1.4.3 Reliabilitet og validitet

I forhold til forskning stilles det krav om reliabilitet som innebærer at man skal kunne henviser til hvor nøyaktig og pålitelig resultatet er. Får man tilsvarende resultat på andre tidspunkter og av andre forskere ved hjelp av samme metode? Fordelen med et strukturert intervju er at alle presenteres for de samme spørsmålene i hvert tilfelle. Dette gir informasjon som er lett å reproducere og dermed høy reliabilitet.⁴² Selv om kravet om reliabilitet er ønskelig, anser jeg

⁴¹ Se vedlegg 2.

⁴² Store Norske Leksikon, hentet: 14/01/2010.

det som en fordel å kunne bevare evne til å følge opp fornemmelser, uten at det nødvendigvis reduserer pålitelighet.⁴³ Det som eventuelt er av avvik kan imidlertid nettopp være et tegn på kvalitet, ved at det er selvstendige individuelle erfaringer og utsagn som ikke er kopiert. Det må imidlertid være mulig å skille mellom informantene og innehentede data og egne vurderinger. Her ivaretas reliabilitet ved at sitatene presenteres på en måte som er mulig å skille fra hverandre og fra egen tolkning. Som direktiv til reliabilitet er kravet om validitet.

Med validitet er målet å finne ut av om hvorvidt det som skjer bidrar til å undersøke det man faktisk mener å undersøke. Har det relevans og gyldighet i forhold til problemstillingen?⁴⁴ Jeg vil her presisere at resultatet ikke handler om tall, men: ”... i samfunnsvitenskapene viser validitet som regel til om en metode faktisk kan brukes til å undersøke det den sier den skal undersøke”.⁴⁵ Validitet handler om en kvalitetssikring av intervjuers og transkriberings - fasens troverdighet idet det muntlige skal overføres i skriftlig form. Med andre ord inkluderer det hele forskningsprosessen.⁴⁶ En side ved dette er forskers moralske integritet, eller ”praktiske klokskap,”⁴⁷ sin innvirkning på den kunnskapen som skal evalueres. En måte å sjekke validitet på, er å relatere til annen tilgjengelig litteratur. Noe vil selvsagt kunne være sammenlignbart og bekreftende informantene imellom.⁴⁸ Jeg har vektlagt at skriveprosessen skal være preget av troverdighet, objektivitet, nøyaktighet og egnethet.⁴⁹

1.4.4 Kritiske refleksjoner

Utfordringer ved metoden er at den innebærer en åpenhet for endringer underveis i intervju og analysefasen. Intervjuer kan stille ledende spørsmål, og informanten svare ut fra en forestilling om hva som forventes eller kan preges av uro med tanke på konfidensialitet. At antall informanter er lite, gir rom for å gå mer i dybden i den enkeltes fortelling. På den andre siden begrenses mulighetene til å generalisere til å gjelde ”de mange,” og å fange opp bredden av menighetssøstre og deres erfaringer. Siden hovedfokuset vil være på hva de faktisk gjorde i tjenesten, er det likevel naturlig å anta at dette er noe som kan generaliseres til å gjelde flere enn bare de fem utvalgte informantene.

⁴³ Kvale & Brinkmann, 2009:118, 250 og 325.

⁴⁴ Dalland, 2002:50.

⁴⁵ Kvale & Brinkmann, 2009:118 og 326.

⁴⁶ Kvale & Brinkmann, 2009:252-253.

⁴⁷ Kvale & Brinkmann, 2009:78. ”Phronesis” er her ment som en intellektuell dyd som består i å erkjenne og reagere på det som er viktigst i en gitt situasjon.

⁴⁸ Kvale & Brinkmann, 2009:251: ”Korrespondansekriteriet for sannhet, som omhandler hvorvidt et kunnskaps utsagn stemmer overens med den objektive verden.”

⁴⁹ Norges tekniske-vitenskapelige Universitet. Hentet: 22/02/2010.

Kanskje ville informantene svart annerledes med en annen intervjuer? Intervjuet kan forstyrres av aldersforskjell og manglende nærhet til den konteksten informant skal fortelle om, og evne til å fange opp utsagn av betydning for videre oppfølging. En menighetssøster er vant til kravet om taushetsplikt, og jeg erfarte som intervjuer at det ble viktig å presentere taushetsplikt, transkriberingsfasen og konfidensialitet i begynnelsen av intervjuet. Det varierte noe om hvor raskt det ble opprettet tilstrekkelig trygghet mellom intervjuer og informant, slik at informanten lot fortellingen flyte noenlunde fritt. Dette kan sees i sammenheng med at det tok tid for intervjuer å bli fortrolig med sin posisjon som intervjuer. Intervjuerens erfaringer med helsevesenet og kristendommen kan føre til en identifisering og fortolkning, som nødvendigvis ikke stemmer overens med hva informanten faktisk ønsker å formidle om det de har opplevd i fortiden. Ellers er inntrykket at det ble vist stor åpenhet i intervjuprosessen.

Når informantene skal gjenkalle fortiden, skjer det *"... gjennom et filter av begreper og tenkemåter"*⁵⁰ man har tillagt seg på et senere tidspunkt i livet. Det kan oppstå såkalte endringsforskyvninger, eller: *"Det vil ofte være en tendens til at minner fra fortida omformes slik at de samsvarer med nåværende oppfatninger"*.⁵¹ Dette er helt normalt, men innvirker på måten man gjenforteller minner på.

1.5 Oppbygging og struktur

Intervjuguiden inneholder seks temaer med til sammen 28 spørsmål med alternative oppfølgingsspørsmål. Oppgaven er strukturert ut fra denne intervjuguiden og intervjuene av informantene. For å finne ut av hvem menighetssøsteren var, behandles forhold omkring foreberedende år, bakgrunn og utdanning i kapittel 2. Kapittel 3 handler om arbeidsforhold og betingelser i arbeidet. Kapittel 4 er oppgavens hovedkapittel og tar for seg menighetssøsteren i arbeid og hva arbeidshverdagen gikk ut på. Kapittel 5 berører videreutdanning og nye arbeidsoppgaver, men tar hovedsakelig for seg erfaringer og refleksjoner i forbindelse med tiden som menighetssøster og andre ansettelsesforhold. I kapittel 6 trekkes noen konklusjoner. Til slutt følger referanser og vedlegg, som informasjonsbrev, intervjuguide og godkjenningen fra Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste.

⁵⁰ Repstad, 2007:95.

⁵¹ Repstad, 2007:96.

KAPITTEL 2: Å BLI MENIGHETSSØSTER, FORBEREDENDE ÅR, BAKGRUNN OG UTDANNELSE

”... Vi skulle tjene og ikke kreve. Du skulle ikke kreve noe (...) Du skulle tjene, det var til oss”.⁵²

For å forstå informantene er det viktig å vite noe om bakgrunnen deres og den tiden de vokste opp i. Det er to faktorer det kan være nyttig å trekke frem. Det ene er hva som generelt preget samfunnet på denne tiden. I 1950-årene var samfunnet kjennetegnet av flytting fra landsbygda til byene.⁵³ Det var vanlig at to av tre kvinner var gift innen de fylte 25 år. De private tjenestene opplevde tilbakegang, blant annet var det vanskelig å få hushjelp. På 10 år, mellom 1950 til 1960, økte antall husmødre med 71 000.⁵⁴ Synonymt med å være husmor var å være gift.⁵⁵ Mens 31 % av alle yrkesaktive var kvinner år 1900, var tallet sunket til 24 % i 1950.⁵⁶ Fra slutten av 1800-tallet var det formelt få yrker som var stengt for kvinner og enda færre utdannelser,⁵⁷ men praksis var det ikke vanlig for kvinner å ta utdanning og gå ut i arbeid. Den andre faktoren var forholdet til ”kallet.” Den lutherske forståelse av ”kallet” eller Berufung på tysk, betyr en oppgave gitt av Gud i betydning en livsinnstilling eller et yrke. Man hadde et kall i den rollen eller den standen man var satt i som det mennesket man var både biologisk, sosialt og politisk. Om det var som adelig eller arbeidende, kvinne eller mann, prest eller sykepleier, ”*tjente man både Gud og sin neste, på sin måte og på sitt sted*”.⁵⁸ Det handlet om personlig dannelse, der dannelse knyttet til praksis og en måte å leve på i dagliglivet.⁵⁹ Dilemmaet i kallet var at diakonissene og menighetssøstrene på den ene siden var underlagt krav om lydighet og overfor institusjonen og dets ledere, og på den andre siden krevde arbeidet stor grad av selvstendighet.⁶⁰

I 1931 vedtok Menighetssøsterhjemmet at utdannelsen skulle være tre år,⁶¹ og i 1948 kom loven om at alle skolene måtte ha en offentlig godkjenning.⁶² MSH hadde i flere år, før krav om en statelig eksamen ble innført i 1956, praktisert en utvidet eksamensordning. Slik

⁵² Informant: C.

⁵³ Furre, 2006:159.

⁵⁴ Furre, 2006:172.

⁵⁵ Blom & Sogner (red.). 2001:230,231 og 264.

⁵⁶ Blom & Sogner (red.). 2001:273.

⁵⁷ Blom & Sogner (red.). 2001:229.

⁵⁸ Norseth, 2007:218-219.

⁵⁹ Alsvåg & Gjengedal (red.). 2000:57 og 69.

⁶⁰ Alsvåg & Gjengedal (red.). 2000:60.

⁶¹ Snøtun, <http://www.diakonova.no/index.php?ID=196>. Hentet:03/05/2010.

⁶² Knutsen, 1976:108-109. ”*Lov av 10. desember 1948 om utdanning og offentlig godkjenning av sykepleiere.*”

oppfylte MSH kravene som det offentlige hadde satt, og likestilte dem med hvilken som helst av de andre utdannelses -institusjonene,⁶³ som Røde Kors, Aker sykehus, Ullevål sykehus og Norske Kvinners Sanitetsforening.⁶⁴ Det som skilte dem var at de diakonale utdannelsesinstitusjonene ikke ville la det offentlige overta selve utdannelsen. De kristne utdannelsesinstitusjonene fremmet i 1951, en begrunnelse for å ikke underlegge seg det offentliges bestemmelser: ”... den ideologi diakoniinstitusjonene representerer, betyr et uvurderlig aktivum for sykepleien, og fyller utdannelsen med et moralsk innhold som motiverer elevene for en kallsbetont innsats”.⁶⁵ For å komme inn på MSH og Diakonissehuset måtte elevene bekjenne seg til den kristne tro.⁶⁶ Det religiøse/kristne/ åndelige perspektivet var en integrert del av utdannelsen. Man skulle ikke bare utdannes til et yrke, men personligheten skulle formes. Det handlet om å gå inn i en tjeneste for Gud. Å bli utdannet som menighetssøster innebar at hun fikk med seg en åndelig eller religiøs ballast sammen med en fullverdig sykepleier kompetanse.⁶⁷ De første årene etter at Menighetssøsterhjemmet (MSH) var opprettet, krevdes det en periode at eleven måtte forplikte seg til tjeneste i tre år i en landsmenighet. I følge Knutsen lå det her en understrekning av MSHs løfte om å skulle skaffe en menighetssøster til alle landets menigheter,⁶⁸ og i lys av at elevene stod i fare for å velge bort menighetsyrket til fordel for ekteskapet. Antall pliktår ser ut til å ha blitt redusert i 1946 til ett år.⁶⁹ Alle informantene hadde en plikttjeneste, uten at der kommer tydelig frem hvor lenge den perioden var.

Men hvorfor begynte de på MSH, hvilke faktorer spilte inn på at informantene valgte akkurat MSH? Hadde de spesielle forventninger til utdannelsen, og i tilfelle, hva gikk de ut på? Hvordan opplevde de elevtiden? Hvorvidt opplevde informantene at MSH hadde spesielle forventninger til dem under utdannelsen? Var det vanlig at de hadde praksis i menigheter? Følgende utdrag fra litteratur gir et lite innblikk i MSHs forventninger til henne: ”Det gjelder å få en så god utdanning som mulig som sykepleierske, men det gjelder også å ha rett sinnelag, som vil sette inn hvor det trengs og vise Jesu tjenende omsorg blant de syke og trengende”.⁷⁰ Hovedsikte var å utdanne kristne sykepleiere til menighetstjeneste, og i en

⁶³ Wyller, 1990:190. Fra 1960 ble utdannelse som var tilknyttet sykehusene, adskilt fra sykehuset.

⁶⁴ Knutsen, 1976:32.

⁶⁵ Knutsen, 1976:109.

⁶⁶ Aschim, 1956:163.

⁶⁷ I følge en av informantene fantes det en oppfatning blant elevene om at Diakonissehuset utdannet elevene til å bli ledere, mens MSH utdannet dem til tjenere.

⁶⁸ Knutsen, 1976:110.

⁶⁹ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:73. (Knutsen, 1976:114). (Lundh, 1969:191). Det ser ut til at det i 1969 var praktisert ett pliktår.

⁷⁰ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:21.

aviskunnngjøring lød det: *”Unge kvinder der vil være Herrens og menighetens tjenerinder optas til utdannelse for at pleie de syke og hjelpe de fattige og lidende ved sit arbeide. Hun bør ikke være under 20 år, og helst ikke over 30”*.⁷¹ Men hvem var det som søkte til utdannelsen og ville bli menighetssøstre? En presentasjon av informantene kan kaste lys over dette.

2.1 Informantene

”Og jeg bestemte meg for at jeg skal lære meg noe, for jeg skal ikke ha det så slitsomt som mor”.⁷²

Informantene er kvinner som vokste opp i 1930-årene på lands- eller industribygda, og er i dag mellom 75 og 80 år gamle. De kommer fra både håndverker, predikant og fisker - gårdsbrukfamilier. Det vanligste i tiden før 1960-tallet var at mor var hjemmeværende, samtidig som det kunne innebære gårdsarbeid og omsorg for barn.⁷³ Det forekom likevel at hun var i jobb utenfor hjemmet, slik tilfellet var for en av informantene. Av de fem informantene opplevde bare en av dem å vokse opp med begge sine foreldre som en del av familielivet. For de fire andre var far på en eller annen måte fraværende i oppveksten.⁷⁴ Tre erfarte å miste sin far på grunn av sykdom før de selv var blitt 18 år. Dette satte på ulike måter spor i disse kvinnenenes liv. Som en av tre eller flere søsken var det derfor naturlig at de tidlig måtte lære å ta ansvar. En av informantene forlot hjemmet før hun var fylt 17, med henvisning til en vanskelig hjemmesituasjon. En annen begynte å arbeide på ulike gårder, ikke mange årene etter at hun som niåring mistet sin far. Ellers hadde alle en eller annen form for arbeidspraksis utenfor hjemmet før de begynte på Menighetssøsterhjemmet (MSH). De hadde erfaring fra både folkehøgskole, bibelskole, samarittkurs, jobb som husmorvikar, vaskejobb eller som hjelpeassistent på sykehjem. De var alle under 22 år da de reiste til Oslo for å begynne på MSH. Den yngste var 18 år. I forhold til oppveksten sier en av informantene blant annet: *”Mor ble kristne etter at hun ble alene, men det var ikke noe kristent hjem jeg vokste opp i. Men det var ikke noe sånn fornektning ... og jeg var jo sånn søndagsskolejente som ikke kunne skulke en søndag, vet du.”* Kristendommen stod sterkt i kulturen, så selv om aktiv

⁷¹ Knutsen, 1976:66.

⁷² Informant: E.

⁷³ Blom & Sogner (red.). 2001:167,272: *”Selv om kvinners arbeid ikke ble like høyt verdsatt som menns i det gamle samfunn, var ingen i tvil om at det var arbeid, og at det var en nødvendig del av forsørgelsen.”* *”Gifte kvinner som hadde produktivt arbeid i husholdet, ble ikke regnet som yrkesaktive, men husmødre.”*

⁷⁴ At far var fraværende var nødvendigvis ikke uvanlig.

kristen tro ikke var noe alle vokste opp med, fikk de et møte med den gjennom for eksempel søndagsskolen. Ellers ser det ut til at de på forskjellige måter hadde en livssituasjon som bidro til å motivere til å lære og å gjøre noe mer enn å bli boende hjemme.

2.2 Hvorfor akkurat Menighetssøsterhjemmet?

*”Og da kom jeg i kontakt med noen som var menighetssøstre der oppe, og de fortalte om Menighetssøsterhjemmet”.*⁷⁵

Hva var det som gjorde at informantene valgte Menighetssøsterhjemmet (MSH)? Hadde de et kall til å bli menighetssøster? For noen kunne kallet religiøst forstått, være en motivasjon til å bryte med tradisjon og familie og velge en annen livsform enn det som ellers var vanlig.⁷⁶ Spesielt i perioden 1900-1957 var kallet ofte religiøst forankret og knyttet til sykepleien som hadde tjeneste for nesten som viktigste verdi.⁷⁷ Man skulle tro at unge kvinner begynte MSH av den enkle grunn at de var kristne og ville begynne på en kristen skole. Men det viser seg at mine informaners begrunnelser er mer nyansert. For tre av dem var det blant annet av betydning at de fikk kjennskap til en menighetssøster eller diakonisse, i en eller annen sammenheng. Informant B ble i utgangspunktet rådet av sin mor å søke sykepleierutdannelse mer lokalt, men tilfeldigheter gjorde at hun fikk jobb på et sykehus hvor hun kom i kontakt med en menighetssøster, som var inngiftet i familien, og som hun ofte besøkte. Ifølge informant C fortalte moren hennes om ei venninne som hadde blitt menighetssøster. Men i tillegg hadde informanten egne erfaringer med menighetssøsteren fra hjemstedet. *” ... det var en menighetssøster i bygda hjemme som jeg så gjorde en god jobb (...) og jeg var fasinert over draktene (...) det tiltalte meg da.”* For informant E begynte det hele med en lærer på bibelskolen hun gikk på som: *”... var litt etter meg for at jeg skulle begynne på sykepleien. Men det hadde jeg i grunnen aldri tenkt på, for alle de som var distriktssykepleiere hjemme, de var så lange og tynne... at jeg trodde jeg var for lita (Latter).”* Etter bibelskolen ble hun kontaktet med tanke på å vaske et hus hvor det tilfeldigvis var et ektepar som hadde jobbet på Ullevål. De anbefalte henne å søke der. Selv om hun ikke jobbet på selve sykehuset, var det sånn hun kom til Oslo. Gradvis vokste det frem hos henne en bestemmelse om å ta utdanning som sykepleier. Grunnen til at det ble MSH, beskriver hun som: *”Også var jeg så idealistisk at jeg kunne ikke tenke meg noe annet enn en kristen skole.”* Informant C formidler at

⁷⁵ Informant: B.

⁷⁶ Blom & Sogner (red.). 2001:209.

⁷⁷ Knutsen, 1976:203.

livssituasjonen generelt var av en slik karakter at det var viktig å komme bort fra et miljø som var vanskelig å håndtere. Hun hadde ikke stor tro på seg selv, men fikk et ståsted gjennom erfaring med folkehøgskole: *”... tenkte det var få ting jeg kunne bli for jeg hadde ingen utdanning, ingen forkunnskaper. Men jeg kom inn på en folkehøgskole for dem som ville begynne sykepleien, og da fikk jeg et ståsted.”* Informant A jobbet en tid på et sykehus hvor hun ble kjent med en diakonisse. Hun er en av to informanter som nevner ”kallet” som betydning for valget.⁷⁸ Informant A vokste opp med foreldre som var engasjert i en frikirkelig sammenheng. Hun ble selv med i sangkoret. I følge denne informanten var prekenen høydepunktet: *”(…) opptatt av dette med å forkynne ordet. Så det var liksom derfor jeg var med på alt som var av møter.”* Det at hun: *”gikk med et kall,”* hadde betydning for at hun søkte en kristen skole. Den andre informanten, D sier: *”Det var vel egentlig fordi jeg følte kall til å bli sykepleier da, eller menighetssøster.”* En viktig hendelse som kan knyttes til dette var faren hennes, som var veldig syk da hun var liten. Etter et sykehusopphold sa han til datteren sin, som da var 10-12 år: *”Du må bli sykepleier.”* For hennes del ser det først og fremst ut til å handle om et generelt kall til å bli sykepleier. Hun begynte på MSH etter å ha fått avslag fra en av de andre sykepleierskolene. Ifølge Informant B kan det tilsynelatende se ut til at valget var preget av tilfeldigheter. På den andre siden kan dette også sees som en måte å tro at det handler om Guds ledelse.

Jeg kjente ikke noe til Menighetssøsterhjemmet ... jeg hadde tenkt å søke Nasjonalforeningen og kanskje Sanitetsforeningen ... men så tenkte jeg, nå skal jeg søke flere steder og der jeg får svar, der vil jeg tro at Gud vil ha meg. Sånn tenkte jeg. Og det var Menighetssøsterhjemmet.

Det ser ut til at informantene hadde ulike motivasjoner for å begynne på MSH. At det ble menighetssøsterutdannelsen kan også tilsynelatende se ut til å ha vært på grunn av tilfeldigheter, men opplevd som Guds ledelse. For andre handlet det om å bli beveget av et indre eller ytre kall som gjennom en gjensidig dynamikk førte til at det ble MSH. En annen motivasjon var å komme seg bort fra en mer eller mindre vanskelig livssituasjon med mål om å få seg en yrkesutdanning. De ønsket også å lære mer om det de allerede hadde erfaringer med, nemlig det å ta ansvar, vise praktisk omsorg og få større sykepleiefaglig innsikt. Den hverdagen de vokste opp i, bidro på mange måter å gi dem en form for uformell kompetanse. Det å starte på MSH handlet på den ene siden om et kall, på den andre siden om en prosess, der både foreldre, en lærer og andre menighetssøstre har bidratt til valget.

⁷⁸ Informantene: A og D.

2.3 Utdannelsestiden

”Det var jo det at jeg skulle tjene Jesus gjennom det å tjene andre”.⁷⁹

Informantene formidler både kallet, Guds ledelse, behov for mer kunnskaper og å skifte miljø som motivasjon for å begynne på Menighetssøsterhjemmet. MSH hadde en tydelig kristen profil for sin utdanning, noe som også kom til å prege informantene. Som en godkjent utdanningsinstitusjon var den også underlagt visse rammebetingelser, som blant annet NSF stod bak. Under krigen hadde NSF vært veldig passive, men kom til gjengjeld sterkt tilbake etter at krigen var slutt. 10 desember 1948 ble *Loven om en autorisert sykepleierutdanning* vedtatt av kongen. Den skulle senest være trådt i kraft 1.juli 1949.⁸⁰ Men var det noe sammenheng mellom informantenes egne forventninger til utdannelsen og de forventningene MSH hadde til dem? Hva lærte de om det å være menighetssøster? Hva slags erfaringer hadde de med praksis i menighetene?

2.3.1 Forventninger til utdannelsen

”... det var jo det faglige som jeg var ute etter”.⁸¹

Hvilke forventninger hadde informantene til utdannelsen? Informantene vektlegger ulike forventninger. Informant D knytter forventninger til at det ville være friere å være i en menighet enn på et sykehus. Informant B fikk mersmak for sykepleien etter at hun hadde jobbet på et sykehus: *”Jeg tenkte jo at det var jo et Guds under at jeg ikke hadde gjort noe galt, men vi ble bare satt til det (...). Men om jeg hadde hatt noen andre forventninger til menighetssøsterhjemmet enn til andre skoler (...), det var jo det faglige som jeg var ute etter.”* Informant E forteller om hvordan hennes praksiserfaringer derimot medførte tvil om dette var veien for henne. *”Så begynte jeg på dette sykehjemmet, og trivdes veldig godt da. Men vi fikk jo alle de tyngste pasientene dit. Da ble jeg mer i tvil om jeg skulle begynne i sykepleien. Men så gikk det ett år og syv måneder og da søkte jeg.”* Hun er en av to informanter som tydeligst nevner at skolens kristne grunnlag var av betydning. At det ble akkurat en kristen utdannings institusjon, var for informant E knyttet til forventninger til fellesskapet med andre på samme alder og med samme tro.

⁷⁹ Informant: A.

⁸⁰ Wyller, 1990:179-180.

⁸¹ Informant: B.

Det var vel det jeg satte i forbindelse med å begynne på Menighetssøsterhjemmet. Jeg følte at der hadde vi samme trua, alle sammen (...). Det var jo et eventyr for meg, som har gått mye alene med litt for voksne folk. Vi var jo ikke mange ungdommer med de interessene hjemmefra.

Informant B bekrefter betydningen av det religiøse aspektet som: *"(...) en veldig trygghet, både det åndelige og ellers med å gå på Menighetssøsterhjemmet."* Informant A nevner sjelesorgens rolle som viktig både i utdannelsen og i praksis: *"... har vært veldig både god, og veldig sånn utdannende for meg."*

Informantene hadde ulike forventninger til å begynne på MSH. På det praktiske planet nevnes frihet tilknyttet det å jobbe selvstendig i en menighet, men også forventninger om å lære mer og å få mer kunnskap. På det eksistensielle området trekkes det frem trygghet, retteferdighet, fellesskap med andre og omsorg, definert som sjelesorg. Hvorvidt det siste var en konkret forventning før utdannelsen er derimot uklart. Det ser ut til å ha vært en forventning som ble tydeligere etterhvert.

2.3.2 Oppfatning av Menighetssøsterhjemmets forventninger

"Det var det å adlyde. Og vi hadde veldig veldig respekt for lederne".⁸²

Hva slags forventninger hadde MSH til elevene sine? I boken *Utsendt til tjeneste*, står det en henvisning til opptakskravene at søker blant annet må være en kristen kvinne, tilhøre Den norske kirke og ha minimum ungdomsskole. Søknaden skulle være skrevet av henne selv med utfylt opptaksskjema og: *"Attest fra prest eller andre pålitelige kristne for moralsk vandel og kjærlighet til Guds sak".⁸³* Under utdannelsen var det et fastlagt program. Tirsdager var det oppmøteplikt på elevkveldene.⁸⁴ Flere av informantene nevner uniformens betydning. Informant D oppsummerer det slik:

Også hver tirsdag var det sånn møte på Menighetssøsterhjemmet. Elevkveld som det het da. Og da skulle vi jo være nystørkede og shinet opp og møte der, hvor vi enn jobbet hen. Vi måtte møte opp der så sant vi var friske og kunne gå (...). Det var forskjellige av oss som hadde noe innlegg. Eller det var forstanderen eller de institusjonssykepleierne (...). Så da måtte vi være nystørkede i uniformen ... og hvis ikke fikk vi bemerket det.

Uansett hvor trett hun var etter ei kveldsvakt, var det bare å møte opp på elevkveldene. Hun kunne ikke la behovet for hvile komme før plikten. Informant E uttrykker det: *"... tenk om jeg*

⁸² Informant: B.

⁸³ Aschim, 1956:163.

⁸⁴ Aschim, 1956:110.

hadde vært hjemme ... for jeg hadde veldig behov for å være alene av og til, og det fikk jeg aldri vært!” Når kvelden kom og hun endelig hadde fått satt seg ned, var det nok ikke lett å skjule hvor sliten hun faktisk følte seg. Informant E illustrerer dette ved å henvise til en som hadde vært til stede på en slik elevkveld og bidratt med blant annet sang. Vedkommende hadde gjort følgende observasjon som senere ble fortalt: *”(...) det var så mange hvite fine engler, men du verden så trøtte ...!”* Det var en tydelig opplagt struktur man skulle følge, og man hadde begrensede muligheter for fritid.

Informant C presiserer spesielt ”tjenerbegrepet” som en forventning fra MSHs side. Som menighetssøster skulle man tjene og ikke kreve noe i relasjonen mellom seg og ledelse: *”... det var egne regler for oss. Det var helt egne regler.”* Informant B sier noe om dette i forbindelse med lydighet. Hun reflekterer over seg selv som sterk og vant til å ta i et tak når det trengs. En dag hun var på jobb, ble hun hentet av avdelingslederen. Det var behov for henne til å vaske ned stua til en av lederne, noe som tok to fulle arbeidsdager. Hun forteller videre:

Jeg kan enda kjenne hvor redd jeg var for å knuse noe. Heldigvis gikk alt bra. I ettertid har jeg lurt på hvorfor jeg ikke protesterte. Tvert i mot fikk jeg følelse av at jeg var heldig som var tiltrodd oppgaven ... men jeg har tenkt at man kom liksom ikke på det. Det var det å adlyde. Og vi hadde veldig, veldig respekt for lederne.

Selv om forventningene kunne være omfattende, var ikke det ensbetydende med at elevene fant seg i alt. Informant D forteller:

Også fant de på det da, at de skulle lage en eksamen for oss. Og det ble vi så gærne på, så vi gjorde litt opprør ... og det ble ikke så veldig godt mottatt. Vi ville ikke ha sånn eksamen, for vi mente at når det ikke var statseksamen, så behøvde vi ikke ha noe ekstra eksamen utenom (...) men vi fikk ikke noe gehør for det. Så vi måtte bare opp til den eksamen.

Men i følge informant E var det ikke vanlig at det ble protestert på noe. Ledelsens reaksjon gjorde inntrykk:

Det var sjeldent vårt kull protesterte på noe, men da var vi samstemte og protesterte. Vet du hva vi ble møtt med? *Har Gud forlatt dette kullet nå da?!* Jeg sa mange ganger etterpå, at kristenlivet mitt hadde hatt bedre av å gå på en skole som ikke regnet seg for en personlig kristen.

Forholdet til Gud stod sterkt både i samfunn og på Menighetssøsterhjemmet. Det gjorde det naturlig for ledelsen å holde forhold som sak/fag sammen med gudsforholdet, som til tider ble til frustrasjon for elevene. Informant B forteller at skolen ville innføre pliktår et halvt år før de var ferdig, noe som medførte frustrasjoner da: *”... flere hadde jo ordnet seg med jobb (...).”*

Med bakgrunn i at de fikk informasjon om at de kunne nekte, ble det innkalt til allmøte hvor de ble enige om å ikke ta pliktår. Hun ble da innkalt til ledelsen, hvor det ble sagt: ”... *selv om du har rett, så er det ikke sikkert du har rett for Gud.*” Sin egen reaksjon formidler hun slik:

På en måte, jeg ble litt ... jeg ble veldig skuffet da. Jeg tenkte de skulle liksom blande Gud inn i det. Da var det jo veldig lett å gi meg dårlig samvittighet. Så jeg sa, vi får innkalle til et nytt møte, for dette kan ikke jeg avgjøre alene (...). – Da sa de: *kan dere ikke ta et år... dere har hele sykepleietida, dere har hele livet foran der. Kan dere ikke ofre ett år for Menighetssøsterhjemmet, sånn at vi kan oppfylle våre løfter om å skaffe menighetssøstre.*

For henne gjorde det inntrykk å oppleve hvordan avgjørelsen ble relatert til Gud. Hun sier: ”... *synes det var veldig feil bruk av Bibelen og Guds ord, og tvinge gjennom og gi meg dårlig samvittighet.*” Dette kan være en refleksjon i ettertid, siden hun presiserer at man tross alt var oppvokst sånn. Ellers hadde MSH forventninger til hvordan man skulle tiltale pasientene. For noen var dette mer problematisk enn andre. Informant E forteller:

Jeg var vant til å si du til alle folk (...) hadde ikke noe med respekt å gjøre. Så kom jeg til Menighetssøsterhjemmet (...) og da husker jeg at oversykepleier sa: *ja, så er det jo mange av pasientene som klager over at dere sier du til De, men da må jeg jo si det at mange av dere er fra landet ... og er ikke vant til noe annet.*

De forventninger informantene opplevde fra MSH var i forhold til oppmøteplikt på elevkveldene ikledd uniform, lydighet overfor ledelse og respekt i tiltale overfor pasienter. Informantene formidler ulike forventninger til utdannelsen. To av dem ser på utdannelsen som et konkret uttrykk for MSHs ”visjon.” Informant B sier: ”... *de hadde et løfte til alle landets menigheter at de skulle skaffe menighetssøstre til alle som ønsket det.*” Utdannelsen ved MSH bygget på at Jesus ikke var kommet for å la seg tjene, men for å tjene.⁸⁵ De kristne utdannelsesinstitusjonene hadde krav på seg utenfra til å opprettholde en faglig standard. De skulle også utdanne elevene til ”verdige tjenerinner” for Gud, på vegne av Den norske kirke. Verdier som plikt, lydighet og tjeneste skulle vise seg å strekkes lenger enn til kun å gjelde Gud. Rammene var begrensende der argumentasjonen for avgjørelser var knyttet til Gud og forståelse av hva som var Guds vilje. Man forventet at det ble vist respekt for ledelsens avgjørelser. På tross av dette viser de unge kvinnene at de i fellesskap hadde mot til i å stå opp for noe de mente var feil.

⁸⁵ Aschim, 1956:10.

2.3.3 Forventninger og skuffelser

*”Men underveis så angret jeg vel noen ganger på at jeg begynte”.*⁸⁶

Som elev ble det etter hvert mange forventninger hun måtte leve opp til. Kanskje er det ikke så rart at hun midt oppi det hele kunne oppleve at egne forventninger ble til skuffelse. Informantene har ulike måter å fremstille dette på. Informant E sier: *”Skulle liksom bli så godt å være der ... men så ble det ikke sånn ... nei, det ble mye plikt.”* Informant A konkretiserer det ved å henwise til en episode i forhold til forventninger om litt fritid:

Jeg husker en gang jeg hadde fått en invitasjon som jeg gledet meg veldig til. Men da var det ei dame som, akkurat før jeg skulle gå av post, hadde fått magesyke, og jeg måtte skifte på hele senga. Så jeg fikk ikke den fritiden jeg skulle. Det var ofte sånn.

Begges utsagn viser at det ikke var snakk om enkeltstående opplevelser. Informant E nevner egen idealisme: *”Også var jeg så idealistisk at jeg kunne ikke tenke meg noe annet enn en kristen skole. Men underveis så angret jeg vel noen ganger på at jeg begynte. Jeg ble jo veldig skuffet over de som ledet oss Det gikk veldig mye på status (...) det var veldig forskjellsbehandling.”* Hun sier om seg selv at hun kanskje hadde for store forventninger. Det handlet ikke nødvendigvis om å bli forstått på alle måter men: *”... i alle fall at du skulle bli så godtatt som den du var. Jeg følte nok mer at jeg ... ikke ble godtatt (...)”* Hun beskriver også en følelse av at det ble gjort forskjell på elevene, ut fra økonomisk status: *”... jeg har inntrykk av at det var økonomien som betydde så veldig mye.”* Hun nevner hvordan et operativt inngrep bidro til at utdannelsesforløpet hennes ble forlenget. Etter operasjonen søkte hun om å komme på et tomanns - rom i stedet for et seksmanns, uten at dette ble imøtekommet. Informant B sier: *”Jeg skjønner jo veldig de som sitter igjen med vonde følelser... blitt misforstått og sånn. Det var jo en del forskjellsbehandling. Det er det ikke til å komme vekk fra.”*

Når det gjelder skuffelser, kan det sees i forhold til forventninger knyttet til at skolen kalte seg en kristen utdannelseinstitusjon. Det relateres til verdier som omsorg og rettferdighet, som noe som burde vært mer tydelig. Det som også kommer frem er hvordan ledelsen knytter praktiske avgjørelser til gudsforholdet og Gud. Lydighet var en del av MSH sine forventninger, men også en del av de idealer som rådet i samfunnet på denne tiden. Man hadde generelt stor respekt for overordnede.

⁸⁶ Informant: E.

2.3.4 *Praksiserfaringer under utdanningen*

*”Ja, det er det som var skremmende å tenke på etterpå ... fordi de hadde ikke en eneste praksistime i menigheten”.*⁸⁷

I motsetning til dagens sykepleierutdannelse hadde man på MSH mange flere timer i praksis som sykepleier. Det var en rytme på dette, med en rullering mellom perioder med teori og praksis.⁸⁸ I 1954 fikk elevene gjennom praksis anledning til å få innblikk i hva menighetspleie gikk ut på, under veiledning av en praktiserende menighetssøster. De som fikk mulighet til dette var de som ikke kunne ha elevpraksis ved tuberkulosepsykehusene. Ordningen ble praktisert til 1956, men ble etterpå gjenopptatt i mindre målestokk.⁸⁹ I følge Knutsen var det flere som i mellomkrigstiden hadde begynt å søke seg til sykehusene. Dette syntes han ikke var så rart, da sykehusavdelingen må ha virket mer fristende, angående *”arbeidsforhold og utviklingsmuligheter”*.⁹⁰ Hvilke erfaringer hadde informantene med praksisperiodene, fikk de nødvendig utrustning til arbeidet som menighetssøster?

Alle informantene er i større eller mindre grad positive til den praksisen de hadde. De fleste eksemplene de trakk frem er fra sykehuspraksisene. Alle opplevde nok ikke å være like heldige, som informant A: *”Noen ganger er man heldig, og får kommet på avdelinger og praksiser etter eget ønske og da er det lærerikt, selv om det ikke nødvendigvis fikk den betydning ute i tjenesten som selve menighetssøster.”* Informant D forteller om et tøffere møte med sin sykehuspraksis:

Vi begynte vel kl 22.00 og jobbet til 08.00. Fjorten dager i ett strekk. Også hadde vi to-tre dager fri da. Det var, huff ... man glemmer jo fort ... men det var (...). På Menighetssøsterhjemmet hadde vi sånn nattevakt - rom, så der sov vi på dagen. Men ellers bodde vi jo 3-4 på rommet. På medisinsk og kirurgisk bodde vi syv stykker sammen. Vi var jo arbeidskraft.

Utsagnet gir inntrykk av at det må ha vært et hardt møte med virkeligheten. Informant E bekrefter opplevelsen av å være arbeidskraft, men betoner det på følgende måte: *”Vi ble jo brukt som arbeidskraft, det ble vi jo alle sammen, men kjære vene, det gjorde vi jo for vi visste jo ikke noe annet. Så vi gledet oss jo til å gå på jobben.”* Hun forteller videre om en erfaring med ledelsen med utgangspunkt i hvordan arbeidet var organisert, med mange oppgaver som skulle utføres samtidig. Da hun sendte forslag til endringer, mottok hun svaret: *”... sliten?”*

⁸⁷ Informant: B.

⁸⁸ Knutsen, 1976:64. Det er ikke avklart hvordan dette var på Menighetssøsterhjemmet eller Diakonissehuset/Lovisenberg i 1950-1960-årene, men i 1920-årene var det ulikt antall måneder med praksis på MSH.

⁸⁹ Knutsen, 1976:110.

⁹⁰ Knutsen, 1976:87.

Noe som hun opplevde formidlet at hun var en som ikke orket så mye. ”Og jeg som stortrivdes på denne avdelingen.”

Informant A henviser til en mer positiv erfaring med ledelsen, som fikk sjelesørgerisk betydning for henne. En av lederne hadde kommet inn på at det faktisk hendte man måtte forholde seg til mennesker man ikke likte, noe informant A selv skulle få erfare:

Det er jo noen mennesker som du ikke får kontakt med (...). Jeg opplevde det på sykepleien i den elevtiden, at det var et menneske som det var så vanskelig for meg å gå inn til, og være høflig (...) hun hadde en helt spesiell måte å være på. Og da opplevde jeg at hun skjønte det. *Har jeg vært uhøflig mot deg?* (Informanten hviskende) *Nei, men jeg skjønner at du ikke liker meg*, sa hun. Og da tenker jeg tilbake på det jeg hadde lært, da det ble sagt at: hvis du har det sånn, så skal du be for det mennesket. Så jeg lærte nok ... det har med en sjelesorg måte ... å takle det på.

Som elev skulle hun lære om å forholde seg relasjonelt til pasienten i tillegg til å utføre stell. Også vasking av senger, sprøyter og steriliseringer hørte med. Informant E forteller at det kunne oppleves urettferdig å være elev i sykehuspraksis. Når pasienter hadde behov for et bekken,⁹¹ overlot andre ansatte ansvaret til eleven, mens de selv tilsynelatende ble sittende på vaktrommet. Hun forteller om en tredje årsstudent som valgte å si fra om det hun anså som urettferdig: ”Svaret hun fikk fra sykepleier var: `det var den mest ”oppsternasige” menighets eleven hun hadde sett! Men det kunne vel ikke være bare bare å være elev... og forlovet.`” Informant C forteller om en helt annen erfaring med sykepleierne:

De sykepleierne som var på avdelingen, de som var der som jeg tenker på med stor respekt. De lærte oss veldig mye respekt for mennesker, at det var et menneske ... det var ikke en pasient, det var et menneske. Det lærte jeg mye om.

For noen var det et hardt møte med virkeligheten å begynne i praksis, for andre var det positivt. Det kunne være vanskelig å akseptere at hun hadde såpass liten påvirkningskraft på rutiner og arbeidshverdag, men samtidig var det også mye å glede seg over. Spørsmålet er om de anså sykehuspraksisen som relevant for tjenesten i menigheten? Informant E uttrykker sitt forhold til det å ikke ha menighetspraksis på denne måten: ”*Hadde jeg hatt menighetspraksis er det ikke sikkert jeg hadde reist ut (...). De ville jo veldig at vi skulle reise til Finnmark!*” Dette må forstås med bakgrunn i at denne landsdelen fikk hardest medfart under krigen. Alt fra sykehus, barnhem, sykestuer og gamle hjem var blitt jevnet med jorden.⁹² Videre henviser hun til da det kom to stykker som skulle fortelle om hvordan det var å jobbe i Finnmark.

⁹¹ Ei slags potte man legger i senga til pasienter som ikke klarer å komme seg på toalettet.

⁹² Wyller, 1990:177.

Og hun var jo ei ildsjel for Finnmark. Og det var to stykker som var der. Etter det møtet bestemte jeg meg for at dit skal jeg i hvert fall ikke. Hun fortalte at hun måtte gå kanskje timevis inn på vidda for å vaksinere folk og for å ta prøver og for å stille folk og sånt. Jeg tenkte at det orker ikke jeg. Kanskje jeg må gå alene og alt sånn!

Informant B påpeker hvordan det for mange elver var et sjokk å bli sendt ut på landet, i menigheter hvor man ikke kjente noen fra før:⁹³ *”Etter hvert så ville ikke folk i menigheten, for de følte seg for utrygge. De hadde ingen praksis. De fikk jo ikke noe kjennskap til det enn via teorien ... så det virket nok skremmende”*.⁹⁴ Det som ser ut til å ha vært en ressurs er deres erfaringer med praksis før utdannelsen, slik informant C formidler det: *”Jeg hadde veldig mye igjen for at jeg hadde vært i arbeidslivet og vasket. Jeg hadde jo stelt før, så jeg hadde veldig mye praksis med å stelle.”* Dette er noe informant B også legger vekt på som en fordel: *”Også var det utrolig hjelp at jeg hadde vært husmorvikar, for da hadde jeg også stelt syke. Det var ikke bare småbarnsfamilier, det var til hele befolkningen.”*

Implisitt i det som fortelles, ser det ut til at det å bli menighetssøster innebar mer enn bare å tjene de syke og nødlidende ute i menighetene. Det var utfordringer både når det gjaldt arbeidstid og oppgaver. Informantene vektlegger erfaringer knyttet til relasjoner de hadde til pasient, ledelse og andre ansatte, på godt og vondt. Alle informantene fremhever betydningen av å ha hatt erfaringer med praksis før de begynte på utdannelsen. Som husmorvikar ble de vant til å gå fra hjem til hjem og utføre vanlig husarbeid og stell. Dette ser ut til å ha vært avgjørende for deres opplevelse av å mestre menighetspraksisen etter utdannelsen.

2.4 Oppsummering

Generelt var 1950-årene en tid, da folk flyttet fra landsbygda inn til byene. Informantene reiste til byen for å ta seg en utdanning og følger dermed et alminnelig mønster på den tiden. Dette var motsatt av hva andre kvinner gjorde, nemlig å gifte seg.⁹⁵ De visste at det de utdannet seg til, ville medføre at de skulle tilbake til bygdene, i tjeneste som menighetssøster. Erfaringer med en menighetssøster i familien eller i lokalsamfunnet har spilt inn for valg av utdanning og skole. Tilsynelatende tilfeldige omstendigheter har bidratt til at det ble Menighetssøsterhjemmet (MSH). Medvirkende faktorer har vært forholdet til foreldre,

⁹³ Oftestad, 2004:34. I ”Våre historier” kommer det frem at de fikk oppmuntring i å lese for pasientene, og at den teoretiske veiledningen i sykepleie, var god. Likevel var det et savn å ikke få mer innsikt i hva dette reelt innebar i praksis.

⁹⁴ Dette er vurderinger informantene kan ha gjort seg i etterkant, da hun også henviser til boka: ”Våre historier.”

⁹⁵ Blom & Sogner (red.). 2001:235.

lokalsamfunnet, opplevelsen av å ha et kall og det å få seg en utdanning og et yrke. På den måten var de unntak, da det fremdeles ikke var vanlig for kvinner å ta en flerårig utdanning.

Noen var mer eller mindre enige om at forventninger til utdannelsen ble tilfredsstillt både i forhold til undervisning og praksis. Ellers innebar elevtiden mer enn å få lærdom om hvordan gi et bekket og sette ei sprøyte. Man skulle også håndtere bemerkninger og forventninger fra medarbeidere eller overordnede, å kunne innrette seg etter andre medelever på et flermannsrom, harde arbeidsperioder inkludert oppmøteplikt på elevkveldene. Egne forventninger måtte tilpasses og justeres til skolens forventninger. Det var en prosess som for noen var mer smertefull enn andre. En dimensjon som man ikke kommer utenom, handler om tro og den rollen Gud spilte i utdannelsen. Man godtok mye, og det kan se ut til å ha en sammenheng med at man uten å kreve skulle tjene både Gud og mennesker, ydmykt og i lys av pliktfølelse, lydighet og tjenestedimensjonen. Samlet sett ville kanskje Aristoteles sagt at utdannelsen ved MSH handlet om "Phronesis,"⁹⁶ det vil si å utdanne en holdning og karakter til en form for praktisk handlingsklokskap. Dette forutsettes av "*en moralsk holdning som dreier seg om å skille mellom rett og urett, det passende og upassende*".⁹⁷ Sammenholder man dette med kallet, slik Martinsen fremstiller det, handler det om personlig dannelse som knyttes til praksis og en måte å leve på i dagliglivet.⁹⁸ Informant C illustrerer dette: "*Jeg var et praktisk menneske da. Og det var vi, arbeidsfolk ... som ikke hadde mulighet til å få så mye kunnskap. Men de har jo blitt topper.*"

⁹⁶ Kvale & Brinkmann, 2009:78.

⁹⁷ Austgard, i: *Sykepleien forskning* 2010:65.

⁹⁸ Alsvåg & Gjengedal (red.). 2000:69. Kan også sees i sammenheng med Aristoteles sin betydning av "Phronesis" som betyr handlingskunnskap.

KAPITTEL 3: UT I TJENESTE

*”Men det var en i styret som mente at menighetsyrket, det var et kall. Og de skulle ikke ha bil”.*⁹⁹

Informantene var unge kvinner, vant til å ta ansvar både innefor og utenfor familien. I tre år på Menighetssøsterhjemmet (MSH), delte de rom med opptil syv andre kvinner på samme alder. Hvordan var det å plutselig skulle ut i tjeneste og bo på et fremmed sted, helt alene?¹⁰⁰ Hvordan var boforholdene? Fantest det nedskrevne retningslinjer for arbeidsvilkår og fritid? Hvordan var forholdet til menigheten de var ansatt i? I tillegg til å besvare disse spørsmålene vil jeg påpeke at det å skulle være menighetssøster innebar mer enn bare å skulle utføre en hvilken som helst jobb. I 1951 lød ”Arbeidsregel for Menighetssøstre, nr 1”:*”En menighets - søster er ved sin innvielse knyttet til Den norske kirke og betrodd `Jesu henders embete` i den menighet hvor hun er ansatt”.*¹⁰¹ Det var en tjeneste på vegne av Gud overfor mennesker som på ulik måte var i åndelig eller fysisk nød. Behovet for omsorg var stort både i byene og på bygdene. Stort sett var det å komme seg omkring ved å bruke bena eller sykkel, men noen fikk bruke bil. Det var en kjensgjerning at menighetssøsteren stod i en utfordrende tjeneste. Helt fra 1904 stod det nedskrevet i ”Forslag til Regler for Meighedssøstervirksomhed paa Landet:” § 2. *Virksomhedens Ordning*. 3) ”Vaager over at henders kræfter ikke misbruges”.¹⁰² Men hvordan dette ble håndtert i praksis, kommer ikke frem i litteratur.

Generelt var den tids grunnleggende oppfatning når det gjaldt kvinner at yrke og ekteskap ikke hørte sammen. Det kan også sees som et resultat av en sterk ideologisk føring om at en gift kvinne skulle være forsørget i ekteskapet.¹⁰³ Kun 4-5 % av gifte kvinner var yrkesaktive i perioden 1900-1950.¹⁰⁴ På MSH var det ikke forbudt å forlove seg, men det fikk visse konsekvenser som for eksempel, utestengelse fra Luthersk Menighetssøstres Forening (L.M.S.F.), og for innvielsen som handlet om en spesiell måte å bli satt inn i tjenesten på. Det var ellers svært vanlig at man ikke giftet seg mens man var under utdanning. Det gjaldt både menn og kvinner. Hvorvidt var informantene klar over at det å være elev ved MSH innebar

⁹⁹ Informant: B.

¹⁰⁰ En av informantene kom på et sted hun var kjent fra før.

¹⁰¹ Knutsen, 1976:116 og 117.

¹⁰² Knutsen, 1976:26.

¹⁰³ Blom & Sogner (red.). 2001:235.

¹⁰⁴ Blom & Sogner (red.). 2001:270.

”sølibat”?¹⁰⁵ Jeg vil nå se litt på innvielseshandlingen, hvordan den ble praktisert og betydningen av den.

3.1 Innvielsens betydning

”... *Idet også vi innvier søstrene til Herrens og menighetens tjenerinne.* ”¹⁰⁶

I 1949 ble det fastsatt ved den kongelige resolusjon et eget ritual for innvielse av diakoner, diakonisser og menighetssøstre.¹⁰⁷ Sitatet ovenfor som er hentet fra *Menighetssøsterhjemmet 25 år* viser at det å bli innviet til menighetssøster innebar en sterk vektlegging av å være i tjeneste på vegne av menigheten og Gud.¹⁰⁸ Å bli innviet til tjeneste skulle være en høytidlig og minnerik avslutning på en treårs utdanning. ”*Innvielsen er stadfestelsen av det diakoniens kall søstrene har fått av Gud (Apgj. 13:2), den er videre Guds kall fullmakt til å etterkomme det i handling (Apgj. 13:3)*”.¹⁰⁹ Det å bli innviet ble omtalt som ”*Den hellige handling*”.¹¹⁰ Denne dagen var det ble de nærmeste invitert. Det var overrekkelse av avgangsvitnemål og mottakelse av L.M.S.F.- nål og armbind.¹¹¹ Gudstjenesten var preget av sang og innvielsestale: ”*Lover du for Guds åsyn at du vil gjøre dette med troskap ved den nåde Gud selv vil gi deg?*” Deretter avla den enkelte et løfte i forsamlingens nærvær. Under håndspåleggelse ba forstanderen/presten,¹¹² og den enkelte ble tildelt et minneord. Til slutt var det nattverd og kirkekaffe med festmiddag på MSH.¹¹³ Man skulle tro at dette var helt naturlig for alle å være en del av. Informant B forteller om medelever som ikke fikk delta på denne avslutningen:

¹⁰⁵ De kunne gifte seg men da måtte de slutte som diakonisser.

¹⁰⁶ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:6.

¹⁰⁷ Aschim, 1956:115. Det er tatt inn i Alterbok for Den Norske Kirke og foreskriver at: ”*innvielsen foretas i forbindelse med en gudstjeneste av den prest som av biskopen får fullmakt til det.*” I praksis var det forstanderen ved vedkommende diakoniinstitusjon som utførte handlingen.

¹⁰⁸ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941. Dette ble altså ble skrevet 10-20 år før informantene tok studiet.

¹⁰⁹ Aschim, 1956:113. ”*En gang de holdt gudstjeneste og fastet, sa Den Hellige Ånd: `Ta ut Barnabas og Saulus for meg, så de kan gå til den oppgaven jeg har kalt dem til.` Etter faste og bønn la de sine hender på dem og lot dem reise.*”

¹¹⁰ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:50. (Aschim, 1956:120). ”*Jeg er innvidd til hellig tjeneste, til å være Guds, den høyestes tjenerinne blant stakkars lidende mennesker. Å tjene Gud er å gå med budskap fra ham og dele med andre den rikdom som selv jeg, syndig menneske, har fått del i.*”

¹¹¹ Knutsen, 1976:55.

¹¹² Aschim, 1956:118. 1.Tim. 4:14: ”*La ingen forakte deg fordi du er ung, men vær et forbilde for de troende i gjerning, i kjærlighet, troskap og renhet.*” 2.Tim. 1,6-7: ”*Noen har forvillet seg bort fra dette mål og har havnet i tomt snakk. De vil være lovlærere, men forstår verken det de selv sier eller de spørsmål de uttaler seg så selvsikkert om.*”

¹¹³ Opdal, 1949:117. I *Menighetssøstrenes blad*.

Og så var det innvielse der vi kunne invitere familie og sånn. Det var en veldig fin og høytidlig dag. For de som deltok, men det var veldig sårt at det var noen kullinger som ikke var med (...). Jeg vet om to av de som kom og satt i Fagerborg kirke. De følte seg nokså sviktet på en måte. Så det var godt at det ble slutt på det. Men det var en sånn innstilling

Dette at noen ikke fikk innvielsen, må forstås i lys av MSHs forhold til forlovelse og ekteskap underveis i utdannelsen.

3.1.1 *Forlovelse og ekteskap*

”... vi fikk jo ikke bli innviet hvis vi hadde kjærest”.¹¹⁴

Som elev ved Menighetssøsterhjemmet ville hun ikke få innvielsen hvis hun forlovet seg i elevtiden. Det presiseres at man ikke skulle se på innvielsen som ensbetydende med å forbli ugift, men at elevene var klar over at menighetssøstergjerningen ble ansett som et livskall.¹¹⁵ Antakelig var dette noen av premissene som lå til grunn for opptak for søkerne på 1950 og 60- tallet. En av informantene, som utdannet seg ved en annen diakonal institusjon, var åpen omkring sin forlovelse. Hun forteller om hvordan hun i den forbindelse ble innkalt til ledelsen. Det førte til at ringen måtte av fingeren og festes til ei sikkerhetsnål på forkleet.

De var ikke noe særlig begeistret for at jeg hadde forlovet meg (...). For da skulle jeg ha vært den fromme gode jenta ... det var jo mer krav til de som arbeidet da, for de hadde jo gått inn for å tjene de syke, i et helt arbeidsliv (...). Mange fulgte med oss,¹¹⁶ men etter hvert ble det greit med oss, for da skjønte de at jeg hadde funnet meg ... han var jo selv i gang med et kirkelig studium. Så det ble til det positive da.

I motsetning til de som forlovet seg på MSH, ble hun likevel innviet til tjeneste. Dette kan sees i sammenheng med at det av ulike årsaker ikke ble forlangt de samme kravene til dem som ville utdanne seg til menighetssøstre ved denne institusjonen. Informant B forteller:

Ja altså, du hadde ikke lov til å gifte deg i elevtiden. Og vi fikk jo ikke bli innviet hvis vi hadde kjærest, hvis vi var i varig forhold (...). Det var jo en tillitssak, for vi visste jo om noen som hadde kjærest og det ble med dem etterpå, men de ville ha innvielsen (...).¹¹⁷ De som sa de hadde en kjærest de fikk det ikke.¹¹⁸

Ingen av informantene opplevde å bli utestengt fra innvielsen, men det er tydelig at det fantes elever som ikke våget å si fra om at de var forlovet, av frykt for ikke å få innvielsen. Informant B forteller om ei som giftet seg i begynnelsen av elevtiden og ikke ble innviet.

¹¹⁴ Informant: B.

¹¹⁵ Knutsen, 1976:88-89.

¹¹⁶ Forloveden og informanten.

¹¹⁷ Informant: B. Her er det å forstå slik at enkelte elever valgte å holde forholdet skjult for ledelsen.

¹¹⁸ Fikk ikke utdannelsen.

Senere ble hun derimot tatt opp som menighetssøster via en menighet. Men da hun ble gravid ble hun innkalt til ledelsen: *"Hun ble møtt med sånn en holdning, at hun nærmest hadde sviktet menighetssøsterkallet ... og nå gikk hun der med stor mage. Hun var gått gråtende ut, og kunne ikke tenke seg å ha noe med Menighetssøsterhjemmet å gjøre."* Informant E kommer med følgende refleksjoner:

Jeg synes det var litt brutalt at de som forlovet seg, og kanskje skulle begynne på nesten samme jobben som oss, de fikk ingen innvielse. Oversykepleier sa en gang, da seks fra et annet kull hadde forlovet seg, flere av dem med diakonhjem - elever at: *vi sender dem jo rett i løvens gap.* Etterpå kalte vi de fra Diakonhjemmet ikke annet enn for Løvens gap (...). Det var ei som giftet seg, og tenk hun fikk ikke tatt eksamen på Menighetssøsterhjemmet. Hun måtte til Ullevål for å få avsluttet en eksamen.

En av konsekvensene av ikke å bli innviet var at de ikke fikk medlemskap i L.M.S.F.¹¹⁹ For de innviede søstrene som hadde giftet seg, fikk de fra 1952 muligheter til å søke om passivt medlemskap til L.M.S.F.¹²⁰ I 1965 ble det foretatt en endring i lovens § 2; med hensyn til opptakskrav til L.M.S.F.: *"Etter en prøvetid på et halvt år kan alle søstre som er utdannet ved Menighetssøsterhjemmets sykepleierskole, og som i bekjennelse og ferd viser at de vil stå for den målsetting som er uttrykt i lovens § 3, bli medlem av foreningen"*.¹²¹ Med dette var ikke lenger søsterinnvielsen et vilkår for medlemskap, noe som også åpnet opp for innmeldelse tross forlovelse og ekteskap.

For noen elever innebar forelskelse, kjæreste og forlovelse å bli holdt utenfor på innvielsesdagen og dermed utestengelse fra L.M.S.F. Andre valgte å gå på kompromiss med sannheten ved at de ikke gikk med ring eller unnløst å si at de var forlovet. Slik fikk de innvielsen. Uavhengig av om man var den som ble utestengt eller ikke, uttrykker flere av informantene at det gjorde inntrykk at noen av medelevene ikke fikk innvielsen. Informant A reflekterer: *"Når jeg tenker tilbake på det, så synes jeg kanskje det var veldig strengt ..."* To av informantene fikk sin innvielse på tross av forlovelse og kjæreste. Men uansett, så gav det følgende inntrykk slik informant D sier: *"Det var ikke noe koselig for dem eller oss. Men sånn var reglene da."*

MSH anså nok at forlovelse, ekteskap og barn var til et hinder for hvordan de skulle oppfylle løftet om å sende en menighetssøster til alle landets menigheter. Å være gift og

¹¹⁹ Knutsen, 1976:110. (Knutsen, 1976:212 og 68). § 1. Formålene var blant annet å være et binde-ledd mellom søstrene, ivareta medlemmers interesser og styrke det åndelige fellesskapet. Ellers var der fra 1923 visse kriterier om kirketilhørighet og tjenestetid i minst tre år, med gjentatte endringer.

¹²⁰ Aschim, 1956:121. (Aschim, 1956:166). Vedtatt på L.M.S.F.s landsmøte i 1952.

¹²¹ Knutsen, 1976:139.

menighetssøster var ingen enkel kombinasjon. For informantene innebar det mer eller mindre såre minner fra innvielsen.¹²²

3.2 Rekruttering til tjeneste

*”Vi kunne ikke få noen jobb uten at vi hadde snakket med forstanderen”.*¹²³

Sammenligner man med 1941 da det fremdeles var en overvekt av søstre ute i menighetene, var dette snudd i 1956, da bare *”... en tredjedel av L.M.S.F.- søstrene var i menighetstjeneste”.*¹²⁴ To av informantene ser ut til å ha et tilsynelatende ukomplisert forhold til det stedet de ble plassert. En annen ble bedt om å begynne på en spesialavdeling, mens de to andre hadde et mer eller mindre komplisert forhold til MSH forventninger om hvor de skulle arbeid.

3.2.1 Rekrutteringen

*”Så da var jeg blitt lovet ... lenge før jeg visste at jeg skulle være ... der”.*¹²⁵

Menighetssøsterhjemmet hadde en klar målsetting om å sende en menighetssøster til alle landets menigheter. Formelt var det slik at rekrutteringen til menighetene gikk gjennom Menighetssøsterhjemmet. Stillingene ble gjerne utlyst i indremisjonsselskapets organ *For Fattig og Rik*.¹²⁶ Når det gjelder informant A var det ledelsen som godkjente hvor hun skulle være. Men etter at hun hadde vært borte fra tjenesten i flere år, ble hun rekruttert av en fra en menighet til en besøksstilling. Etter at hun hadde begynt var det en ansatt i en sykepleierstilling som lurte på om hun kunne være vikar for henne ett år. *”Også ble det sånn da at jeg skulle være der ett år alene, med begge de stillingene.”* Her ble hun i flere år. I denne sammenhengen er det uklart om hvorvidt MSH måtte godkjenne ansettelsen, eller om den foregikk mer direkte mellom informanten og den lokale menigheten.

Informant B forteller at en fra den lokale diakoniforeningene hadde kontakt med ledelsen ved MSH: *”Han hadde jo sagt hvor vanskelig det var å få noen til å være her. Så da var jeg blitt lovet ... lenge før jeg visste at jeg skulle være ... der. Og da ... da fikk jeg beskjed om at jeg*

¹²² Det ser ikke ut til at de måtte skrive under på noe ”sølibat” løfte før de begynte utdannelsen.

¹²³ Informant: A.

¹²⁴ Knutsen, 1976:113.

¹²⁵ Informant: B.

¹²⁶ Knutsen, 1976:22.

skulle være alene menighetssøster.” Det var ikke alltid slik at elevene begynte direkte i en menighetstjeneste. Informant D ble spurt av ledelsen om å ta en videreutdanning som ble regnet innenfor spesialistklassen.¹²⁷ Hun forteller at hun i løpet av det året spurte om å få begynne å jobbe som menighetssøster, noe de sa nei til. Etter ett år skjedde det derimot et skifte, da en menighetssøster: ”... spurte om jeg ville komme og (...) være sammen med henne da. Så var egentlig sånn jeg ble menighetssøster der da.” Overgangen skjedde etter godkjenning fra MSH. I forhold til den første menighetspraksisen er informant E den som formidler at hun syntes det første stedet hun kom til var veldig greit: ”... hadde vært der mye og kunne tenke meg å være der. Så det var liksom veldig greit”.¹²⁸

I følge informantene ble det altså tatt i bruk uformelle strategier hvor også privatpersoner var involvert i å rekruttere menighetssøstre til menighetstjenesten. Men det ser ut til at MSH stort sett har godkjent overgangene. Alle opplevde ikke første praksisstedet like greit. Spørsmålet er hvordan det var når deres ønske overhodet ikke var i overensstemmelse med MSH sine forventninger?

3.2.2 *Hva når hun hadde andre ønsker enn ledelsens?*

”... det jeg gjorde ikke var Guds vilje, men min egen.”¹²⁹

Noen av informantene forteller om at det ikke var lett å skulle si at man ikke ønsket seg dit MSH ville. For informant C ble overgangen til tjeneste preget av frustrasjon. Siden rekrutteringen gikk gjennom MSH ble hun konfrontert med egne følelser da hun fikk beskjed om: ”Du skal til ...” Dette var noe hun ikke kunne tenke seg og fikk til slutt tillatelse til å gjøre det hun opprinnelig ville, å reise til et annet sted. Der jobbet hun det følgende året på et sykehus. Hun forteller om det minnet hun har fra innvielsen: ”Da jeg ble innviet fikk vi et kort. På det stod det at det jeg gjorde ikke var Guds vilje, men min egen”.¹³⁰

Det var ikke vanlig å spørre den enkelte elev om hva tanker eller planer hun hadde etter utdannelsen. Det var MSH som visste hvor mange de hadde til disposisjon til menighetssøstertjeneste, og som fikk henvendelser fra ulike instanser om å få ”tildelt” en menighetssøster. Det skulle vise seg at det ikke var en enkel målsetting MSH hadde, med å få

¹²⁷ Wyller, 1990:182.

¹²⁸ Informant: E.

¹²⁹ Informant: C.

¹³⁰ Informant: C.

sendt en menighetssøster til alle landets menigheter. Noen av elevene kunne ha viktige og naturlige grunner til å protestere mot ledelsens bestemmelser om hvor den første menighetspraksisen skulle være. Dette ble imøtekommet, men ikke uten påminnelse om at det kunne oppleves som et svik og utenfor Guds vilje.

3.3 Ansettelsesforhold

*”Hvis du hadde noen ledige timer skulle man besøke ensomme, eldre eller syke”.*¹³¹

Det var mye som skulle tilrettelegges for en menighetssøster. Etter krigen var det ikke noen enkel sak å få seg et sted å bo, spesielt ikke for enslige. Hverken bil eller telefon var noen selvfølge. Å være ansatt i menigheten innebar lønninger basert på gaver og egen innsats. Arbeidsinstrukser var så å si mangelvare, med forventninger om å stille opp i menighetsarbeid på lik linje med andre menighetsmedlemmer. En enslig ung kvinne i menigheten, hvordan ble hun ivaretatt oppi dette? Det blir naturlig å se på hva slags boforhold en menighetssøster hadde, hvordan hun tok seg frem uansett vær og terreng, lønnsforhold, arbeidsinstrukser og forholdet til menigheten. Hadde hun fritid og hvordan disponerte hun denne?

3.3.1 Boforhold

*”Det var ikke mange som bodde så bra (...). Med sengetøy og alt”.*¹³²

Da de nyutdannede søstrene skulle ut i tjeneste var det ikke lenge siden Norge hadde vært et okkupert land. Det var spesielt vanskelig for enslige i byene å få eget bosted. Da *Ensliges Landsforbund* ble opprettet i 1957, var det blant annet for å bedre bosituasjonen for enslige på bakgrunn av: *”Enslige kunne ikke få husbanklån. Det var forbeholdt par. Enslige skulle bo på hybler, enten i små hybler hos familier, eller de fikk dårlige hybler på arbeidssteder. De hadde ikke en gang rett til å søke etter bolig på Oslo Leiegårdskontor”.*¹³³ Det var ikke noen selvfølge å ha verken bil, innlagt vann, vaskemaskin eller kjøleskap. Ville man ha telefon, måtte man stå på venteliste.¹³⁴

¹³¹ Informant: B.

¹³² Informant: C.

¹³³ <http://www.ensliges.no/index.asp?id=24246>.

¹³⁴ <http://www.stovnerporten.no/vandre/tur5.htm>. I følge Stovnerporten, var ventelistene i Oslo dokumentert til å være 100 000 i 1954, 38 500 i 1962, med en økning i 1979 til 87000.

Boforholdene til informantene var veldig varierende. Noen måtte ta til takke med et lite skråkammers og delte alt fra kjøkken og do med vertskapet. Andre hadde flere rom tilgjengelig og mulighet for å lage mat på eget kjøkken. Informant B forteller:

(...) Fikk leilighet ... på høyden her og da hadde jeg ikke bad engang. Det hørte ikke med. Jeg hadde bare et do på deling med vertskapet. Og det var... jeg var ikke godt vant så det gikk veldig greit det, men der måtte jeg stå og sterilisere sprøyter på komfyren min, på kjøkkenet. Når jeg skulle vaske uniformen, hadde jeg en svær vaskebalje. Det var ikke vaskemaskin eller kjøleskap, så det var jo veldig enkelt.

Da informant E var ferdig med utdannelsen forteller hun om sitt første møte med bostedet:

Det var et velstelt og fint hus, men det var litt høytidlige folk og jeg skulle gå på deres kjøkken og lage meg mat. Der var begge flinke til å lage mat, og når jeg kom på kjøkkenet og skulle lage mat: *Hva skal du lage i dag da?* Da skulle de se hva jeg skulle spise den dagen. Så jeg laget meg jo nesten aldri middag.

Hun forteller at noen fra Menighetssøsterhjemmet pleide å reise ut for å se på bostedene først, noe som utvilsomt må ha vært en trygghet. Det var derimot ikke gjort i hennes tilfelle. Hun var likevel heldig, siden det var noen i menigheten som tilbudte henne et annet alternativ: *"Da fikk jeg leilighet med ganske stor stue. Et lite kjøkken (...) men det var vindu, et kjempestort vindu på kjøkkenet. Også var det et lite rom (...) så jeg kunne bruke som soverom."* Tre av informantene fikk bo på menighetshuset. Om det sier A: *"Jeg hadde et kontor og der hadde jeg forskjellige saker og ting jeg kunne bruke ute i menigheten."* Informant C forteller om bostedet at det var *"... helt fantastisk ..."* med flere rom og eget toalett. Det eneste hun synes var dumt var at det var felles telefonlinje med andre i huset. I denne sammenhengen var bekymringen relatert til forhold som hadde med taushetsplikt å gjøre.¹³⁵ Oppdragene ble formidlet over telefon. Ellers var forholdene slik at hun: *"... spiste skikkelig mat og hadde frokost hver dag."*

Selv om boforholdene varierte, ser det ut til at de hadde en relativt høy boligstandard sammenlignet med hva som var vanlig og mulig for enslige på denne tiden.

¹³⁵ Knutsen, 1976:27. "Nødvendig regulering av søstrenes arbeid" § 6 2: "Taushetsplikten overholdes"

3.3.2 *Hvordan reise fra hjem til hjem*

”Jeg synes det regnet hver dag! Og jeg syklet rundt i uniform, med svartkåpa, poser og bekkene ...”¹³⁶

Det kan se ut til at det var en generell oppfatning om at menighetssøsteren skulle tåle og utholde det meste. Bebyggelsen var spredt og terrenget kupert med mange tunge bakker. Både været, utstyret man skulle ha med seg, og uniformen gjorde at det ikke var like lystbetont å gå ut. Informantene har ulike erfaringer med hvordan de kom seg omkring til de som trengte hjelp, alt fra bena, sykkel, bil eller buss.

I begynnelsen var det slik informant A sier: *”... å sykle fra pasient til pasient. Om vinteren var det å gå. Det var mange bakker. Og tungt.”* Det var også mulig at hun: *”... tok buss eller trikk. Men på siste stedet hadde jeg månedskort. Så de betalte det”*.¹³⁷

Med ansvar for mange tusen innbyggere kunne det være slitsomme tider. Informant B forteller:

En veldedig forening hadde gitt 9000,- til bil, til menighetssøster. Men det var en i styret som mente at helsesøsteryrket, det var et kall. Og de skulle ikke ha bil. De kunne klare seg med sykkel (...). Da jeg fikk høre det, så ringte jeg til forstanderen og sa: *Får jeg ikke bil så slutter jeg om 14 dager.* For ingen er tjent med det ... jeg følte ikke jeg gjorde noen god jobb.. jeg hadde jo trodd at han kanskje hadde protestert litt. Men han støttet meg helt. Fjorten dager etter fikk jeg en splitter ny bil. Da kunne jeg ha utstyret i bilen og kjøre rundt ... det ble fantastisk.

Informant C forteller om en som ikke var involvert i kirken, men i Rotary, hadde kommet og sagt: *”Jeg skal samle inn penger til en bil (...). Han hadde sett hvordan menighetssøstre slet, på spark og på sykkel. Så da jeg kom dit, da fikk jeg bil og sertifikat. Det gjorde arbeidet mye lettere.”* Informant D forteller om at også hun fikk bil, men at sertifikatet betalte hun selv. *”Det var ikke varmeapparat, den var liten. Vi måtte kle på oss, hadde uniformskåpe, og ha noe utenpå fordi det var så kaldt, og det var bare et lite område å se gjennom.”* Den av mine fem informanter som jobbet på bygda disponerte ikke bil.

Det kunne medføre et hardt arbeidspress å komme seg omkring på bena eller sykkel til: *”... mange eldre og skrøpelige”*.¹³⁸ Det varierte hvorvidt de fikk bidrag til reiseutgifter fra menighetene. Det påpekes av en av informantene at det å få bil tilgjengelig var avgjørende for at hun ikke sluttet i stillingen som menighetssøster. For de fleste ble sykkelen etter hvert erstattet med bil. Det er verdt å merke seg at det var folk utenfor det aktive menighetslivet

¹³⁶ Informant: B.

¹³⁷ Menigheten betalte stillingen.

¹³⁸ Informant: B.

som gjorde det mulig for dem å ha bil tilgjengelig. Menighetspleieforeningene hadde tilsynelatende mer enn nok med å skaffe inntekter til lønn.

3.3.3 Lønnsforholdene

*”... Jeg var vant til å ha det veldig smått. Så da var det jo fantastisk å begynne å tjene noe”.*¹³⁹

Angående lønnsforhold ble det fra 1. mars 1947 vanlig med lønnsregulativer i arbeidslivet. *”Det ble imidlertid gjort klart at landsstyret kun kunne henstille til menighetssøstrenes arbeidsgivere å innføre samme ordning”.*¹⁴⁰ Man var klar over at: *”... det i mindre forhold på landsbygden var umulig å make slike lønninger på basis av gaver”.*¹⁴¹ Når det gjelder lønnsforholdene ble informantene lønnet av menighetene de var ansatt i. Dette kunne medføre ulike lønningsforhold, ikke minst ved at de også selv var ansvarlig for å bidra til å samle inn penger ved å delta på foreningsmøter og ulike tilstelninger i regi av den lokale menighetspleien.

Informant C forteller at hun ble lønnet av i alt 10 diakoniforeninger.¹⁴² *”De damene der, de ble jeg veldig glad i (...). Han som var kasserer... da vi skulle hente lønna vår, sa han nesten hver gang: `Du tjener jo mer enn meg, du` (...). Vi var liksom ikke verdt det.”*

For den mannlige kassereren må det ha vært med blandede følelser han leverte ut ei lønning høyere enn hans egen. To av informantene hadde ikke nevneverdige problemer med å bli lønnet av menighetene, informant B sier:

Jeg følte i grunnen ikke noe ubehag. Jeg gikk og hentet lønna på prestekontoret, og det var jo en avtalt lønn jeg fikk. Jeg husker jamen ikke hva jeg fikk nå, men det var jo ... etter tre år på skolen (...). Levde mye på ekstravakter og gitt blod ... Så jeg var vant til å ha det veldig smått. Så da var det jo fantastisk å begynne å tjene noe, men det var jo etter våre forhold veldig liten lønn.

I motsetning til informant C som opplevde at lønna ikke var fortjent, sier hun: *”Jeg hadde aldri den følelsen at jeg ikke tilkom den lønna altså. Det hadde jeg aldri.”* Informant A er den som hadde minst bekymringer omkring lønnsforholdet. Der hun var, hadde menighetspleien

¹³⁹ Informant: B.

¹⁴⁰ Til sammenligning nevner informant E at det var avertert etter vaskehjelp på aldershjemmet: *”og hun skulle få 730 kr måneden.”*

¹⁴¹ Knutsen, 1976:112.

¹⁴² Hun var en av to ansatte menighetssøstre på dette stedet.

mottatt arv: ”... også hadde de jo foreninger som samlet inn penger. Også hadde vi hver vår og høst en stor fest, hvor det var meg som arrangerte for å få folk til å komme.”

Informant E forteller om hvordan det å motta lønn fra menighetspleien også fikk betydning for valg av transportmåte.

Jeg hadde 700 kr i måneden som lønn. Det var gjennom menighetspleien. Det var litt vanskelig fordi, du måtte tenke på det at du kunne ikke ta så mye drosje for det ble for dyrt. For menighetspleien (...), tenk på, jeg gikk i 30 kuldegrader nesten ei halv mil, for å spare de drosjepengene. Jeg har tenkt på det etterpå ... men du fikk jo stadig påminnelse om at, ja det ikke var så flust da, fra de som var i styret.

Hun uttrykker en uro over å skulle bruke penger på drosje. Det hun var bekymret for var om menigheten ville synes hun var så dyr i drift at de ville si henne opp.

Informant A opplevde ikke uro omkring lønna. Hun presiserer at menigheten hadde mottatt en større arv: ”... det var jo det som gjorde til at de kunne ha en menighetssøster da. Og de ville ha en menighetssøster som kunne skjøtte både sykepleier... og den åndelige delen.”

Det å bli lønnet av innsamlede midler fikk ulike konsekvenser. De fleste hadde ikke de største problemene med dette, da de ikke var så godt vant i utgangspunktet. Det kunne derimot være tilbakemelding på at de ikke gjorde seg fortjent til lønna si, og angst for at foreningene synes at utgiftene med å ha en menighetssøster ble for høy.

3.3.4 Arbeidsinstruksjer

*”Det var opp til meg hvordan jeg skulle legge det opp”.*¹⁴³

Når menighetssøsteren kom ut i arbeid, skulle hun plutselig foreta mange prioriteringer. Det viser seg at ingen av dem hadde arbeidsinstruksjer å forholde seg til. De skulle stå til disposisjon, helst døgnet rundt. På lik linje med prestene skulle de som menighetssøstre også gå på hjemmebesøk. Dette var noe elevene lærte om under utdannelsen, og hørte med som en naturlig del av jobben.

Informant A nevner at menigheten var veldig raus. Hun relaterer dette spesielt til lederen,¹⁴⁴ som selv var sykepleier: *”Det var ikke noe sånn at hun undersøkte ... men jeg tror hun stolte sånn på meg (...). Man har jo en instruks på hvor langt en kan gå.”* (Peker på hjertet ...).

¹⁴³ Informant: B.

¹⁴⁴ Det er uklart om dette var hennes formelle overordnede i menigheten.

Videre reflekterer hun over at hjemmesykepleien var forskjellig fra hennes, noe som kan tyde på at de hadde tydeligere instruksjoner å forholde seg til.

Hjemmesykepleien hadde sprøyter, de hadde for eksempel det å gjøre rent et menneske i stedet for huset. Og da syns de det var veldig kjekt at jeg kom, for jeg kunne finne på å vaske et golv og å vaske et skap, hvis det var så lenge siden det var blitt gjort. Så det var mange sånne praktiske ting, som jeg gjorde

Det at det var mangelfulle rammer, fikk konsekvenser på den måten at: *”Det var opp til meg hvordan jeg skulle legge det opp,”* forteller B og tilføyer: *”Det var jo instruksjoner fra Menighetssøsterhjemmet, at du skulle gå på hjemmebesøk. Hvis du hadde noen ledige timer skulle man besøke ensomme, eldre eller syke. Uten at det var direkte sykestell.”*

I følge informantene hadde de altså ingen arbeidsinstruksjoner som skulle begrense eller regulere arbeidstiden. Det var likevel en forventning, delvis fra både menighetene og MSH at man skulle gå på hjemmebesøk etter at de sykepleiefaglige oppgavene var utført.¹⁴⁵

3.3.5 Forholdet til menigheten

”... og er man med i en festkomite da må man jo stå på, ikke sant?”¹⁴⁶

Det var forventet fra menigheten og lå som en forpliktelse overfor MSH at man i større eller mindre grad skulle møte opp på gudstjenestene. For å få inn penger til tjenesten, skulle menighetssøsteren også tilrettelegge for ulike tilstelninger. Slik var hun selv en aktiv aktør i å samle inn penger til det som utgjorde lønna hennes. På tilstelningene skulle hun fortelle om tjenesten, holde andakter, delta i kor, bake kake og eventuelt vaske opp. Informant C beskriver det: *”De skulle da ha jevnlig besøk av meg og en annen menighetssøster (...) med andakter og fortelling fra jobbene våre.”* Forholdet til disse foreningene opplevde hun som støttende. Dette var en del av jobben, da alle i mer eller mindre grad nevner det. Informant A forteller hvordan hun som menighetssøster automatisk ble ordnet inn i en misjonsforening. Selv ble hun med i to forskjellige foreninger. Dette innebar blant annet deltakelse i festkomiteer for de ulike arrangementene: *”Når festene var over, da skulle vi vaske opp (...). Vi kunne være veldig mange på en lørdagskveld, og er man med i en festkomite` da må man jo stå på, ikke sant?”* Hun forteller fra hvordan et misjonsmøte kunne arte seg:

¹⁴⁵ Aschim, 1956:45. Det må sees i forhold til regler for fattigpleien § 8. 1. *”Søstre skal besøke de fattige i menigheten og gjøre seg kjent med deres kår.”*

¹⁴⁶ Informant: A.

Og da husker jeg da kom, så var det sytten stykker på det første møte (...). Det var en ganske fin opplevelse jeg hadde der. Hun (menighetssøsteren) skulle ordne med bevertning og ha programmet, og hun skulle jo bake kake, som jeg hadde med meg. Til slutt var vi 34 stk. Det dobbelte da jeg sluttet. Så hadde jeg med meg gitaren, og sang og spilte for de da, også hadde jeg fått en til å holde andakt. Så akkurat det å tenke tilbake på den tiden, så er det en sånn god opplevelse.

Informant B som også var aktiv i menighetsarbeidet forteller om mottakelsen: *”Også ble jeg utrolig godt tatt i mot, for... de skulle starte ungdomsklubb. Og da var jeg med i en fra 12-14 år. Også var det kor, kirkekor, og der var jeg også. Ønsket velkommen. Jeg ble veldig godt kjent liksom med hele menigheten.”* Tre av informantene nevner sangen som en del av tjenesten. Informant C sier: *”Også drev jeg og sang. Det var morsomt da.”*

Det var nok ikke alltid at sangen og gleden var like naturlig for alle, ei heller at det bestandig lot seg gjøre å møte opp til gudstjenestene. Noen ganger fordi man kanskje var trett? Informant D må ærlig medgi: *”(...) men det er jo litt å innrette seg sånn at man hver søndag måtte være med på gudstjenesten ... så jeg tror ikke vi var så veldig flinke til det altså.”* Det kunne også hende at man måtte velge bort gudstjenesten for å utføre stell eller sykepleiefaglige oppgaver, slik informant B forteller:

... jeg var jo på jobb på søndager også. Tok morgenstellet også gikk jeg til gudstjeneste. Og da gikk jeg i uniform med svartkåpa (...). Også fortsatte jeg jo med jobbinga etterpå. Jeg møtte veldig opp i sånne grupper da. Ellers var jeg jo med i koret ... Jeg var ikke noe nattverdmedhjelper, eller noe syngedame ... for jeg kunne ikke binde meg til noe fast, for jeg visste aldri når jeg måtte jobbe. Jeg gikk jo så mye jeg kunne til gudstjenesten, jeg gjorde det.

Deltakelse i forening, møter og kirkeliv var en integrert del av jobben, men informant B tilføyer et fokus på pasienten og pårørende:

Men jeg tok det ikke på bekostning av stell sånn ellers. Det var jo hvis jeg hadde tid. Jeg hadde ikke fri. Da måtte jeg reise bort. Også hendte det at jeg måtte ta nattevakt. Hvis det var noen som ikke hadde noen pårørende ... som ikke klarte å stille opp.

Deltakelse i menighetslivet var en del av menighetssøstertjenesten og innebar alt fra å lede barnekor, møter, kakebaking, opprydninger som en del av det å være ansvarlig for egen lønnsinntekt. Gudstjenesten var en naturlig ting å møte oppå, så sant det ikke var sykepleieroppgaver som måtte gjøres. Når man ser tilbake på boforholdene som for enkelte innebar koking av utstyr og vasking av klær for hånd, er det naturlig å spørre seg om hva fritiden hennes ble brukt til, om hun da hadde noen fritid?

3.3.6 Forholdet til fritid

”... vi gikk og gikk og gikk og gikk...”¹⁴⁷

Hadde menighetssøsteren noen form for fritid? I tilfelle hva innebar denne? Fordi arbeidstiden ikke var regulert ser det ut til at erfaringer med fritid til å gjøre akkurat det hun hadde lyst til var begrenset. ”Så det var jo aldri sånn uteliv vet du, man måtte jo passe på at vi la oss til vanlig tid, på grunn av at vi skulle opp,” forteller informant B. En gang hun skulle til byen, møtte hun noen fra menigheten som sa: ”Du har fri i kveld da` ... liksom litt hånlig. Du skulle vært der natt og dag.” I stedet gikk mye tid til: ”... å gå på møter da. Det var jo ikke noe annet. Det var... det ble livet.” Om hun noen gang hadde fri ble det i forbindelse med å reise bort for å besøke familie. Informant C sier: ”Jeg hadde ikke fri, da måtte jeg reise bort.” Informant B bekrefter:

Det som var problemet var jeg kunne ikke være hjemme hvis jeg skulle ha fri. For eksempel søndag (...), du kan være helt sikker på at var jeg hjemme så var det noen som trengte klyster og da måtte jeg bare gå, for det var jo ingen andre. Så jeg kunne ikke kombinert det å være menighetssøster og det å ha familie. Eller i det hele tatt ha noe. Det var ikke sånn at du hadde jobb og fritid. Jeg var jo på jobb hele tiden.

Informant C summerer det opp i følgende utsagn:

Vi begynte kl.09.00 Det var vel ett og et halvt år at vi hadde en pasient hver eneste kveld, sånn ved 20.30 tiden. Men da var vi to, så vi delte på det (...). Måtte ha sprøyte, og var dårlig. Men jeg klarte det. Vi var jo ikke ute på kveldene.

For menighetssøsteren ville det vært umulig å ha kombinert familieliv med tjenesten, fordi mesteparten av tiden ble brukt til å være fleksibel og tilgjengelig for menigheten og de som trengte sykepleie eller besøk. Det var til og med nesten umulig å takke ja til invitasjoner eller noe som ikke hadde med menighet og jobb å gjøre: ”Vi gikk og gikk og gikk og gikk ... hadde ikke anledning til noe annet.”

3.4 Oppsummering

Innvielsen var en høytidelig markering av en treårig sykepleierutdannelse. Hun ble utsendt til tjeneste i menighetene på landsbygda, på vegne av Den norske kirke. Det som gjorde at man ikke fikk innvielsen var at hun forlovet eller giftet seg i løpet av utdannelsen. Menighetssøsterhjemmet (MSH) hadde aldri intensjoner om å hindre ekteskapet, men på den andre siden innebar forlovelse at hun ikke lenger var aktuell i yrkeslivet som menighetssøster.

¹⁴⁷ Informant: C.

Dette kunne ikke forenes med målsetningen om å sende en søster til alle landets menigheter, hvor hun helst skulle arbeide over lengre tid. Det ble derfor ikke ansett som riktig å innvie elever som var forlovet, da dette ville medføre fravær fra yrkeslivet. Det primære målet var å skulle tjene Gud og menigheten. Rekrutteringen til arbeid foregikk hovedsaklig via MSH. Andre formidlingsmåter var gjennom *For Fattig og Rik* eller personlige kontakter mellom ledelsen, menighetene eller via andre menighetssøstre.

Boforholdene var svært varierende, men tilfredsstillende dersom man ser på de generelle mulighetene enslik hadde på den tiden. Når det gjaldt bil, hadde ikke dette vært mulig uten de frivillige organisasjonene som tildelte bil til tjenesten. Det var tross alt ikke lenge siden krigen med rasjoneringer og sparsommelige tider. Manglende arbeidsinstruksjoner og uklare retningslinjer bidro i realiteten til at skillet mellom arbeid og fritid ble utvisket, og viser en forventning om å stå til disposisjon 24 timer i døgnet. Når sykepleiefaglige oppgaver var unnagjort, skulle man utføre besøk. Det var en klar forventning til at en menighetssøster skulle delta i menighet, gudstjeneste og foreningsarbeid på lik linje med andre medlemmer av menigheten. Menighetssøsteren var selvstendig og ansvarlig for hvordan hun prioriterte arbeidet og tjenesten. Det ser ut til at de ikke var kravstore i forhold til lønna si, da de nok ikke var altfor godt vant i utgangspunktet. Deres engasjement i foreningslivet kan sees i sammenheng med at de tross alt var medansvarlige for at det ble samlet inn penger til lønna. Knutsen forklarer det som: ”... at de gikk inn i en tjeneste som i den grad var preget av forsakelse, slit og strev, kan bare forklares ut fra en sterk kallsbevissthet”.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Knutsen, 1976:203.

KAPITTEL 4: MENIGHETSSØSTEREN I ARBEID

”Også fikk jeg beskjed om å gå og besøke dem da, det fikk jeg beskjed om fra prestekontoret ... de trodde at de trengte et besøk”.¹⁴⁹

Menighetssøsteren var sykepleier og pioner for velferdsstatens hjemmesykepleie.¹⁵⁰ I tillegg til å utføre sykepleierelaterte oppgaver skulle hun gå på hjemmebesøk, gjøre husarbeid, være en aktiv deltaker på gudstjenester og være tilgjengelig med et ord og bønn i de mange ulike hjem. Med andre ord, helst være tilgjengelig døgnet rundt. Stort sett var menighetssøsteren alene om å ta avgjørelser og utføre oppgavene. De av informantene som var sammen med en annen menighetssøster, kan ha opplevd dette som en menneskelig og faglig støtte. Ellers hadde hun mange å forholde seg til. Hva gjorde hun egentlig? Hvordan fikk menighetssøsteren beskjed om at hun var ønsket? Hvem samarbeidet hun med? Hvordan var forholdet til overordnede og pårørende? Hvorvidt ble hun ivaretatt i alt sammen? Hva la hun vekt på? Var det spesielle utfordringer og erfaringer?

Oppstod det et behov, kunne hun bli ringt til, når som helst på døgnet. Hun hadde kontakt med leger, prester, begravellesbyrå, overordnede, andre menighetssøstre, kommune, husverter, pårørende og selvfølgelig pasienter. Verdier som respekt, lojalitet og taushetsplikt vektlegges. Og det var pasienten i sentrum. Oppgavene varierte fra praktisk husarbeid og kakebaking, til hjemmebesøk, sjelesorg, bønn, nøddåp og stell av døde. De fikk erfaringer som kunne være svært utfordrende og vanskelig å bearbeide. Samtidig var det også episoder som fikk frem humor og smilet. Uansett var hverdagen preget av å foreta prioriteringer i samarbeid med mange ulike relasjoner.

4.1 Hvordan foregikk utvelgelsen av hvem som skulle motta hjelp?

”De ringte ikke til legevakten ... det var så rart altså. Det var menighetssøster de ringte”.¹⁵¹

Det var ikke så mange som var vant til å ha en menighetssøster å forholde seg til. For noen kunne det ta tid før de ble klar over at hun faktisk var tilgjengelig. Deretter var det bare å vente på oppdragene, som kom strømmende inn. Informant E forteller hvordan det i starten

¹⁴⁹ Informant: E.

¹⁵⁰ Glavin & Kvarme, 2003:37.

¹⁵¹ Informant: B.

var: ”... veldig stille og rolig, for det var ikke så mange som visste om meg.” Men: ”... til slutt så jobbet jeg meg jo nesten i hjel...!” Hun hadde egen telefon, noe som gjorde at enkelte familier kunne ringe henne direkte, uten å gå innom menigheten. Det vanligste var nok slik informant A forteller, at det var *Menighetssøstrenes blad* som var det formelle organet for formidling av behov for menighetssøstre: ”Den gangen var det sånn at, når de trengte hjelp og de visste om at det var en menighetssøster, så ringte de til menigheten. For i menighetsbladet stod det jo hvordan man skulle få tak i menighetssøsteren”.¹⁵²

Andre hadde hørt om meg og ringte ... kanskje til noen de kjente eller noe sånn, som igjen kontaktet meg eller gjennom menighetspleien. Det stod jo i menighetsbladet da. Organisere arbeidet måtte jeg gjøre selv (...). Jeg kunne ha folk som lå veldig spredt, så da var det å finne ut hvordan best komme frem da. Du fikk en del faste pleier da som du måtte gå til, også kom det mange sånn innimellom.

Videre påpeker hun: ”Folk var kanskje mer sånn at de greide seg selv så lenge de greide det ... det var jo forskjell på folk. Det er jo alltid noen som er veldig kravfulle, mens andre gjør så godt de kan.” Hun inkluderer betydning av at naboer kunne være en ressurs når noen ikke kunne ta kontakt på egen hånd, og virkelig trengte hjelp: ”Det var 21 kuldegrader. Jeg glemmer det aldri (...) også stod det en vedkomfyr som hun kokte maten på og som hun brukte som varmekilde, også fikk hun slag. Også ble liggende (...). Men hun hadde altså en nabo som var helt fantastisk.” Informant A nevner at menigheten ble kontaktet av sykehuset som igjen formidlet behovet videre til henne. Det er naturlig å forstå det som at også legene må ha hatt en rolle her, selv om ikke dette nevnes direkte.

Ifølge B og C kunne de få telefoner midt på natten. Informant B sier: ”De ringte ikke til legevakten ... det var så rart altså. Det var menighetssøster de ringte. De ringte vel da til lege også ... men i dette tilfellet hadde de ikke ringt til lege kl. 02.00 om natta (...). Jeg fikk jo telefoner nesten hele døgnet, jeg gjorde jo det.” Videre forklarer hun dette som: ”En ble jo nærmest familiemedlem til ... en god del av disse.” Informant C sier: ”Det var jo ikke noe hjemmesykepleie, det var jo bare oss.” Det var ikke anledning til å ta det ut i fri. ”Det var jo sånn at man nesten sovnet ved rattet. Man var jo så sliten ... man visste jo ikke ... jeg visste jo ikke hvem jeg var mange ganger.”

Informant B forteller om husverten som formidler av beskjeder: ”De har ringt fra et hus her borte. Det har ligget en død dame der siden i formiddag ... du må komme med en gang!”

¹⁵² Knutsen, 1976:22 og http://no.wikipedia.org/wiki/For_fattig_og_rik. Det norske lutherske Indremisjonsselskapets blad: *For Fattig og Rik*, (1909-2000) var det bladet man kunne avertere etter menighetssøstre.

Det ser ut til at folk kunne motta hjelp fra menighetssøsteren, ved at de kontaktet henne direkte, eller på bakgrunn av annonsering i *Menighetsbladet*. Jeg vil senere komme inn på besøkstjenesten, hvor prestens rolle er sentral i formidling av behov, men det ut til at når det gjaldt de sykepleierrelaterte oppgavene var det pårørende, - også pasientene selv, naboer, husvert og menighet som formidlet behovene.

4.2 Hva gjorde en menighetssøster, og hva ble vektlagt?

*”Det er ettersom det kravet som man har når du kommer på besøk da”.*¹⁵³

Forventningene og oppgavene var mange og omfattende. Det kan ikke ha vært enkelt å holde fokus på pasienten og prioriteringer. Omsorgen inkluderte å forholde seg til juridiske forhold, pasientstellet, praktiske oppgaver, sosiale, fysiske og åndelige behov. Informant D illustrer noen av de oppgavene hun gjorde:

Jeg la vel mest vekt på å pleie de som var syke. Men de ville jo at vi skulle oppsøke eldre ... og reise rundt til de og lese for de og drive sånn ... misjonering ... Og vi hadde jo faste pasienter som vi reiste til hver eneste dag. Vi hadde pasienter med MS.¹⁵⁴ Eldre som hadde vanskelig for å gå, og som vi måtte hjelpe opp. Og setting av sprøyter og klyx.¹⁵⁵

Informant A kunne stikke innom en pasient opptil tre ganger om dagen. Andre besøkte hun jevnlig over flere år. Besøkstjeneste var til mennesker som ikke bare hadde behov for å få hjelp til helsemessige tilstander. Ellers viser hun til sammenhengen mellom oppgavene og pasientenes behov:

Det var alt etter den oppgaven som de ønsket fra meg. Som for eksempel de ville ha bare sykepleie. Ikke sant. Mens andre ville bare prate, mens en tredje ville ha andakten (...). Det er ettersom det kravet som man har når du kommer på besøk da. Andre ville du skulle komme og ta med nista di, og spise den hos dem så de fikk litt besøk, og det var ofte. Og det var ofte at jeg hadde med såpass stor niste at de fikk litt av nista mi. Også kokte vi kaffe sammen.

Det var pasienten som la kriteriet for hva besøket skulle inneholde. Før den kommunale hjemmesykepleien ble vanlig, var det bare menighetssøsteren som jevnlig besøkte de syke og eldre. Det var mange menighetssøsteren skulle stille opp for. Arbeidsoppgavene var mange og fritiden så å si fraværende. Men hva gjorde hun egentlig, og hva la hun vekt på? Hadde hun

¹⁵³ Informant: A.

¹⁵⁴ Nylenna, 2004:225. Multipel Sklerose (MS). *”Kronisk inflammatorisk sykdom i sentralnerve -systemet med flere harde knuter i nervesystemet.”* Og Wikipedia: *”... som oftest kvinner mellom 25 til 45 år. De vanligste symptomene er nedsatt førlighet, dårlig syn, lammelser og koordinasjonsvansker.”*

¹⁵⁵ Nylenna, 2004:176. Klyster. *”Tarmskylling, innføring av væske gjennom endetarmen for å rense tykktarmen for avføring.”*

noen rammer bortsett fra alle arbeidsoppgavene? De tjenestene hun utførte var selvfølgelig sykepleierrelaterte oppgaver. I tillegg kunne tjenesten innebære matlaging, nattevåk, bading, undervisning og å finne praktiske løsninger. Hva var forholdet til de mer kirkelige oppgavene? Fra 1800-tallet, har det vært naturlig for kvinner å være inkludert i det religiøse liv. Det understreket en prinsipiell likhet og likeverd med hensyn til frelsen.¹⁵⁶ Som menighetssøster var det derfor ikke unaturlig at hun deltok på sognebud, sjelesorg, bønn og nøddåp. Ellers er det naturlig å nevne at Lutherske Menighetssøstres Forening (L.M.S.F.) hadde nedfelt en § om taushetsplikten. I ”Regler for menighetssøstre” står det: ”*Hun må stadig erindre at det påhviler henne taushetsplikt, så hun ikke til uvedkommende omtaler hva hun under utøvelsen av sitt kall ser og hører i den sykes hjem*”.¹⁵⁷

4.2.1 Taushetsplikten

”... for jeg har ikke lov å si noe...”¹⁵⁸

For å regulere menighetssøstrenes arbeid hadde Menighetssøsterhjemmet nedskrevet: ”*Taushetsplikten overholdes,*” i § 6 nr 2.¹⁵⁹ Det må til tider ha virket unaturlig både for pasient eller menighetssøster å tenke på den andre som en ”*uvedkommed,*” en man ikke kan snakke med om alt, inkludert naboene. Når det gjelder menighetstjenesten forteller to om hvert sitt tilfelle hvor taushetsplikten ble aktualisert.

Informant E forteller om en gang hun hadde vært og stelt hos et ektepar der mannen hadde gjennomgått amputasjoner. Hun kommer til neste sted hvor damen hun besøker sier:

Du går der ... hvordan er det der ... sa hun. Du, sa jeg. Ville du likt at hvis jeg kom neste sted, og de begynte å spørre om hvordan det hadde vært her ... ville du at jeg skulle fortelle det? Hvordan det var hos deg? Å, nei, men det håper jeg du ikke gjør! Sa hun. Jamen du vet det er sånn, sa jeg. Jeg kan ikke begynne å prate om det som er ... for jeg har ikke lov å si noe ... Og hun beklaget jo så, for hun skjønte jo ...

Det kan se ut til at dette er noe som har kommet i forlengelse av en samtale av sjelesørgerisk karakter, siden informanten sier: ”*Men jeg skjønte jo og at det var liksom litt sånn om sorg da*

¹⁵⁶ Norseth, 2007:10 fotnote 20. Hun deltok for eksempel på linje med mennene i de samme gudstjenester og i de samme liturgiske handlinger til samme tid. De sang samme salmer, fremsa samme bønner og trosbekjennelse, fikk samme dåp der konfirmasjon og begravelse var etter samme ritualer.

¹⁵⁷ *Menighetssøsterhjemmet 25 år*, 1941:75. Denne loven ser til å være utelatt fra de som står dokumentert fra landsmøtet i 1974. (Knutsen, 1976:212). Man må likevel ta det for gitt at dette har vært en integrert del av yrkesutøvelsen.

¹⁵⁸ Informant: E.

¹⁵⁹ Knutsen, 1976:27.

... ” Det var ikke alltid at den ung nyutdannede eleven var like bevisst, der hun plutselig stod alene i tjenesten. Fra utdannelsen var hun vant til lydighet overfor overordnede. Det kunne derfor være en overgang å ikke skulle svare på spørsmål fra pasientene. For informant C førte et besøk til, at hun ble rapportert:

Da hadde hun ringt og klaget på meg, at jeg hadde snakket for mye, snakket om noen (...). Det husker jeg veldig godt. Det er utrolig viktig at man holder på taushetsplikten. Det kunne det blitt konflikt ut av. Det var lett! Når du sitter der, og: *Hvor kommer du fra nå?* (...) *Jeg kommer fra ...* Du skulle jo ikke si det! Å holde på den taushetsplikten. Og: *Der var det vel veldig skittent*, kunne folk si. Ja, det var veldig lett for et ungt menneske å si noe da.

Menighetssøsteren fikk et nært forhold til dem hun gikk til. Som ung, uerfaren og tilsynelatende ganske isolert fra andre nære relasjoner, må det ha vært utfordrende å unngå forsnakkelser i samtaler med dem hun besøkte.

4.2.2 *Stell av pasienten*

”... vi hadde sånn rundvask en gang i uken. Da vasket vi hele kroppen”.¹⁶⁰

Som menighetssøstre skulle man kunne mer enn å sette sprøyter og klyster.¹⁶¹ Hårstell, fotpleie og kroppsvask hørte også med. Informant A sammenfatter noe av hva man kunne gjøre som menighetssøster: ”*Hadde ofte folk jeg badet ... og stelte ... og da måtte jeg passe på at badet var i orden da jeg gikk. Jeg stelte føtter og jeg stelte hår. Så det ble jo en ganske lang oppgave å stelle håret ... Noen ganger hadde jeg såpass tid at jeg kunne ha en andaktsstund sammen med dem.*” Informant C forteller om hvordan det gikk fore seg når man skulle foreta et godt stell:

... vi hadde sånn rundvask en gang i uken (...). Satte bena i vaskevannsfat og la omslag på føttene, hvis de hadde stygge føtter, sånn at de kunne få stelt dem ordentlig (...). For å få vasket håret, da måtte vi ha oljelærret eller regnfrakk som vi la under. Da var vi to, og da tok vi vann over og vasket. Vi ... ja, det var veldig viktig det å stelle en pasient godt. Og det var liksom en kunst det, og da når vi hadde gjort det ... da hadde vi gjort en god jobb. Det merket vi (...).

Bortsett fra selve pasientstellet, måtte oljelærettene vaskes: ”*Det kunne bli litt lukt ... De hadde jo tisset på seg mange ... også var det om å gjøre å vaske disse flaskene som mennene hadde ... og bekkenet da ... å holde dette rent.*” I tillegg kunne det være sårskift: ”... og da hadde vi med oss pinsetter og sånne ting (...). *Jeg var jo hjemme av og til og hentet bandasjer.*” Informant E sier hun hadde lite sårskift, men: ”... hadde klyster og sprøyter og

¹⁶⁰ Informant: C.

¹⁶¹ Se fotnote 156.

sånn ...” Det gikk mest i vanlig pleie: ”Jeg må jo skryte litt av meg selv da ... for jeg fikk aldri ett liggesår når jeg gikk og stelte.” Informant A forteller om en leddgiktpasient som ikke hadde fått plass på sykehjem. For at hun ikke skulle få liggesår måtte hun gå til henne flere ganger om dagen. Som resultat av alle operasjonene, var kroppen stivnet til, slik at det måtte tas i bruk spesiell teknikk: ”... få handa under hodet også måtte du brette henne opp, - for å få henne opp av sengen.” Informanten synes på mange måter det var spesielt å være hos henne. Etter at sykdommen hadde gjort henne invalid, forlot mannen både henne og datteren deres. ”Så derfor trengte hun veldig menighetssøsteren da. Jeg var mye der.”

I følge informant B var det sjeldent at hun var hos noen som bodde alene, men hvis det var slik kunne det innebære at hun måtte gjøre mange ting. Hun forteller:

... det hendte ett par ganger at ... vedkommende var ganske uklar ... og sjenert selvfølgelig. Jeg skulle ha helvask og sånn, og hun var sjenert for å bli blottlagt. Og en dame ... fortalte meg at: *Du ...! Du hører hjemme i banankassa nede på Østbanen!* Sa hun. *Der kunne du vært!* (...). Men jeg måtte jo bare stelle henne ferdig ... og da hun hadde fått på tøyet og hun satt der ren og fin ... og hadde greid håret sitt og sa: *Å, tusen takk! ... Du er vel en engel!* Så sier jeg: *En engel... hvem var det som for litt sa at jeg hørte til i banankassen på Østbanen?* *Å, men gudameg, sa hun, ... det er da ingen som kunne si det til deg!*

Noen ganger innebar et besøk, at man ble over til neste dag. Informant E forteller fra et sted hun ofte var innom for å avlaste døtrene som bodde i nærheten:

... nesten så det var et dukkehus, du vet de fleste hadde ikke bad (...). Men så måtte vi bestandig drikke kaffe da når hun var ferdig. Jada, det så jeg nå på som koselig for du måtte jo ha litt mat og, for jeg skulle jo videre. Også sier hun venninna fra helselaget: ... *jeg klarer ikke å spise der lenger jeg, sa hun. Å, gjør du ikke det, sa jeg. Nei, vet du hva de gjør ... når de vasker opp så tar de vaskefatet til hun pasienten og vasker oppvasken i!* sa hun. Så sa jeg: *Sa du ikke noe!* For det ville jeg ha kommet til å sagt med en gang! *Hva i all verden er det dere gjør?!* For sånn var jeg (...). Da sa jeg fra. At sånt går ikke an. Jeg synes jo det var litt artig jeg da, å kunne fortelle liksom, hva jeg synes de skulle gjøre.

Dette er to hendelser begge informantene gjenforteller med et smil, og viser at de i dag kan se tilbake på sider ved tjenesten, med rom for humor. Andre minner er tyngre å forholde seg til. Noen ganger var pasientene unge, og da helst med MS. Informant C forteller:

... De var da unge mennesker som lå i barndomshjemmet sitt. Og moren gikk da og stelte. Og vi kom hver dag og ble veldig godt kjent med dem. Også var det ... de døde jo mye mer hjemme, så vi hadde veldig mye dødssyke mennesker, så vi var.. var mye der, så vi våkte mye. Og ... var der om natten.

Når det skulle stelles, forteller informant C at siden de trengte vaskevannsfat, klut og såpe og sa de til pårørende:

... det er veldig greit at det står fremme ... men så var det jo mange steder som ikke hadde så mye penger og sånn. Så vi måtte jo klare oss med det vi hadde, og da var det noen ganger at vi tok med noe hjemmefra da, noe håndklær eller noe ... men som regel gikk det veldig bra. Så stelte vi, også gikk vi

og stelte litt mat, og la til pasienten. Eller hvis det var noen der kunne de spør oss: *Har du ikke tid å spise formiddagsmat med oss?* Og da gjorde vi det. Og det var alltid veldig hyggelig.

Det å stelle en pasient var en kunst. Det inkluderte ofte helvask, med hår og fotstell. En menighetssøster måtte også ha nattevåk når pasientene var dårlige. Den økonomiske situasjonen var for mange ikke så god, og da var det å ta med litt ekstra utstyr som pasienten fikk. Det forekom at man fikk en mer eller mindre undervisningsfunksjon, i for eksempel hygiene. Tross stor arbeidsmengde forble ikke menighetssøsteren uten evne til humor.

4.2.3 Husstell og praktisk arbeid

*”... og vaske ikke bare en gang, men to ganger”.*¹⁶²

Å være menighetssøster innebar å sette seg inn i mange ting. Informant B sier noe om at det ikke bare handlet om å gå inn og stelle et sår, men også: *”Tenk hvor mye tid du bruker med på å bli kjent i et hus (...). Så måtte du jo lage mat (...) finne frem skaper og finne frem det du trengte og ... vanne blomster... mange sånn praktiske ting.”*Når informant A kom hjem til pasientene, kunne det hende at:

... de ville at jeg skulle gjøre mer enn å stelle de. Du skulle helst stelle litt av huset og. Og det var jo ikke akkurat min oppgave da, for de hadde jo ofte hjemmehjelp. Men ... så husker en gammel dame hun var vel innpå 100 år for hun hadde mistet et glass med sursild på gulvet. Hun hadde ikke noe familie i nærheten fordi de bodde mange mil unna (...). Og da var det jo sånn at du kunne ikke bare tenke på at du var sykepleier, men da måtte du også være en del av hjemmehjelpen. Og vaske ikke bare en gang, men to ganger for å få det vekk.

De praktiske oppgavene gjaldt ikke bare i forhold til pasientene, men også når det var foreninger eller andre tilstelninger, som formiddagstreff med spørsmål om å tale. Informant A forteller: *”Jeg dekket bord, ønsket velkommen da de kom, og hjalp dem av med tøyet ... det var også sånne praktiske ting sånn som og var veldig viktig (...). Noen og 30 fester som jeg hadde vært med på å få folk til å komme på (...). Hadde med bløtkake ... Så det fikk jeg lov til.”*

Informant C inkluderer telefoner, som hun kunne få: *”Kan du gå innom apotek og ha med det ... kan du stikke innom og hente det ...?”* Informant E føyer til: *”Også ble jeg ringt opp om jeg ikke kunne komme, for mora hadde ramlet ned trappa, og det var to små barn. Også hadde hun familie som bodde langt unna! Så jeg var der ett par dager, tror jeg. Og tok meg av de ungene.”*

¹⁶² Informant: A.

Som menighetssøster kunne hun ikke bare sitte og se på at gulvet var skittent, eller at noen trengte hjelp til å se etter barna. Å kunne forholde seg til husstell var verdifulle og nyttige egenskaper både i møte med de ulike pasienter og deres hjem, men også i tilknytning til alle foreningstilstelningene.

4.2.4 Besøktjeneste

*” ... det var mennesker jeg hadde kontakt med, i forbindelse med at de bodde i menigheten”.*¹⁶³

Det var ikke alltid at de eldre eller syke hadde pårørende i nærheten, så noen ganger ringte presten og sa at det var noen som trengte et besøk. Andre ganger var det slik informant A forteller: *” ... det var mennesker jeg hadde kontakt med, i forbindelse med at de bodde i menigheten (...). Jeg hadde to faste, som jeg gikk til og som ble over 100 år.”* På denne tiden var det mange familier som bodde i 2.etasjes hus, med kanskje en pleietrengende mor i førsteetasjen. Noen ganger ringte pårørende etter menighetssøsteren og spurte om hun ville ta en tur innom og se til moren deres. *”Da er det veldig vanskelig for de som virkelig er yngre folk ... å komme seg ut, fordi at mor trenger virkelig hjelp.”* Fra Menighetssøsterhjemmet hadde de lært at sykepleie alene, ikke var det viktigste. Hun skulle ta seg tid til å besøke de gamle og ensomme med mål å skulle *”stille sjelens dypeste trang”*.¹⁶⁴ Da skulle man gi mulighet for å bli bedt for, eller lese noen ord fra Bibelen sammen. Som en del av menighetstjenesten, var hun også med på matutdeling, av frossenmat.

Og da hadde jeg seks stykker som jeg hadde til å bringe den maten. Så var det et svært fryseskap på kontoret som gjorde at jeg kunne hjelpe de med det da (...). Alle som ville ha kunne få, men måtte betale for det da. Det var tre dager i uka.

Hun forteller om noen som ikke hadde familie i byen: *”Det hendte jo noen ganger at jeg ble ”minnet om” å besøke folk som virkelig trengte det”*.¹⁶⁵ Hun nevner to episoder hvor sykehuset hadde ringt og takket henne for at hun faktisk hadde reddet liv. Den ene gangen gjaldt det ei dame som aldri ville innrømme at hun trengte hjelp, men som var alvorlig syk.

¹⁶³ Informant: B.

¹⁶⁴ Aschim, 1956:55-56.

¹⁶⁵ I allmenn forstand betyr dette at man kan få en innskyttelse og følge den, i religiøs forstand kan det handle om en forståelse av Guds ledelse.

En gang da hun ringte henne og ble avvist, bestemte hun seg likevel for å besøke henne. Da viste det seg:

... hun hadde blitt misforstått ... så de hadde lagt det på nervene hennes ... men det var ikke det, det var binyrene. Også visste jeg litt mer om henne enn det de andre visste ... så jeg skjønnte at hun måtte å sykehuset, og innen to timer var hun på sykehuset. Det var Gud som hadde gjort det sånn ... at jeg ble minnet om å virkelig stå på for å komme inn til henne (...) hun ville ikke ha noe hjelp ...

En gang hun hadde fri ringte en pasient: *"Jeg vet du har fri, men du skjønner det at jeg kommer meg ikke på do og der er som å gå på glass (...). Jeg får ikke tak i hjemme - sykepleien eller legen og jeg strever og jeg har det så fryktelig."*

På veien til pasienten sukket og ba jeg til Gud om hjelp, som jeg alltid gjør når jeg skjønner at jeg ikke greier dette. Så fant jeg ut at jeg fikk sette to stoler ved siden av hverandre ... å prøve å skyve henne fra stol til stol. Så kom hun på badet og fikk ordnet seg, og du kan tru det var en lettelse for henne!

Besøktjenesten var noe man gjorde når de fastlagte sykepleieroppgavene var utført. God kjenneskap til pasientene, og åpenhet for å ta på alvor innskytelser, kunne være avgjørende for liv eller død. Ellers var hun en man kunne stole på når andre instanser ikke var tilgjengelig.

4.2.5 Sjelesorg, bønn og Guds ord

"... forventet at du også skulle forkynne det kristne budskapet".¹⁶⁶

Fra utdannelsen på Menighetssøsterhjemmet (MSH), innebar undervisningsplanen fra 1916: *"Innledning til menighetssøstertjenesten, L.M.S.F., menighetsarbeid, diakoniens historie, kirkehistorie, kirkekunnskap, gudstjeneste, tekstbruk, bibellære, bibeltimer, troslære, sjelepleie."* Alt i alt 166 timer av til sammen 805 timer fordelt på i alt 45 fag.¹⁶⁷ Det betydde at det å lese, be og opptre religiøst, lå som en klar forventning til den praktiske tjenesten. Informantene har ulike erfaringer med dette. De visste at det å utdanne seg til menighetssøster innebar å snakke med andre om Gud, men det betydde ikke at det ikke kunne være svært utfordrende. Informant C sier: *"Vi hadde lært at vi ikke skal snakke med mennesker om Gud, før vi hadde snakket med Gud om dette mennesket."* Før hun og kollegaen hun jobbet med reiste ut om morgenen: *"... ba vi om vi om å få krefter og sånn ... til å klare det."* Videre sier hun at det ikke alltid var like enkelt når det kom til stykket, å skulle snakke om Gud: *"... var*

¹⁶⁶ Informant: E.

¹⁶⁷ Aschim, 1956:164-165. Det er uklart om det var helt samme fordeling i 1950-1960-årene, men sier noe om det religiøse sin plass i undervisningen.

litt vanskelig ... jeg hadde jo også ansvar for at mennesket skulle bli frelst ... Det var dobbelt i det ... at du skulle si noen ord om Jesus, det var veldig om å gjøre. Og det var ikke alltid jeg klarte det. Det var også en belastning, for det var forventet.” For denne informanten førte det til spørsmål som:

Er jeg nå en rett kristen, så skulle jeg vitne om dette. For du måtte frelse noen. Jeg følte at nå kom denne pasienten i min vei, og han var ufrelst, og da måtte jeg gjøre mitt til at han ble frelst. For jeg var Guds sendebud. Det hadde vi veldig over oss. Det gjorde med meg at jeg følte meg liten, og ikke noen god kristen. Følte at jeg kom til kort.

Angsten for å ikke være god nok, og gå fortaapt fulgte med kravene: *”Hvis ikke du gjorde sånn eller sånn (...). Det ble en frigjøring når jeg sluttet å tenke på det der. Det er jo ikke sånn det er.”* For informant A hadde det å fortelle om Gud, en helt annen betydning:

... Jeg hadde noen som kom på kontoret som hadde mistet noen, og da var det sjelesorg. Det tenker jeg tilbake på, på en måte som gjør at jeg er glad for at jeg var der (...). Etter hvert som jeg var ute og hadde samtaler med folk og sånn, så følte jeg at dette var noe Gud vil, at jeg skal gjøre. Og der oppe i den menigheten jeg var da, så ble det sånn at jeg hadde veldig mye sjelesorg, for de skjønnte at de kunne spørre meg. Det var faktisk ... du hadde følelsen at det var lettere å spørre meg enn presten. Fordi at det var litt alminnelig med meg vet du ... jeg var ikke så høytidlige. Så akkurat det har vært veldig spesielt. Folk i byen er ofte ... veldig søkende de.

Ellers forteller hun om en situasjon som utspant seg i forhold til et ektepar hun besøkte, da hun var helt nyutdannet. Hun opplevde at det å fortelle om Gud, førte til at hun rett og slett ble kastet ut med beskjed om å ikke komme tilbake:

Jeg var jo ivrig da. Også for å være litt hyggelig (...). Var det en dag jeg spurte om å jeg skulle ta med gitaren og synge litt for dem. Og det synes de var hyggelig. Og det gjorde jeg da jeg hadde stelt han. Også hadde jeg med meg Bibelen, og ville lese et ord. Og da kan du tro, jeg ble jaga, ordentlig jaga. Så jeg fikk beskjed fra kontoret at de ikke ville ha besøk av meg mer (...). Jeg ba for dem. Jeg husker jeg hadde veldig ... en nød for dem (...). De kunne jo bare sagt til meg at ... det vi er interessert i er det du kan gjøre praktisk.

Videre forteller hun om en som ønsket å bli bedt for på grunn av et vondt kne:

det første hun sa: nå må du be for meg. Og nå må du be om at jeg må bli bra igjen i kneet ... Også sier jeg til henne at: *Hvis vi skal be, så tror jeg at vi skal lese et ord sammen først.* Og da har jeg aldri glemt det svaret jeg fikk hver gang. *Gjør det kort da.* Ordet jeg skulle lese måtte være kort ... men hun hadde aldri vært noen kristen. Hun sa det. Det var liksom ikke råd å komme inn på hvorfor er vi en kristen. Hun ville ikke høre på det. Så sånn kunne det være noen ganger. Men det var ikke ofte. Nei det må jeg si, det var ikke ofte.

Informant E forteller om da presten ringte og ba henne gå på et hjemmebesøk til to eldre damer, som bodde på et av de penere stedene i bygda. Hun synes det var både vanskelig og:

Litt komisk da (...). Jo, så tenkte jeg å gjøre min plikt, og jeg leste et ord, og ba litt og alt. Og de syntes det var: ... *veldig pent gjort*. Jeg synes det var så unaturlig når det ble sånn, for jeg kunne mer komme med det, når jeg drev og stelte. Men der skulle jeg reise opp og sette meg ned og lese i Bibelen og alt sånt noe. Jeg synes det var bedre å praktisere det, og prate om det ... De to eldre satt der mye alene da, i det pene huset sitt.

Hennes opplevelse bekreftes av Informant B sier: *”Det var jo veldig ofte at jeg laget kaffe og drakk kaffe med de ... og da var det naturlig å lese i Bibelen for de og sånn.”* Informant E utdyper dette:

For eksempel at de i menighetspleien forventet at du også skulle forkynne det kristne budskapet ... om man skal si det så rett frem (...). Jeg har jo aldri vært redd for å si noe sånn i forsamlinger ... men jeg synes hvis jeg nesten skulle stille meg opp ... og si noe rundt i heimene ... Der måtte jeg mer komme med det sånn, under samtaler og prat med pasienten og komme frem med mitt syn, hva jeg trudde på og sånn. Jeg vet ikke ... kanskje har det noe med bygda du kommer til og? (...). Noen forstod ikke at jeg ville til et sted der det var så mye snobb ... Men så tenkte jeg (om han som sa dette) han skulle vært med meg ... så han hadde sett at det var ikke bare rosenrødt.

Det kan se ut til at hun anser behovet for samtale som et behov, også for den delen av befolkningen hun kom til, selv om det av andre ble regnet som ”snobber.” Det å si noe, eller være forkynnende, var altså ikke galt i seg selv, men mer om hvorvidt det var naturlig. Selv om denne informanten ikke kaller det sjelesorg, kan det gi inntrykk av at det er dette hun mener når hun sier: *”Der måtte jeg mer komme med det sånn, under samtaler og prat med pasienten og komme frem med mitt syn, hva jeg trudde på og sånn.”*

Det er uansett tydelig at denne delen av tjenesten har medført blandede erfaringer. Både å be på kommando, fordi noen forventer det, og å snakke om Gud overfor noen som absolutt ikke hadde ønske om den form for tjeneste. For andre var den mest naturlige måten å gjøre det på, over koppen med kaffe. Ellers ser det ut til at forestillinger om at nøden nødvendigvis var verre ute på bygdene enn i byene, ikke alltid var tilfelle. Også byfolk hadde behov for å dele tanker om tro.

4.2.6 Nøddåp

”... det var øyeblikkelig hjelp da. Det var jo barn som døde ...”¹⁶⁸

To av informantene bekreftet at de var med på nøddåp og ble faddere flere ganger. Den ene gjorde derimot dette etter selve menighetssøstertjenesten, mens hun var på sykehusets barneklinnikk. Nøddåp var noe hun som menighetssøster kunne utføre i kraft av det allmenne

¹⁶⁸ Informant: B.

prestedomme og norsk kirkelov.¹⁶⁹ Informant B forteller: *”Jeg var med på nøddåp på barneklubben. Der var jeg med flere ganger og var fadder.”* Dåpen kunne foregå mens den lille lå i kuvøse og med respirator. *”... Men jeg forrettet dåp ett par ganger og gjorde det selv, for vi hadde ikke sykehusprest til stede ... og det var øyeblikkelig hjelp da. Det var jo barn som døde ...”*

4.2.7 Sognebud

*”Hadde med meg lys og blomster og duk og bibel og laget et alter slik at de virkelig skulle oppleve at de kom til nattverd”.*¹⁷⁰

Ellers forteller flere av informantene at de var med på sognebud. Informant C forteller fra et sognebud:

Vi hadde mange som var veldig dårlige men likevel var hjemme og da var det sånn at vi ofte hadde med presten. Og det gjorde jeg litt spesielt ut av. Hadde med meg lys og blomster og duk og bibel og laget et alter slik at de virkelig skulle oppleve at de kom til nattverd. Så det var veldig fint.

I forhold til å gi den syke nattverd, foregikk det i samarbeid med presten. Det var viktig for menighetssøsteren å gjøre det til en fin og verdig handling.

Menighetssøsteren hadde oppgaver som varierte fra husstell, passe barn, matutdeling, samarbeid med pårørende, vasking av gulver, kakebaking, oppvask og tilstelninger. Overfor pasienten var det bading, hår og fotstell, og ansvar for å gjøre tiden mellom pårørende og den døende til en minnerik og god erfaring. Likedan opplæring i hygiene. Noen ganger fikk ikke pasienten tak i den offentlige hjelpen. Da var det at menighetssøsteren var fleksibel og tilgjengelig, til tross for at hun hadde fri. Å være en del av besøktjenesten kunne også innebære innskytelser, opplevd som Guds ledelse, som for dem det gjaldt betydde en forskjell på liv eller død. Det ser ut til at det å lese i Bibelen og be, var noe som skulle være naturlig for en menighetssøster. Ofte falt det mest naturlig i forbindelse med en måltidssituasjon. Situasjonene kunne også være preget av humor. Det ser ut til at hun vektla å gjøre en god jobb, uansett om det var relatert til å møte kroppslige, åndelig eller praktiske behov.

¹⁶⁹ Norseth, 2007:10. Note:20: *”I følge kirkeordinansen av 1537 var jordmødre geistlig bemyndiget til å utføre nøddåp, og utøve sjelesorg overfor barselkvinner. Dette gjorde de i kraft av de troendes alminnelige prestedomme, ikke som en privat handling, men på vegne av fellesskapet i en nødssituasjon, altså offentlig.”*

¹⁷⁰ Informant: C.

4.3 Samarbeidsrelasjoner

”Det gjelder innen kristenlivet, diakoni og alt, at en (...), ja nesten blir enige om at vi finner løsninger og at begge parter må gjøre sitt”.¹⁷¹

Informantene har ulike erfaringer med samarbeidsrelasjonene. For noen fremheves forholdet til foreningsliv, prest og klokker som gode opplevelser. *”Så var det veldig hyggelig å være sammen med presten og klokkeren og de som arbeidet i samme menighet.”* Ellers var det å samarbeid med pasient og pårørende. Det var ikke alltid like lett å få forståelse fra sykehjemmene om at noen faktisk ikke klarte seg hjemme lenger. Denne delen vil fokusere på sider ved samarbeidsrelasjonene og ikke konfliktene, selv om det ligger implisitt i noe av det som fortelles. Man vil se at elementer som lojalitet, respekt og verdighet er viktige verdier menighetssøsteren vektlegger.

4.3.1 Kollegasamarbeid

”Vi var veldig nøye på å være lojale”.¹⁷²

Noen av informantene hadde en annen som de delte arbeidsoppgaver med, og forholdet til kollegaen var viktig. Det var en lojalitet overfor både kollega og pasient. Informant A forteller en episode der en annen sykepleier hadde bidratt til feilbehandling. Informanten vektlegger hvor stor pris denne familien tross alt satte på hun som hadde gjort denne feilen. Om hendelsen sier hun: *”Jeg har nesten aldri snakket om det, for det er ikke noe særlig moro å lage så dårlig rykte ... for hun var så veldig hyggelig og flink, men akkurat det med denne (...), kan jeg nesten ikke tilgi henne ... når jeg tenker på hvordan han hadde det ...”* Her kommer det frem at det er en lojalitet, ikke bare til kollegaen, men også til denne familien og pasienten som hun hadde et godt forhold til. *”Jeg følte det nesten som det var å komme hjem til min egen familie. For sånn var de imot meg, så de visste ikke det beste de skulle gjøre når jeg kom.”* Selv om man er menighetssøster og står for det samme, er man like fullt forskjellige, på samme måte som de man kommer til er det. Informant C forteller om hvordan en av dem kunne komme til et hjem og bli møtt med:

... er det du som kommer ... ville helst hatt den andre ... Så da måtte vi balansere det (...). Vi var veldig nøye på å være lojale. Det jobbet vi mye med (...). Hvis kollegaen min hadde sagt noe stygt om meg, hadde det vært vanskelig, men de fikk aldri splitte oss. Og da synes jeg vi var ganske

¹⁷¹ Informant: B.

¹⁷² Informant: C.

profesjonelle altså.

Å være profesjonell ser ut til å henge sammen med lojalitet overfor kollegaer. Samtidig kunne man ikke unngå å la seg bli sterkt påvirket av relasjonen til pasientene. Å ha et godt forhold til kollegaen var viktig når det gjaldt å få noen timers avkopling slik informant C forteller: *”Det var jo ikke noe turnus (...). For det lå vel i bunnen, at vi hadde ikke tid til å tenke på det.”*

4.3.2 Samarbeid med helsevesenet

*”Nei, hun ville ikke blande meg inn i hjemmesykepleien”.*¹⁷³

Selv om hjemmesykepleien Lov om helsetjeneste i kommunene, ble ikke iverksatt før på 80-tallet,¹⁷⁴ var det fra 1965 innført hjemmesykepleie i kommunene.¹⁷⁵ Da var bare en av informantene i en stilling som menighetssøster. Informant A gir et eksempel hvor hun og en annen sykepleier var involvert i de samme innbyggerne. Etter at denne sykepleier hadde kommet tilbake etter videreutdanning forteller hun: *”... hendte hun klaget over at hun hadde det så travelt ... og nå skulle hun være alene, og det var: `så vanskelig med den pasienten ...` for hun var så tung og sånn.”* I den forbindelse mente Informant A: *”Når det var i menigheten mente jo jeg at da kunne jeg jo hjelpe henne ... men hun var ikke så veldig interessert i å ha med meg, med i ting på hjemmesykepleiens sider. Nei, hun ville ikke blande meg inn i hjemmesykepleien.”* Selv om hjemmesykepleier takket nei til formelt samarbeid forteller A: *”De var veldig glad når jeg kunne hjelpe dem og ta pasienter og bade de ... det var mennesker jeg hadde kontakt med, i forbindelse med at de bodde i menigheten.”* Det sies ikke noe om hvorvidt hjemmesykepleien tilbød seg å hjelpe menighetssøsteren eller om hun hadde hatt behov for dette.

Noen ganger var det kontakt med sykehusene som førte til nye pasienter. Informant A sier: *”Sykehusene, de ringte til menighetssøstrene for å få hjelp til å ordne med pasienter som de hadde sendt hjem.”* Noen ganger var det menighetssøsteren som måtte ta kontakt med andre instanser for å ivareta pasienten, foreksempel videresende pasienter til sykehjem:

¹⁷³ Informant: A.

¹⁷⁴ Selv om loven kom i 1982, trådte den ikke i kraft før 2 år senere. Norges lover, 2003-2004:213.: *Lov om helsetjeneste i kommunene. 19 nov. Nr. 66, 1982.* Men som tidligere nevnt begynte det i 1972.

¹⁷⁵ Glavin & Kvarme, 2003:52.

Hun som jeg hadde vikarposten for, hun hadde også strevet for å få henne inn på sykehjem. Men de sa de skulle sette henne på venteliste. Og da jeg kom dit på morgningen og det var så kaldt ... så kan du tenke deg, hun lå der i den kulda, og hadde gjort i senga, med både urin og avføring. Det var jo ikke noe tøy å skifte også hadde hun ikke noe annet enn en gammel utslagsvask (...). Og da husker jeg at jeg ringte ned og spurte om de hadde fått prioritert henne enda. *Ja, hun står på venteliste. Ja, men har dere vært opp og sett på hvordan hun har det?* Det gikk ikke lenge før hun kom på sykehjem, for da hadde jeg fått greid å forklare hvor grusomt det var å komme dit.

Noen relasjoner kunne hun ikke gjøre så mye med, sånn som hvor tett man skulle kunne jobbe med andre kommuneansatte. Hun kunne derimot i større grad stå på overfor kommunen og sykehjem for å få lagt inn pasienter som virkelig hadde behov for det.¹⁷⁶

4.3.3 Samarbeid med overordnede

”De var der jo, og var jo helt annerledes enn disse prestene ...”¹⁷⁷

Informant C definerer at det var en viss forskjell i forholdet til prest og lege: *”Men jeg husker at legene, de så oss jo. De kunne vi jo snakke med. Når de ringte kunne de si: `nei nå har du mye å gjøre.` De var der jo, og var jo helt annerledes enn disse prestene ... det gikk ikke an å sammenligne det.”* Når det gjelder forholdet til menigheten, reflekterer informant A som følger:

Jeg tror nok at hvis man merker at man har veldig stor forskjell på meninger, så er det ikke alltid du behøver å fortelle dine meninger. Det er klart det at man har jo forskjellige synspunkter på ting. Men det er ikke nødvendig å lage sak av alt (...), da trakk jeg meg inn i meg selv (...). Det gikk mer på, ja ... syn på ting.

Det ser ut til at hun ikke ønsket å utsette samarbeidet for diskusjoner som kunne føre til konflikter. Det var vanlig på denne tiden, at man spesielt som kristen, men også generelt skulle være ydmyke overfor overordnede. Informant D sier noe om dette:

Jeg tror ... jeg tror vel at når du er kristen ... så skal du liksom godta alt (...). Du bør ikke protestere mot noe. Det er ... sånn som det er når det blir problemer ett eller annet sted så skal det ikke frem, det skal bare lukkes lokk på. Og det er vel det at vi i vår generasjon er opplært til det ... kanskje? Så jeg tror vel det er mye bedre i dag at vi får lov til å si hva en mener (...). Min generasjon har nok lett for å godta alt for mye ... ikke protestere noe særlig.

Det at forholdet til lege og prester var forskjellige. Ellers ser det ut til at lydighet overfor overordnede var viktigere enn å nødvendigvis uttrykke sine personlige meninger.

¹⁷⁶ Mer av dette i kapittel 5.

¹⁷⁷ Informant: C.

4.3.4 Samarbeid med andre

”... da var Lions klubb så tjenestevillige”.¹⁷⁸

Det fantes også muligheter for henne å kontakte andre instanser for hjelp, slik informant B forteller om:

Jeg hadde god kontakt med begravelsesbyrået. De hadde sagt at jeg kunne ringe når som helst, og da ... klokka var jo blitt ... ja sikkert 23.00 om kvelden. Og han kom med kiste og vi fikk stelt hun, og brakt henne til kapellet der og satt henne inn der. Og da jeg kommer hjem var klokka ett om natta.¹⁷⁹

Lions klubb var en frivillig organisasjon som menighetssøstre av og til hadde samarbeid med. Informant A forteller fra menighetsfestene:

Da var Lions klubb så tjenestevillige, så de hentet da disse eldre fra hjemmene og kom og hentet de når festen var ferdig. En gang var det over 50 stk, de skulle hente. Ellers var det mellom 35-45. Og da stilte de opp. Vi hadde et veldig godt samarbeid. Da de skulle ha en tur, spurte de om ikke jeg kunne være så snill å få med de som trengte å komme på tur. Så akkurat det er litt spesielt da.

Det er begravelsesbyrået og Lions som blir trukket frem som noen de hadde en relativt likverdig samarbeidsrelasjon til.

4.3.5 Hvordan ble menighetssøsteren ivaretatt?

”Vi delte hverandres kår, og der var det et nært og åpent fellesskap”.¹⁸⁰

Det er lett å relatere menighetssøsteren til alt hun skulle, burde og kunne gjøre. Men hvordan var det å være en ung enslig kvinne, ute i menighetene? Hva ble viktig for henne, og hvordan ble hun ivaretatt? Det ser ut til at kontakten med andre menighetssøstre var av stor verdi. Eller slik det ble for informant E som nevner den kontakten hun fikk med kona til presten:

Og da var det jo prestefrua, som også var formann i menighetspleien, hun var et prektig menneske altså. Men så døde mannen hennes så fort, så sluttet hun. Det ble ikke riktig det samme etterpå, for jeg fikk ikke den kontakten med den nye prestefrua, som jeg hadde med hun første.

C opplever i mindre grad å bli ivaretatt: ”Nei, ikke i det hele tatt. Ikke i det hele tatt. Det var jo ikke noe veiledning eller noe sånn ...” Forholdet til andre menighetssøstre hadde derimot betydning: ”Vi hadde en liten forening, og der ble vi ivaretatt! For der ... vi delte hverandres

¹⁷⁸ Informant: A.

¹⁷⁹ Informant C fremhever også kontakten med begravelsesbyrået.

¹⁸⁰ Informant: C.

kår, og der var det et nært og åpent fellesskap. Der var det gråt, og der var det bønn ... der var det alt, som vi kunne ta ut.”

Dette er noe flere av informantene slår fast. Selv om E ikke var med i en forening, forteller hun hvordan elevtiden fikk betydning for ettertiden: *”... vi bodde jo samlet ... Jeg sier at jeg har jamen bedre kontakt, på en måte, med dem enn jeg har med søstera mi. Jeg kan prate mer om alle ting, med de.”* Informant D verdsatte den andre menighetssøsteren høyt: *”Jeg var jo heldig ... vi kunne jo snakke sammen. Men ellers var det jo ingen (...). Det var kanskje en jeg kunne ringe til ... i den diakoniforeningen (...). Jeg kunne kanskje kontaktet en av disse på Menighetssøsterhjemmet, men jeg tror ikke vi gjorde det.”* Hun nevner også at de hadde kontakt med de som var i nabo menigheten uten at det var preget av å være et møte. Selv om informant B var alene i sin jobb som menighetssøster forteller hun om både kullinger og andre som var utdannet før henne, som hun var mye sammen med: *”... og vi samarbeidet veldig. Og hjalp hverandre.”*

Når det gjelder andre som fikk betydning, forteller informant C:

Merket aldri at jeg var noe underlegen legen. Men presten var et helt annet sted. Det gikk ikke an å sammenligne det (...). Legene, når de ringte oss, var de opptatt av hvor mye vi hadde å gjøre. Når prestene ringte: *Der må det være et sykebesøk, der må du gå på et besøk.* Det var aldri snakk om vi var slitne eller om de skulle gjøre noe for oss.

Videre forteller hun: *”Vi merket ... jeg merket ikke at jeg fikk noe omsorg i menigheten.”* På grunn av en forening, ble hun invitert hjem til noen av lederne i menigheten, noe hun synes var veldig koselig, men: *”Da jeg kom dit, sa de: jeg tenkte du kunne passe barna (...). Og sånn var det. Og da gjorde jeg det ... men sånn var det en del av. Så det var ... vi ble ikke sett.”* Det som derimot har gitt henne mye har vært forholdet til sangen: *”Jeg har sunget i alle år. Vært mye ute og sunget, og ... det har jeg fått veldig mye igjen for.”* Hun presiserer noe av det hun opplevde var forskjell mellom legene og prestene: *”... de (legene) kunne ringe og si: `nå er det mye, nå har jeg vært der og kan du klare ...` eller: `takler du den pasienten?` Eller: `hvordan er det, har du mye å gjøre?` Nei, nå må du være sliten ...”*

Når det gjelder fellesskap og å kunne dele livets utfordringer, ser det ut til at menighetssøsteren opplevde ivaretagelse i hovedsak fra andre menighetssøstre. Legene og prestefrua fremheves som betydningsfulle, men antakelig på hvert sitt plan. Legene i en arbeidsrelasjon og prestefrua i samtalerelasjon. Dette kan selvfølgelig sees i sammenheng med at hun skulle stå til tjeneste for menigheten og at forventningene bar preg av å være et

enveisforhold. Som menighetssøstre var det å forholde seg til andre menighetssøstre, kommuneansatte, sykehus, leger, prester, Lions og begravellesbyrå. Det ser ut til at det ble satt pris på det de gjorde, selv om ikke alle var like flinke til å gi tilbakemelding på det, eller i første omgang ville ta imot tilbud om samarbeid. Sammen med hensynet til pasienten, fremheves lojalitet og taushetsplikt som viktige verdier.

4.4 Spesielle utfordringer og erfaringer

”... vi var jo unge, men det kunne komme frem veldig mange ting. Og vi hadde kanskje ikke noe kompetanse til det...”¹⁸¹

Bortsett fra informant A, har alle erfaringer med å stelle døende og døde. Dette kan forklares med at etter hun var ferdig med pliktårene, giftet seg og var hjemmeværende i mange år. Da hun kom tilbake i menighetstjenesten igjen, var hjemmesykepleien begynt å etablere seg. Det kan hende at de dermed hadde overtatt det å stelle de døde. For de andre informantene, unge og nyutdannede, ble det en tøff og utfordrende side ved tjenesten. Hun lærte å måtte forholde seg til legen, pårørende og begravellesbyrået.

4.4.1 Forholdet til døden

*”Plutselig ringte legen om kvelden eller natten ... og sa at det var en som var død”.*¹⁸²

Informant B har tidligere fortalt at de kunne bli tilkalt kl. 21.00 på kvelden på grunn av et dødsfall, og ikke komme hjem før kl 01.00. Informantene A og D bekrefter at det var spesielt vanskelig å måtte gå ut på kveldene og nettene. Informant A presiserer at det ikke hadde noe med menneskene å gjøre: *”Husker en gang da jeg hadde en sånn litt ekkel opplevelse. Men det hadde ikke noe med de menneskene, men det var liksom så uhyggelig å komme ut om natta!”* Informant D forteller at: *”Plutselig ringte legen om kvelden eller natten ... og sa at det var en som var død. Og da måtte vi jo bare reise ut da.”* I forbindelse med et slikt dødsfall, forteller hun:

... fikk beskjed om å komme å stelle som var død, en dame (...). Jeg går ut fra at hun hadde hatt kreft, og de hadde ikke vært inne der og pleid henne. Fikk bare beskjed om at hun var død og at vi måtte komme og stelle. Og det glemmer jeg aldri! Jeg skulle snu henne, også kom masse blod ut ... og det

¹⁸¹ Informant: C.

¹⁸² Informant: D.

var ... fryktelig! Det har sittet i meg hele tida.

Noe av det hun syntes var utfordrende og vanskelig var å være alene, og måtte få hjelp av familien:

De hjalp til å snu da jeg skulle stelle og sånn (...). Og det synes jeg var veldig vanskelig da (...). Hvis jeg skulle vært med å stelt noen av mine når de døde ... Men de var veldig greie sånn altså ... men jeg synes det nesten var verst det i forhold til pårørende ... det er jo litt annerledes når du er to og slipper å spørre de om hjelp.

C forteller i forhold til døende og våkenetter: *"... gikk i huset der, og lagde litt mat ... og gjorde i stand så godt vi kunne."* Informant E opplevde hvordan fire dødsfall på tre døgn ble til en slik påkjenning at hun vurderte å slutte. Det hun synes var det vanskeligst etterpå var: *"... når de skulle ha åpen kiste, også skulle jeg være med å sette på lokket og skru igjen, og det synes jeg var vanskelig. Det var en forventning om at jeg kom der ... og være med på det."* Informant C nevner et annet tilfelle når man står overfor pårørende og døden:

... så dro vi jo til de som var sørgende da. Og i sånne sammenhenger... vi var jo unge, men det kunne komme frem veldig mange ting. Og vi hadde kanskje ikke noe kompetanse til det ... og gjorde sa sikkert ting som ikke var så profesjonelt ... men vi var der... og gjorde de konkrete tingene, og ingenting var for mye for oss.

Informant E er den eneste av informantene som fremhever en opplevelse med å komme hjem til den avdøde som spesiell

Jeg husker ett sted. Det synes jeg i grunnen var veldig fint. Der hadde jeg ikke vært så veldig mye ... og stelt og sånn... også dør hun. Og da hadde hun en stor kommode i skuffene lå alt hun hadde forberedt hun skulle ha på seg. Lange hvite ull strømper, tynne fine ullstrømper som hun hadde strikket, og et nydelig linnnet med heklet kant rundt. Og en nydelig nattjakke som hun skulle ha på seg når hun var død. Også en fin underbukse med sånn heklings på. Det synes jeg var veldig fint altså.

Også var det ei mor med to døtre. Den ene av døtrene kunne se ut til å slite under påkjenninger i tilknytning til familiesituasjonen:

... mora ble jo gammel og tuslete og jeg gikk der og stelte henne. Da sier hun (...) dattera, ei gang jeg er der at: *Når hun mor blir borte, da skal jeg og bli borte ...* Og da sa jeg: *Det kan du jo ikke! Jo, det kan jeg! Nei, det har du ikke lov til en gang! Sa jeg ... For man skal ikke bestemme sånn ... selv...* Jeg tenkte jo på det, men ikke sånn (...). Også traff jeg henne jo igjen etterpå (...). Og da kom hun: *Vet du jeg mente det den gangen jeg sa det ... og du reddet livet mitt, sa hun.*

Som menighetssøster var det å pleie syke og døende en del av tjenesten. Var noen død, ble hun ringt etter for å stelle. Noen hadde lagt klar sine fineste klær, som skulle brukes i stellet. Det varierte om hun fikk hjelp av andre pårørende i huset, eller av en annen kollega. Ofte var det å gjøre det alene. Inntrykkene kunne være sterke, og det var ikke alltid like lett å vite

verken hva man skulle si eller gjøre for at det skulle være godt nok. Ofte kom følelse av at man verken hadde kompetansen eller var profesjonell nok. På tross av det, er det ingen tvil om at hennes tilstedeværelse hadde positiv betydning for de pårørende, som ble igjen og måtte leve videre.

4.4.2 Å være alene

”... skulle hatt en der som kunne hjelpe deg og forstå hvordan du skulle gjøre tingene”.¹⁸³

Informant C nevner en hendelse da de hadde ringt fra sykehuset til menigheten om en som hun måtte fjerne 30 sting etter en lungeoperasjon. Selv om hun hadde lært hvordan man skulle dra ut stingene for at det ikke skulle være noe igjen som kunne forårsake infeksjon, beskriver hun det slik: *”Plutselig står du der med mange oppgaver som du kanskje skulle hatt en der som kunne hjelpe deg og forstå hvordan du skulle gjøre tingene.”*

Informant D hadde en å samarbeide med, for eksempel når det gjaldt de tunge pasienter: *”For det var ikke så mye hjelpemidler. Folk lå i lave senger og sånn, så det var tunge løft.”*

Informant E forteller om hvordan hun etter fire dødsfall på tre dager, fikk en reaksjon med følgende utslag: *”Da ble jeg sånn at jeg nesten ikke turte lukke døra, for jeg var redd jeg skulle bli innestengt. Og da begynte jeg litt mer å tenke på hvor lenge jeg skulle gå, for jeg var jo i grunn veldig alene.”* Hun forteller, at bortsett fra en hjelpepleier, som derimot ikke hadde slike erfaringer, var det ingen hun kunne prate med: *”Det var i grunnen veldig få plasser man kunne få tømt seg, ja (...).”*

De andre informantene som jobbet i byene, hadde andre menighetssøstre tilgjengelig. De ble likevel stående alene med tunge løft, lave senger og uten veiledning. I møte med den døende eller døde, og pårørende i sorg, kunne inntrykkene bli overveldende, uten muligheter for bearbeiding.

¹⁸³ Informant: A.

4.5 Oppsummering

Det kan se ut til at det var litt tilfeldig hvem som ble valgt ut til å motta hjelp. Stort sett var det andre som tok initiativ til å kontakte menighetssøsteren: naboer, pårørende, pasientene selv, menigheten, husvert og sykehus. Viktige verdier var lojalitet og taushetsplikt. Hun ble øvet i selvstendighet samtidig som hun stod til disposisjon for alle, døgnet rundt. ”Menighetssøsteren i arbeid” innebar at hun stod til disposisjon og tjeneste overfor både pårørende, presten, legene, pasientene og Gud i forventning om å lindre, og av og til helbrede både indre og ytre smerte. Utenom de sykepleierelaterte oppgavene som en vanlig sykepleier i hjemmesykepleien hadde å forholde seg til, skulle en menighetssøster i tillegg vaske gulver, passe barn, tilrettelegge for foreningsarbeid, bidra ved sognebud, nøddåp, stell av døde og delta på gudstjeneste. Andre viktige sider var samtale, sjelesorg, bønn og å dele et ord fra Bibelen. Det som i utgangspunktet var ment til noe godt, ble slett ikke alltid til en god opplevelse, verken for menighetssøsteren eller de hun besøkte. De hun samarbeidet med var både andre menighetssøstre, lege, prest, sykehus, nabo, pårørende, frivillige og begravellesbyrået. Når det nevnes at forholdet til legene var bedre enn til prestene, kan det henge sammen med at hun som menighetssøster hadde et tettere faglig samarbeid med legene. De kan ha hatt større forståelse for hennes situasjon angående de sykepleiefaglige tingene. Presten kunne oppleves mer distansert, som en formidler av behov på en måte som noen ganger opplevdes unaturlig å gjennomføre. Hun måtte lære seg å bearbeide vanskelige relasjoner og å takle enhver situasjon, som oftest alene. Kanskje gjorde alt dette ansvaret og denne selvstendigheten til at mange glemte at hun også hadde behov? De som ser ut til å ha vært til støtte for henne har vært andre menighetssøstre eller prestefruen. Menighetssøsteren var med andre ord ansvarlig for å lede og koordinere sitt eget arbeid. Det var hun som hadde den direkte pasientkontakten. Det betyr at hun utøvet et selvstendig yrke og ble trent i å arbeide selvstendig, koordinere og forholde seg til mange parter samtidig. Det er kanskje ikke så rart at mange av dem gikk inn i ledende stillinger og ble der i flere år.

KAPITTEL 5: MENIGHETSSØSTER PÅ LIVSTID...?

"... for jeg likte jo jobben veldig godt".¹⁸⁴

Informantene ble utdannet på 1950 og 60-tallet. Intensjonen til Menighetssøsterhjemmet var å utdanne kvinner til en livslang tjeneste i menigheten. Det viste seg at det lyktes ikke for MSH å gjennomføre målsetningen om å sende en menighetssøster til alle landets menigheter for en livslang tjeneste. Kun en av informantene arbeidet som menighetssøster mer enn fire år. De andre var menighetssøstre fra 2 ½ til 4 år. Alle informantene valgte å fortsette innenfor helsevesenet. De jobbet på institusjoner, sykehus og i psykiatrien og har i større eller mindre grad fortsatt med å være kirkelig engasjert. Fire av fem valgte etterpå å jobbe i byen. Slik fulgte de mønsteret på denne tiden ved at man flyttet fra landsbygda innover til byene.

Forstander Peter Lundh skrev en artikkel i 1969 med overskriften: *"Hva vil fremtiden kreve av en menighetssøster?"* Denne artikkelen kom en god stund etter at informantene hadde sluttet som menighetssøstre. Den er en refleksjon over en ny tid og en annen setting, hvor han så noen utfordringer for menighetssøsterutdannelsen. Blant annet at den ikke lenger var så relevant i forhold til arbeidet, noe som gav rom for stagnasjon og frustrasjon hos dem som var utdannet derfra.¹⁸⁵ Dette var ei tid med store endringer og må sees i sammenheng med utviklingen av det offentliges overtakelse av hjemmesykepleien. Han nevner noe om hva som burde endres i undervisningen. Menighetssøsteren hadde fått med seg en sjelesørgerisk kompetanse, men trengte å utvikle evne til å undervise, lede og administrere både seg selv og andre. Han skriver: *"Hun må med andre ord kunne tjene ved å lede".¹⁸⁶* Sammenlignet med mine informanter, viser det seg at bakgrunnen deres fra menighetssøstertjenesten gav dem en ledelse- og sjelesorgkompetanse som de tok med seg i de nye stillingene.

Informantene oppgir ulike grunner til at de sluttet som menighetssøstre. Det kunne være forlovelse og ekteskap eller at de ble regelrett "headhunted" til andre stillinger, fordi dette var svært dyktige kvinner. Noen måtte også slutte på grunn av helseproblemer i kjølevannet av en fysisk tøff arbeidshverdag med blant annet mange tunge løft. En femte årsak var utilfredsstillende arbeidsforhold, der det rett og slett ble for mange krav som skulle tilfredsstillende, slik informant C sier noe om: *"Jeg følte ... systemet var sånn at jeg ikke ville jobbe i det (...). Jeg var eid av alle ..."* Hun sier noe om å komme i et krysspress mellom

¹⁸⁴ Informant: A.

¹⁸⁵ Lundh, 1969:189.

¹⁸⁶ Lundh, 1969:192-193.

flere, som hun ikke orket. Hadde arbeidsforholdene vært tilrettelagt for familie, kunne det kanskje vært aktuelt for flere å fortsette. Tross alt var det mange som hadde det greit i jobben som menighetssøster, slik informant A sier: ”... for jeg likte jo jobben veldig godt.” De som valgte å slutte begynte i stillinger innen det offentlige helsevesen.

Det viser seg at nesten alle informantene tok videreutdanning samtidig med at de hadde familie og jobbet i reduserte stillinger i tillegg. De fleste av dem brøt altså med datidens mønster, da det å jobbe som gift var svært utypisk for kvinner i 1960-årene. I praksis var de menighetssøstre for en kortere periode. Likevel er det verd å spørre om hvorvidt elevtiden og tjenesten gav dem et fundament både i personlig liv og andre ansettelsesforhold. Hvilke erfaringer fra menighetssøstertiden fikk betydning for dem senere i arbeidet? Hva slags videreutdanning tok de? Var det slik at hun for eksempel sluttet helt med å utføre de utpregede religiøse handlingene som for eksempel bønn og bibellesing i møte pasientene i andre arbeidsforhold?

5.1. Videreutdanning

*”Vi gikk tre år og hadde undervisning en gang i uka. Da jobbet jeg i tillegg”.*¹⁸⁷

I 1947 opprettet sosialdepartementet *Statens Helsesøsterskole*. I 1957 ble: Lov om Helsesøstertjeneste vedtatt. *”Loven har skapt faste linjer innenfor et område som i mange år hadde vært preget av mer eller mindre tilfeldige løsninger”.*¹⁸⁸ Utover 1960-tallet tok generelt flere og flere kvinner utdanning/etterutdanning, og det foregikk en stadig utvikling av velferdsstaten i statelig regi. Fire av mine fem informanter tok videreutdanning og kurs, derav fullførte fire stykker spesialutdanningen. Den femte av informantene sa ikke noe om hvorvidt hun hadde tatt videreutdanning og kan derfor ikke utelukkes. Bortsett fra videreutdanning innen helsesektoren og deres forskjellige grener, tok de kurs og utdanning i administrasjon, ledelse, veiledning, pedagogikk, livssyn, etikk, sjelesorg og kommunikasjon. Dette viser at de var opptatt av en livslang læring. Informant D forteller: *”Vi gikk tre år og hadde undervisning en gang i uka. Da jobbet jeg i tillegg, men fikk fri fra jobben.”* Dette viser et bilde av kvinner

¹⁸⁷ Informant: D.

¹⁸⁸ Knutsen, 1976:122-123, og 89: I 1939 var det vurdert å gjøre helsesøstertjenesten til en gren av menighetssøstertjenesten, da det ikke var nok arbeid for en helsesøster på heltid. Men det ble vurdert som at det beste var å gjøre det til en selvstendig tjeneste.

som var opptatt av å lære og å mestre sitt arbeid, med interesse og vilje til å utøve god sykepleie, slik det fremkommer av kapittel fire.

Det var ulike motiver for å begynne med videreutdanning, men en av informantene, E forteller om hvordan hun etter menighetssøstertjenesten begynte på sykehus, hvor hun stortrivdes. *"Men jeg savnet jo det å reise rundt."* Hun tok derfor en videreutdanning som førte inn i en ledende stilling slik at hun igjen: *"... reiste rundt til hjemmene og så at pasientene hadde det bra og at de hadde det de trengte (...).* Motivasjonen til å få faglig påfyll er tydelig hos informantene. Noen fikk ikke alle drømmene oppfylt om hva de ville gjøre. Uttalelser til informantene A og C forteller om hvordan man noen ganger lot hensynet til ektefelle eller familie komme før sitt eget kall eller ønske. *"... Men så var det at mannen hadde fått en stilling ... også ble det sånn (...). Det la seg ikke til rette at jeg fikk gjort det senere."* Informant E sier: *"... jeg vil nevne at det er noe jeg angre litt på at jeg aldri satte ut i livet, og det var å benytte sykepleieutdannelsen min til å komme meg mer ut (...) kanskje lære noe mer ... og se hvordan det var."* Noe hun gjerne skulle ønske det hadde blitt noe av, var å slå seg mer løs gjennom for eksempel dansen, men som hun sier:

... jeg var jo sånn søndagsskolejente som ikke kunne skulke en søndag, vet du. Så (ler) jeg har i grunn levd oppi det gjennom hele tida hele livet mitt, på godt og vondt. For det var veldig mye plikt. Og det har jeg jo dratt med meg hele livet. Selv om jeg blitt mye mer frigjort så ligger det der. Alt man ikke skulle være med på for det var synd. Kunne nesten ikke bevege deg for det var synd, og det er jeg lei meg for i dag. For hadde det vært i dag skulle jeg ha vært veldig god til å danse.

Utsagnet sier noe om datidens pliktfølelse og arbeidsmoral. I 1950-årene var alle former for underholdning og dans, kontroversielt i kristne kretser. Det ble av de fleste aktive kristne betraktet som synd og var derfor helt uaktuelt for en menighetssøster å skulle engasjere seg i. Videreutdanningene og kursene tilførte informantene ny kunnskap helsefaglig, innen sjelesorg og relasjonsbygging. Det er verd å merke seg at de fleste fortsatte i helsevesenet og i lederstillinger. Det kan se ut som om det å ha utdannet seg til menighetssøstre gav en plattform som bidro til å utvikle mange ulike ferdigheter. Det kunne være å lede seg selv, organisere arbeidet, utøve sjelesorg og ikke minst kunne omgås mange typer menneske. Hvilke refleksjoner har informantene gjort seg i ettertid i tilknytning til arbeidet og som har ført til nyttige erfaringer?

5.2 Tilbekeblikk og betydningsfulle erfaringer

*”Refleksjon handler om å distansere seg fra sin egen tanke og handling og se den utenifra”.*¹⁸⁹

Prosesser i livet fører ofte til at man endrer måte å arbeide på og forholde seg til andre på. *”Vi må gi oss selv mulighet til **en tenkepause**, mulighet til å ta ett skritt tilbake fra hverdagens hektiske aktivitet, for å kunne betrakte det vi holder på med fra en annen synsvinkel”.*¹⁹⁰ Mine informanter er i dag pensjonister, men enkelte har også i sin pensjonisttid vært yrkesaktive. Når de nå tenker tilbake, hva er det i ettertid de har opplevd som verdifullt, på godt og vondt?

5.2.1 Refleksjon over verdien av ”å se og bli sett”

*”... selv om det har vært mye sårt, så har jeg brukt det ... til å se...”*¹⁹¹

Alle informantene legger vekt på at det å se den andre personen, er viktig både for egen del og andres del. Som menighetssøster var det mange som krevde hennes tid og oppmerksomhet. Hun skulle formidle kjærlighet på vegne av menigheten og Jesus, og handle i overensstemmelse med den enkeltes behov. Menighetssøsterhjemmet forventet at: *”... under all sin virksomhet å opptre med takt og legge vinn på et vennlig og imøtekommende vesen, ved sin ferd anbefale saken og befeste gjerningen i menighetens kjærlighet idet hun alltid tilbyr, ikke pånøder sin tjeneste”.*¹⁹² Regelverket oppfordret dem til å se og ta hensyn. Det å kunne vise en annen full oppmerksomhet var en viktig lærdom, som ble tatt med inn i andre arbeidsforhold. To av informantene henviser enten til elevtiden eller fra tiden som menighetssøster. Ellers er det eksempler fra andre ansettelsesforhold enn menighetssøster - tjenesten. Det handler om at omsorg befinner seg på et toveisplan, der man både gir og tar imot omsorg og hvordan man verdsetter hverandre.

Om hvorvidt de selv ble sett, nevnes et konkret eksempel fra tiden som elev fra Menighetssøsterhjemmet. Informant A forteller om en hendelse fra pliktåret på et sykehus hvor hun ble sett, noe som ikke var vanlig: *”De hadde en oversykepleier der som var bare helt fantastisk (...). Da gjorde hun det slik, at vi (hun og forloveden) fikk ferie samtidig. Så hun har jeg tenkt mye pent om.”* At hun fremhever denne hendelsen viser at det gjorde

¹⁸⁹ Wikipedia, <http://no.wikipedia.org/wiki/Refleksjon>.

¹⁹⁰ Skien kommune, http://www.ks.no/PageFiles/10327/etikkbok_helsevelferd.pdf.

¹⁹¹ Informant: C.

¹⁹² Aschim, 1956:43-44. § 4. Alminnelige regler for søsterens forhold.

inntrykk å bli tatt hensyn til. Informant D opplevde en annen kollega som en stor støtte. Med andre ord vedkommende så henne.

Informant B reflekterer over forholdet mellom lege og pasient i forhold til et av stedene hun arbeidet. Legene hadde en tendens til å ikke prioritere å møte til avtalt tid med foreldre og deres barn. For informanten var det viktig at legene viste respekt overfor pasientene som hun hadde ansvar for: *"Noen ganger hendte det at de (legene) ringte og sa at de kom for sent. De kom ikke. Det slo jeg veldig hardt ned på og sa at: `dere har å komme, og dere må respektere de som har tatt seg fri ... deres (pasientenes) tid er like viktig som deres (legenes) tid.`"* Hun var ikke redd for å si fra til legene hva hun mente. Blant de mannlige legene var det en kvinnelig lege som skilte seg ut, fordi hun stilte opp på kort varsel når de andre legene ikke kom. Informanten prøvde å vise denne kvinnelige legen hvor stor pris hun satte på at hun stilte opp, hvorpå denne legen gav respons ved å si: *"Jeg opplever meg så viktig de dagene jeg stiller opp."*

Informant C formidler den gode opplevelsen hun fikk i ny arbeidssammenheng: *"Det må jeg si at jeg ble tatt utrolig vare på av kolleger og sjefer."* Av spesiell betydning ble det at en av dem gjorde det klart for henne: *"Hvis det er noe, så skal du komme til meg."* Fordi hun ble trygg på kollegaene og merket at de var opptatt av hennes ve og vel, ble det også viktig for henne at også andre skulle føle seg velkomne. Dette kunne hun for eksempel vise ved at hun hadde klar en kopp kaffe og litt å spise til den som kom: *"... det virker litt banalt men det har jeg alltid gjort, for jeg synes det har vært viktig for meg akkurat det (...) at de ble tatt på alvor."* Hun sier at som leder hadde hun et mål for de som jobbet for henne, og det var at skulle de lære å gi omsorg. Hun sier: *"De kan ikke gi omsorg uten å få det et sted. Da har de ikke noe å gi."* Skulle man kunne vise andre omsorg måtte man også kunne ha evne til å ta imot omsorg.

Stort sett henvises det her til episoder fra tiden etter tjenesten som menighetssøster. Men episodene speiler også at de har med seg erfaringer fra tiden som menighetssøster, på godt og på vondt. De erfaringer de har gjort seg i skjæringsfeltet mellom det å se og bli sett, handler ikke bare om dem selv, men også om de andre. Fokus skulle være at det skulle vises respekt for pasienten/klienten. Refleksjonene viser en anerkjennelse av at hun, kanskje spesielt fordi hun var mye alene i tjenesten, også hadde behov for å bli sett og respektert. Det tilsynelatende fraværet av å bli ivaretatt i menighetssøstertjenesten, betyr ikke at de ikke ble sett som menighetssøstre. Men de lærte hvor viktig det var at det var en toveissak, noe de tok med seg

videre. Det er tydelig at når de kom over i jobbsammenhenger med andre kollegaer med samme type utdannelse, ble sett på en annen måte.

5.2.2 Refleksjon i forhold til overgangen fra menighetssøstertjenesten til det offentlige

”... du har flere å forholde deg til og snakke med”.¹⁹³

Etter maksimum fire års menighetssøstertjeneste gikk de fleste informantene over til andre stillinger i den offentlige helsetjenesten, der det religiøse ikke var en integrert del av arbeidsoppgavene. Sekulariseringen av samfunnet førte til at hjemmesykepleien ble et livssynsnytralt område. Det var de fysiske helseproblemer som i hovedsak skulle avhjelpest. Hvordan opplevde informantene denne overgangen? Hva var mest forskjellig fra tiden som menighetssøster? Kanskje var ikke overgangen så stor, og kanskje var det til og med til det positive? Informantene nevner forhold som ensomhet og selvstendighet. Flere av dem nevner hvor godt det var å jobbe i team. Informant D forteller at: ”... du har flere å forholde deg til og snakke med. Vi hadde jo fysioterapeut, ergoterapeut og legene som vi samarbeidet mye mer med enn da vi var som menighetssøster da, for da stod du mer alene.” Som menighetssøster: ” ... lærte å kjenne menneskene på en helt annen måte enn når du er på et sykehus (...). Du har liksom hele familien og ikke bare den som er syk, men hele familien og å ta hensyn til. Så det var vel det og ... at man ble mer selvstendig av å jobbe i menigheten.” Det var ikke alltid at overgangen fra å være alene i menighetstjenesten til en mangfoldig sykehusavdeling var like enkel. Informant E forteller:

... da gikk det lenge før jeg liksom klarte å jobbe effektivt med så mange altså. Jeg var ikke vant å jobbe med så mye prat og uro rundt meg. Jeg hadde ikke medisinerom ... så vi stod jo på vaktrommet der folk var ut og inn (...), og jeg var jo så redd i den første tida om jeg skulle gjøre galt ... jeg hadde jo ikke drive med medisiner i den forstand i menighetspleien. Det var veldig overgang.

En tydeligere regulering av arbeidstiden var blant en av de mer merkbare endringene som opplevdes positivt. Informant C forteller:

Da jeg kom ut fra det diakonale arbeidet, så kom jeg ut i selve livet, hvor jeg ble plassert som alle andre mennesker ... det var ikke spesielle forventninger til meg (...). Da kunne jeg spørre uten kvaler: kan jeg få lagt opp denne turnusen? Kunne komme med mine krav på en naturlig måte (...). Komme med den du var ... det du ønsket (...), uten at du ble overlagt: *Du skal tjene og ikke kreve*. For det lå over deg hele tiden (...). Og du kunne gå og snakke med sjefen din (...). Du kom sammen med andre mennesker ... fra andre sykepleier skoler, andre yrkesgrupper ... så du fikk et helt annet perspektiv.

¹⁹³ Informant: D.

Som menighetssøstre lærte informantene å være selvstendig, noe som tydeligvis var kommet godt med i andre ansettelsesforhold. De opplevde det positivt at de hadde flere de kunne snakke med, samtidig som det også var mye som var utfordrende og nytt. En positiv opplevelse i det nye arbeidsforholdet var det også at det ble verdsatt at hun hadde meninger om turnus og arbeidsforhold.

5.2.3 Refleksjon i forhold til det religiøse

”Det står i reglene for sykehjem at hvis det er noen som ønsker at du skal lese for eksempel fra Bibelen, så har du jo plikt til det (...)”¹⁹⁴

Menighetssøsteren var opplært til å tenke helhetlig om mennesket, med ånd, sjel og legemet. Innen det offentlige helsevesenet ble det etter hvert ikke lenger tillatt å snakke om det religiøse på samme måten som før. Hjemmesykepleien overtok, og med den økende sekulariseringen ble det ikke lenger naturlig å utføre de kirkelige oppgavene som andakter, bønn og lese fra Bibelen. Nå var det slik at pasientene spesifikt måtte spørre de ansatte om det. Informant D er en av flere som nevner fra tiden som menighetssøster: *”... du kunne lese et ord for dem ... når du var menighetssøster. Men det kan du ikke gjøre i hjemmetjenesten altså (...).”* Det religiøse perspektiv blir også trukket frem av informant B. Ved den institusjonen hun arbeidet var det mulig å be Fadervår og lese en salme. Inntrykket var at det ikke var ofte de religiøse behovene ble observert og imøtekommet.

... ikke mye at presten går rundt eller at noen av betjeningen leser eller synger for de (...). Så den åndelige sida, synes jeg har blitt veldig mye vekke fra sykehjem i forhold til da jeg var elev (...). Det står i reglene for sykehjem at hvis det er noen som ønsker at du skal lese for eksempel fra Bibelen, så har du jo plikt til det (...). De kan ikke tvinge deg til å synges en salme, men de har rett til at du kan lese en salme, og de kan heller ikke forvente at du skal be en personlig bønn, men å be Fadervår det skal en gjør, hvis beboer eller pasienten spør om det.

For informant B ble det å kunne be Fadervår en verdi og ressurs i møte med døden. Hun forteller om en pasient som ikke hadde lenge igjen. Mens lyden av ”Deilig er jorden,” ble spilt i bakgrunnen: *”... da sa jeg at ... nå tror jeg at mormor snart går fra oss,” sa jeg. Jeg har veldig lyst til å be litt for mormor, også be Fadervår (...). Og de ba Fadervår høyt ... også dempet `Deilig er jorden` ... også sovner mormor inn ...”* Informanten tok på eget initiativ ansvar for å tilby mulighet for å be Fadervår sammen. Hun opplevde ikke å bli avvist på

¹⁹⁴ Informant: B.

forslaget, tvert imot fikk hun i etterkant følgende tilbakemelding: ”... kommer (...) aldri til å glemme denne stunda med mormor ... hun bare sovnet inn og var helt stille og fint ...” Informant A er den av informantene som har lengst erfaring fra menighetssøstertjenesten, men sier det ville vært vanskelig for henne å ha vært i hjemmesykepleien: ”Jeg må jo være veldig glad for at jeg fikk lov til å tjene Guds rike på den måten som jeg har fått lov til.” Jeg tolker henne slik at hun ville følt det begrensende å arbeide i hjemmetjenesten, fordi hun ikke naturlig kunne formidle tro gjennom bønn og et ord fra Bibelen sammen med pasientene. Informantene er enige i at det ble en endring om at man ikke lenger hadde samme frihet til å være åpen på si tro. Sekulariseringen førte til at det ble mindre rom for det religiøse på den offentlige arena, og at tro dermed ble privatisert.

Flertallet av informantene har opplevd verdien av bønn spesielt i møte med avmakts-situasjoner i yrkeslivet etter menighetssøstertjenesten. Informant B forteller: ”Og der opplevde jeg noe veldig veldig sterkt. Og da var vi tre sykepleier kollegaer som fant ut at vi ville komme en halv time før vi skulle begynne, også skulle vi ... så ba vi for de ... for det var jo mange som var kjempedårlige.” De valgte altså å holde bønnemøter før de startet arbeidsdagen. Et eksempel på hva de ba om, var da de ba for en liten gutt, der sykehuspersonellet kun hadde klart å redde EN person med samme tilstand tidligere.

Også stod faren der med ryggen til meg, med hendene inn i kuvøsen og klappet og klappet. Og han stod der og ... visste jo det at det kunne være siste gangen han klappet på gutten sin ... også gikk han. Ut på kvelden ble gutten akutt dårlig. Og vakthavende lege og jeg vi ... løp til operasjonsavdelingen ... og jeg tenkte jo da de tok imot ham der, at jeg ser jo aldri deg igjen (...). Også kom jeg på kveldsvakt neste dag ... og denne faren ... Også reiser han seg opp når han får se meg. *Gutten min er rosa på leppene!!* sa han ... Da hadde operasjonen vært vellykket ... og han lever den dag i dag.

Hun forteller hvordan hun og andre kollegaer ba for disse små pasientene: ”Hver morgen ba vi (...). Vi så i alle fall sånn på det at det var Gud som stod bak.” Informant A hadde ikke samme kollegafellesskapet med hensyn til bønn, men forteller:

Det hender jo noen ganger, at Han minnet meg om pasienter som jeg har hatt for mange, mange år siden ... og ber for dem (...). Du har kanskje ikke sovet fordi du har fått mennesker trendes ned i hodet på deg, i tankene (...). Også får du høre etterpå, fra de menneskene: *Plutselig så slapp det ...*

Det religiøse kommer ikke lenger så naturlig til uttrykk i det åpne offentlige rom, men foregår i det skjulte, i det indre rom. Noen ganger viste det seg at de tok initiativ til bønnefellesskap og ba for pasientene. Det opplevdes som en ressurs og styrke i vanskelige situasjoner. Bønnen ble et uttrykk for tillit til Gud om at han måtte gripe inn.

5.2.4 Refleksjon i forhold til tidspress

”Det var ikke sånn stress som det er nå...”¹⁹⁵

Etter å ha fått et innlegg i alle de oppgavene og forventningene en menighetssøster stod i, er det et paradoks at de opplevde tidspresset større i andre arbeidsforhold. Hovedforskjellen er at det i varierende grad ble mindre tid til å sette seg ned med en kaffekopp, til å gå en tur med pasientene og finne løsninger på hvordan man kunne kommunisere med de som manglet språk.

Informant D forteller fra tiden som menighetssøster: *”Ja, jeg likte meg veldig godt. Synes det var veldig koselig å komme meg rundt.”* Ellers var det annerledes enn nå. Den gang var det mindre tidspress, og informant B sier: *”Du hadde god tid, du kunne sette deg ned og drikke kaffe ... sånn kose deg med dem, med pasientene. Det var ikke sånn stress som det er nå ...”* Informanten er opptatt av hvordan man behandler pasienten. Å oppnå kontakt og skape en form for kommunikasjon, er til tider utfordrende og tidskrevende. Hun forteller om hvordan ansatte overser pasienten og: *”... står og prater over hodet på de, som de skulle være bare en stakk som ligger der ...”* og at beboere i rapportene beskrives som: *”... de er helt demente. Og får ikke noe kontakt med dem.”* Selv mener informant B at hun har registrert: *”... ved å ta dem i handa og klemme de og si: `kan du kjenne når jeg klemmer deg i handa, og kan du klemme (handa) igjen, ` så gjør de dette.”* Ellers synes hun: *”... det blir veldig ... veldig liten tid til noe samtale. Og det synes jeg har vært rett og slett skremmende.”* I disse eksemplene relateres manglende og tilstrekkelig omsorg til tidspresset.

Bortsett fra at det ser ut til at større tidspress på ulike måter gir utslag overfor pasientene, nevner informant B at økonomi og underskudd kan få negative konsekvenser overfor døende: *”De fikk jo ligge på sykehuset og dø før, men det gjør de jo ikke nå. De sender jo tilbake til sykehjemmene (...). Det er så effektivt og økonomisk ... at det ... det er vel bare nå hospits på Lovisenberg og sånn sted at de får lov til å dø i fred og ro.”* Og i hjemmesykepleien:

... det kommer nye folk hele tiden. At det ikke går an å administrere det sånn at det er mer de samme som kommer (...). Det er tilfeller hvor folk har sagt opp offentlig hjelp for de orker ikke forholde seg til nye folk hele tiden. Og det er et administrativt problem som jeg mener bør kunne løses.

Denne informanten kan kritisere systemet på denne måten fordi hun bringer med seg erfaringer, som handler om verdiforskjeller. Før skulle man se pasienten som en helhet, men

¹⁹⁵ Informant: B.

med det nye systemet er hensynet til effektivitet og økonomi, viktigere enn kvaliteten i stedet. Som menighetssøster var det lagt opp til at man skulle kunne sitte ned med en kopp kaffe, dele et ord og ha tid til å samtale om livet. I andre ansettelsesforhold relateres tidspress og mindre kvalitet på pasientkontakten til at økonomiske hensyn har fått større fokus.

5.2.5 Refleksjoner i forhold til diakoni

*”... åndens og håndens tjeneste går sammen i harmonisk samvirke”.*¹⁹⁶

Fra 1890 var ikke lenger kvinner alene om å bli utdannet til diakonalt arbeid. En ny diakonal institusjon ble opprettet: Det Norske Diakonhjem.¹⁹⁷ Hensikten var å utdanne og utruste unge menn til praktisk omsorgsarbeid.¹⁹⁸ Etter hvert som de mannlige studentene innså behovet for sykepleierkunnskaper, utviklet utdanningsinstitusjonen en egen sykepleierutdanning i tilknytning til den diakonale utdanningen.¹⁹⁹ Hvilke tanker har informantene gjort seg omkring diakoni generelt, og hva slags erfaring har de med mannlige diakoner?

5.2.6 Refleksjoner om forskjeller mellom den mannlige og kvinnelige diakoni

*”... han som diakon og jeg som menighetssøster, men jeg hadde (...)sykepleie, praktisk sårstell og skift ... men han var mye rundt (...), og leste for de fra Bibelen”.*²⁰⁰

På begynnelsen av 1900-tallet skulle også diakonen på lik linje med menighetssøsteren utøve dyktig sykepleie på vegne av kirken. Det var lite mannlige diakoner bidro med når det gjaldt sykepleie og helsevirksomhet på landsbygda.²⁰¹ Dette kan forklares med at institusjonsarbeid ble prioritert og var mer attraktivt, da det gav bedre opplæring enn å drive privatpleie rundt om i hjemmene. Det ble etter hvert mer vanlig at diakonene fikk de mer styrende

¹⁹⁶ Opdal, 1949:116. I *Menighetssøstrenes blad*.

¹⁹⁷ Knutsen, 1976:28.

¹⁹⁸ Stave, 1990:49. (s.162-163). Da sykehuset åpnet for kvinneavdeling i 1902, ble det og, etter avtale med Diakonissehuset, ansatt fire kvinnelige diakonisser. Fra 1906 utdannet avdelingene egne søstre. (s.308). Målsettingen var hovedsakelig å ivareta den mannlige diakonien i Norge, men i statuttene fra 1970, fikk kvinnene som ble utdannet ved Diakonhjemmet status som diakoniarbeidere.

¹⁹⁹ Stave, 115-118.

²⁰⁰ Informant: B.

²⁰¹ Knutsen, 1976:28.

oppgavene.²⁰² De mer utadvendte oppgavene og de typiske sider ved prestegjeringen som forkynnelse og sjelesorg ble i hovedsak ivaretatt av diakonene.²⁰³

Når det gjelder forholdet til mannlige diakoner, er det ingen som nevner samarbeid av betydning. Ikke alle informantene fikk spørsmål om de også samarbeidet med en diakon. Kun to av nevner dette av seg selv. Informant B sier om diakonen:

... men han gikk ikke og stelte. Han gikk mer rundt og hadde bibeltimer for de og sånn. Det var samme menighet, han som diakon og jeg som menighetssøster, men jeg hadde ... han gjorde jo ikke sykepleie, praktisk sårstell og skift ... men han var mye rundt på besøkstjeneste og leste for de fra Bibelen og snakket med de og ... ja veldig fin ... og han hadde jo tjeneste i kirka med søndag ... og begravelser og bryllup og steppet inn som kirketjener tror jeg.

Informant A sier: *”Jeg tror det at det kan godt være en mann og en kvinne som er diakoner (...). Han har vært (...), predikanten kontra andaktsholderen ...”* Som menighetssøster hadde hun også andakter, men det var liksom ekstra stas når diakonen kom, han ble fremhevet som predikanten. Det fantes altså en form for arbeidsdeling mellom menighetssøsteren og diakonen. Dette svarte til en bestemt oppfatning av kjønnene. Begge gikk rundt i hjemmene, hun for å ivareta de sykepleierelaterte omsorgsoppgavene, han for i hovedsak ta seg av det åndelige. Etter alt å dømme var han ansatt som klokkerdiakon og stod i et nærmere samarbeidsforhold til presten.²⁰⁴

5.2.7 Praktiske handlinger og et lyttende øre...

*”Diakoni finnes overalt. Ikke bare i menighetene...”*²⁰⁵

Gjennomgående er en forståelse av at diakoni er praktisk kjærlighet, det er handlinger. Deres nåværende forståelse sprenger tradisjonell forståelse i kirkelig forstand. De tenker mer helhetlig og mener at det også utøves mye individuell diakoni utenfor kirken. Samtidig påpekes det at det handler både om forkynnelse og det å bistå når noen trenger praktisk hjelp. Informant B henviser til en som sa følgende:

²⁰² Oftestad, Alf.B., 2001:70, og Stave, 1990:6.

²⁰³ *Menighetssøstrenes blad*, 1946:18 nr. 2, og Stave, 1990:60 og 51. (Stave:1990:130). De skulle ikke være hjelpeprester, men mannlige sykepleiere og sosialarbeidere.

²⁰⁴ Norseth, 2007:250-251

²⁰⁵ Informant: B.

... når du tenker diakoni tenker du kanskje først forkynnelsen, i første omgang (...). Og han mente at det var absolutt det første steg på det å komme vider var å vise at du brydde deg om de og at du var innstilt på å hjelpe de med de praktiske problemer de faktisk hadde. Og da kunne du forkynne Guds ord. At det var med å bane vei (...).

Tradisjonen kvinnene stod i, var en diakonal arv som stammer fra 1850-tallet, videreført via Menighetssøsterhjemmet i 1916. Det handlet om et perspektiv der man ikke lenger bare skulle tro at ordet alene kunne bekjempe nøden. Man trengte også vitnesbyrdet: *"... frå kristelege kjærleiksgjeringar som kunne bane vei til hjertene for ordet (...)"*.²⁰⁶ Diakoni var noe som skulle prege hele livet, og ikke bare hjertet. For eksempel sier informant B:

Du må sørge for at folk både har det de trenger og de hjelpemidler i en jobb ... og at de føler at det er bruk for de, og at de blir verdsatt ... jeg tror at hvis vi begynner med... Guds ord før vi har fått nesten noe kontakt, så kan det føles veldig ovenfra og ned tror jeg for mange (...). Få folk til å skjønne at du bryr deg om de som mennesker og ikke om de blir en kristen eller ikke kristen.

Alle informantene fremhever den praktiske siden ved diakonien. Informant A eksemplifiserer ved å nevne hvordan man kan la de som er eldre få sitte på i bilen hjem fra et møte eller å hente medisiner for noen som sliter med å komme seg på apoteket. *"Å være noe for det menneske (...). Det er også en del av diakonien (...)"* Informant B: *"Jeg er nok mer opptatt av den praktisk siden av livet. Jeg har jo sett de senere årene hvor viktig det har vært med teori (...). Men jeg tror det at det å være bevisst på diakoni i praksis det ... er for meg i alle fall, veldig viktig."* Hun mener at dette er noe som kanskje spesielt er naturlig for de med sykepleierbakgrunn: *"... man har den bakgrunn som sykepleier så tror jeg det blir veldig naturlig."*

Informant B reflekterer over menighetens rolle i forhold til de som kommer på gudstjenesten, om hvor aktiv man egentlig skal være i forhold til å ta kontakt med nye: *"... her kan det være litt sånn balansegang med å være for påtrengende eller for tilbakeholdende ... og det er vel det siste som skjer."* Informant C formidler noe av sin oppfatning av hva diakoni kan være i menighetssammenheng. Det kan være å spørre om hvordan andre har det, sette seg ned ved siden av, å kunne hilse i hånden, formidle engasjement ved at man også inkluderer andre. Det handler om å henvise til Han man tror på. Videre reflekterer hun over hvor stor plass penger, karriere, reiser og fokus på seg selv har blant kirkens folk. Men hun sier: *"... for det er ikke der livet er. Det er ikke det som gir livet mening, det er ikke derfor vi er her."* Hun påpeker at noe som burde vært naturlig for enhver kristen var å spørre ensomme om å stikke innom. Men: *"... det blir ikke snakket om ... om de helt konkrete tingene."* For eksempel: *"Hva er å*

²⁰⁶ Stave, 1990:129.

være gjestfri? (...). *Hvordan er du det?* Flere av informantene reflekterer over at diakonien, eller de gode gjerningene, nødvendigvis ikke bare finnes blant kristne. Informant B sier: *”Diakoni finnes overalt. Ikke bare i menighetene (...) diakoni i hverdagen er ... å se det enkelte menneske.”* Og informant A som henviser til husmoren som: *”... tok disse hjemmehjelpsoppgavene for naboen.”*

Noen av informantene trekker frem et perspektiv som handler om to veldig forskjellige sider ved diakonien. Det ene dreier seg om å inkludere andre i praktisk arbeid og oppgaver. Man kan tillate seg å be andre om hjelp. Det andre handler om å være en ”lyttepost,”- eller en medvandrer for noen som trenger det. Informant B forteller om da hun var ansvarlig for julemessen og ringt bortimot 100 telefoner for å få folk til å bidra på ulike måter. Da hadde hun blant annet spurt et nyinnflyttet par om de ville være med, noe de gjerne ville. Disse kom i etterkant: *”... og takket meg i hånda, begge to, for at de hadde fått lov å bli med ... det tror jeg er første gang jeg har opplevd (latter) at noen har takket for det(...). Nå er vi blitt veldig gode omgangsvenner, og på den måten har det blitt så kjent.”*

Informant C har en opplevelse av at mange kristne er opptatt av: *”Om du har frelsesvisshet, rett lære ...”* som det viktigste. Hun mener at det man burde snakke mer om er det vanskelige i livet. Informanten stiller spørsmål om hvor man finner noen som har tid til å lytte til de som opplever livet smertefullt og vanskelig, og hvor man kan motta omsorg for sjelen: *”Rommer den bibelgruppa andres vanskeligheter, eller er det bare en åndeliggjøring av ting?”* Videre påpeker hun at denne diakonien finnes: *”... der du kanskje ikke venter det...”*

Informantene legger vekt på det praktiske ved diakonien. Sekundært er det å være predikant. Det nevnes, at man med sykepleierbakgrunn har lettere for å se det praktiske som sentralt. Ellers nevnes viljen til å stille opp for hverandre, være konkrete og praktiske mer enn bare å snakke teoretisk. Det fremheves betydning av å vise interesse for nye i menigheten og å anse dem som en ressurs og inkludere dem på lik linje med de etablerte i menigheten.

5.3 Oppsummering

Med ett unntak var informantene menighetssøstre bare for en kortere tid. Årsakene er flere og sammensatte. Ett av hovedproblemene var arbeidstiden, som gjorde det vanskelig å forene yrkesliv med familie. Det er tydelig at de har gjort seg noen viktige erfaringer og vunnet seg kompetanse på godt og vondt, som de har trukket med seg videre inn i senere

ansettelsesforhold. Disse har de opplevde mer tilfredsstillende, da de fikk mer oversiktlige arbeidsforhold. De ble sett og fikk gleden av å arbeide i team. Flertallet av informantene er typiske for sin tid, da de fortsatte i yrkeslivet også som gifte kvinner. I tillegg tok de etterutdanning og endte opp i lederstillinger. Om dette er typisk for menighetssøstre flest, er ikke mulig å uttale seg om uten å ha et større utvalg å relatere til. Det som nevnes når det gjelder kontakt med diakoner, er at mennene hadde færre sykepleiefaglige oppgaver og mer forkynnende virksomhet. Diakoni er noe som i hovedsak koples til det å utføre praktiske handlinger, men at evne til å kunne lytte, ta seg tid, samtale og få andre til å føle seg viktige er inkludert som sentralt i utøvelsen av diakonien. informantenes måte å betrakte diakoni på innebærer en utvidet forståelse, hvor det ikke bare handler om ord og misjon, men en livsstil som forplikter den troende.

KAPITTEL 6: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Denne oppgaven er basert på intervju av fem menighetssøstre, hovedsaklig utdannet ved Menighetssøsterhjemmet, som var en av de norske diakonale institusjonene på 1950-og-1960-tallet. Å gjøre et kvalitativt studium med bare fem informanter har den fordel at man kan gjøre dybdeintervju og hvor informantene kan komme med sine unike fortellinger. På den andre siden er det vanskeligere å generalisere informasjonene når informantene er få. Jeg anser det mulig å generalisere, med bakgrunn i at de tross alt er utdannet fra institusjoner med felles verdigrunnlag og samme tenkning om diakoni. De forteller også stort sett det samme om hva de gjorde i arbeidet, som er hovedmålet i å besvare problemstillingen:

Hva gikk den kvinnelige diakoni ut på i Den norske kirke i tiden etter andre verdenskrig?

Det som er kommet frem er at de gjennomførte faglig sykepleie i hjemmene, som sårstell og setting av klyster og sprøyter. I tillegg utførte de vanlig husstell, matlaging, fotpleie, hårstell og barnepass. Ikke nok med det, men de både tilrettela og bidro med kirkelige handlinger som sognebud og nøddåp. Det diakonale aspektet innebar også at menighetssøsteren skulle vitne om evangeliet og være tilgjengelig for samtale og sjelesorg. Ikke minst skulle hun være aktiv i foreningsliv og det lokale menighetsliv som oppmøte på gudstjenester.

Det diakonale arbeidet en menighetssøster gjorde på vegne av Den norske kirke etter 2.verdenskrig var preget av de samme verdiene som lå bak opprettelsen av Diakonissehuset. Det var en tenkning omkring sykepleie, som innebar et helhetsperspektiv på mennesket, med en kropp, sjel og ånd. Opprettelsen av Menighetssøsterhjemmet i 1916 viste en offensiv satsing i forhold til å bidra med sykepleie som kunne møte alle former for behov, også de religiøse, ute på bygdene. Man så på dette ikke bare som barmhjertighetsarbeid, men som indremisjon. Utdannelsen var utdannende på flere måter enn bare det faglige. Gjennom lydighet, plikt, respekt og faglighet, skulle en handlingsklokskap utvikles sammen med en omsorg som fremmet verdighet hos den enkelte hun møtte. Gjennom menighetssøsteren skulle pleie formidles, både fysisk, sjelelig og åndelig. Som en integrert del av kirkens oppdrag var man opptatt av at mennesker skulle bli frelst, og personlig ta imot den kristne tro. Dette bidro til den sterke vektleggingen av det religiøse. I praksis viste seg å bli en svært utfordrende oppgave å virkeliggjøre for den enslige menighetssøsteren.

Tittelen menighetssøster viser at dette var et yrke for kvinner, ikke for menn. Dette avspeiler en oppfatning av at kvinner var særlig utrustet til å vise omsorg. Det fantes riktignok også diakoner, men disse arbeidet ikke ute i felten på samme måte som menighetssøsteren. Den kvinnelige diakoni var altså å drive sykepleie, utføre praktiske oppgaver og sjelesorg i hjemmene. Det som skiller menighetssøstrene fra de andre sykepleierne var at de arbeidet ut fra et kirkelig oppdrag. Hun kom som representant for den lokale menigheten og levde og arbeidet i lokalsamfunnet. Dette var folk klar over, og åpne for.

I dag finnes ikke menighetssøsteren i det norske kristenliv. På grunn av endringer i det norske samfunnet ble det rett og slett slutt på denne form for diakoni. Hun ble satt på sidelinjen hovedsakelig fordi det offentlige overtok denne typen tjenesteyting. I tillegg var det kommet nye idealer som gjorde at det ikke lenger var opplagt at kvinner ville tjenestegjøre i menighetene som sykepleiere. Det skal nevnes at menighetssøstrene var pionerer for hjemmebaserte tjenester, som ikke kan sies å yte så omfattende tjenester som det menighetssøstrene gjorde. Etter hvert som det offentlige overtok ble vilkårene for arbeid endret der følgene ble en naturlig nedgang i ansettelser av menighetssøstre. Det ble ikke bruk for dem på samme måten som før. Dessuten begynte stadig flere kvinner på 1960-tallet å studere teologi for å bli prester på linje med menn. Dette viser at oppfatningen av arbeidsfordelingen mellom kjønnene var i endring. Den nyere moderne diakonien har idag flere liturgiske oppgaver som utføres av kvinner på lik linje med menn.

Når historien til Den norske kirke etter 2. Verdenskrig skal skrives, vil man kanskje være spesielt opptatt av at kvinner fikk adgang til prestetjenesten. Dette må ikke gå på bekostning av at det faktisk fantes en kvinnelig diakonitjeneste før kvinnelige prester var et faktum. Disse som stod for denne diakonien, mener jeg fortjener å bli løftet frem. På mange måter er arbeidet deres blitt vurdert og oppfattet som et tradisjonelt kvinneyrke, men realiteten er at de hadde en meget sentral rolle og funksjon i menigheten. De gjorde en viktig helsemessig innsats, men i tillegg også en evangelists innsats gjennom nestekjærlighetens gjerninger. Det vil si en kristendom som ble vist i praktiske handlinger. Arbeidet var absolutt ingen ni-til-fire-jobb, og måten de arbeidet på gjorde det vanskelig å gifte seg og ha familie. Tjenesten krevde mye av dem, og det var ikke lett for den unge menighetssøsteren å sette grenser. De stod dermed i fare for å slite seg ut, med fare for fysiske helseplager som konsekvens. Dette var noe av grunnen til at de tross alt ble i tjenesten i såpass kort tid, der gjennomtrekken i stillingene ser ut til å ha vært relativt stor. Dette skyldtes dels en ustrukturert arbeidssituasjon, dels ytre forhold som for eksempel å utføre tunge løft alene og uten de fysiske hjelpemidlene

som finnes tilgjengelig i dag. De har også måttet forholde seg til et stort forventningspress fra menighetens innbyggere. Dette kunne føre til at hun kom i et krysspress mellom prester, lege menighet og samtidig bidra på menighetsforeningene. Det ser ut til at den praktiske hverdagen var en annen virkelighet enn det som ble formidlet underveis i utdannelsen. Stort sett jobbet hun alene, noe som gjorde det vanskelig å få støtte både praktisk og menneskelig i å bearbeide tøffe hendelser. Bortsett fra å utføre faglig sykepleietjenester skulle de også stille opp med å yte tjenester i foreningslivet og for å bidra til sin egen lønn. I tillegg har det nok ikke vært enkelt å forholde seg til idealene som ble dannet i ungdommen, om å fullføre et både indre og ytre kall og tjeneste på vegne av Gud og menigheten for mennesker som led nød. Det er ingen tvil om at forholdet til andre menighetssøstre har vært til stor oppmuntring og styrke, noe som har skapt et samhold frem til i dag for veldig mange av dem. Ellers innebar tjenesten både humor og glede. På tross av dette, kommer man ikke utenom at for mange har det vært både en fysisk, sjelelig og åndelig kamp. De skulle formidle trøst til både ånd, sjel og legemet, uten at de selv ser ut til å ha blitt lite imøtekommet på sine behov. De utviste en lydighet, tjenestevillighet og idealisme, som handlet om: Guds rike først, fremfor alt. Det preges av store ufordringer, men også positive opplevelser i forhold til alle de ulike instansene som var involvert, leger, prester, begravellesbyrå, frivillige, MSH og menighetene. Forutsetningen for menighetssøstertjenesten var at det på forhånd fantes et organisert arbeid i form av menighetspleie og foreninger som finansierte og støttet arbeidet. Men for mange menighetssøstre var det ikke uten offer, å være en tjenerinne og for Herren og pioner for utviklingen av velferdssamfunnet.

LITTERATUR & ELEKTRONISKE KILDER

- André, G., ”Diakoni og menighet: menighetspleien i Bergen” i *Under [U]lriken / organ for Bergen diakonissehjem*. - 2 nr. 10.: 1963, s.22-25.
- Aschim, J., *Utsendt til tjeneste: et diakoniskrift i anledning L.M.S.F.s 50-års jubileum og Menighetssøsterhjemmets 40-årsdag 1906-1956*. Oslo: 1956.
- Aune, J., ”Menighetspleien og den kommunale hjemmesykepleie” i *Diakonos: månedsblad for diakoni Bind nr: 51*. Oslo: 1977.
- Austegard, K., ”Profesjonalitet og faglig skjønn” i *Sykepleien forskning*. Nr. 1.:2010, s.65-67. *Bibelen*. Oslo: Det Norske Bibelselskap 1978.
- Bispemøtet sak BM 03/10, *Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster*. <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=6886> s.1 Hentet: 02/05/2010.
- Bloch-Hoell, N., *Diakonissehusets første hundre år 1868-1968*. Oslo: Diakonissehuset i Oslo 1968.
- Blom, I., & Sogner, S., (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie – fra vikingtid til 2000-årsskiftet*.(2.utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 2001.
- Boge, O., ”Noen grunntrekk av menighetspleien før og nå” i *Menighetssøstrenes blad*. Årgang 26. Nr.2. 1946, s.17-21 og 33-37.
- Collins, J. N., *Deacons and the church. Making connections between old and new*. Leomister: Gracewing 2002.
- Collins, J. N., *Diakonia. Reinterpreting the Ancient Sources*. New York: Oxford University Press 1990.
- Dalland, O., *Metode og oppgaveskriving for studenter* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 2002.
- Everett, E. L. & Furseth, I., *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget 2004.
- Frode, O., *Semistrukturerte jobbintervjuer*. <http://www.blogg.olefrode.no/?tag=intervju> Hentet: 21/04/2010.
- Furre, B., *Norsk historie 1914-2000. Industrisamfunnet - frå vokstervisse til framtidstvil*. (3.utg.). Oslo: Det Norske Samlaget 2006.
- Glavin, K., & Gravdal, L., *Kvarme Helsesøstertjenesten. Fra menighetssykepleie til folkevitenenskap*. Oslo: Akribe Forlag 2003.

- Henriksen, J.O., & Vetlesen, A.J., *Nærhet og distanse. Grunnlag verdier og etiske teorier I arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 2007.
- Knudsen, F., *Tro - virksom i tjeneste: Menighetssøsterhjemmet 60 år*. Oslo: Luther 1976.
- Kvale, S., & Brinkmann, S., *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 2009.
- Lundh, P., "Hva vil fremtiden kreve av en menighetssøster?" i *Menighetssøstrenes blad, organ for Lutherske menighetssøstres forening*. Oslo: 1969, s.188-193.
- Malchau, S., "Kaldet" i *Omsorgstenkning en innføring i Kari Martinsens forfatterskap*. Oslo: Fagbokforlaget 2000, s.57-70.
- Malt, U., "Strukturert intervju" i *Store medisinsk leksikon*.
http://www.snl.no/.sml_artikkel/strukturert_intervju. Hentet: 21/04/2010.
- Martinsen, K., *Sykepleiens historie: Freidig og uforsagte diakonisser. Et omsorgsyrke vokser fram 1860-1905*. Oslo: Aschehoug 1984.
- Menighetssøsterhjemmet 25 år. Minner fra tiden som gikk og trekk fra arbeidet nå: 1916-1941*. Oslo: Menighetssøsterhjemmet 1941.
- Mortensen, G.A., *Kvalitativ metode*.
<http://www.kildenett.no/artikler/2007/kvalitativ.metode>. Hentet: 22/02/2010.
- Multipel Sklerose*. http://no.wikipedia.org/wiki/Multipel_sklerose. Hentet 03/05/2010.
- Nielsen, H. Kjær *Han elskede oss først. Om den Bibelske begrunnelse for diakoni*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag 2003.
- Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet *Kildekritikk*. <http://www.ntnu.no/viko/mod6/>. Hentet: 22/02/2010.
- Nordstokke, K., "Diakonivitenskapens rammer" i *Diakonos: Månedssblad for diakoni*. Nr. 5-1999 s.7
- Norseth, K., *La os bryte over tvert med vor stumhet! : kvinners vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*. Oslo: Det teologiske Menighetsfakultet 2007.
- Norseth, K., "MF og kvinneprestspørsmålet" i *Mellom kirke og akademia. Det teologiske Menighetsfakultet 100 år, 1908-2008*. Trondheim: Tapir 2008, s.239-271.
- Nylenna, M., *Medisinsk ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget Gyldendal 2005.
- Oftestad, A., (red.) *Våre historier. Menighetssøstre deler sine opplevelser fra elevtiden på Menighetssøsterhjemmet i perioden 1950-1960, samlet høsten 2003-våren 2004*. Oslo: Menighetssøsterhjemmet 2004.

- Opdal, S., ”Menighetspleien på landsbygda” i *Menighetssøstrenes blad. Organ for Lutherske menighetssøstres forening. Årgang 29 1949*, s.114-117.
- Refleksjon*. <http://no.wikipedia.org/wiki/Refleksjon>. Hentet: 02/05/2010.
- Repstad, P., *Kirke, kjønn og komiteer. Kvinners erfaringer fra kirkelig styring*. Oslo: Kirkerådet 1997.
- Repstad, P., *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag* (4.utg.). Oslo: Universitetsforlaget 2007.
- Sander, K., *Kvalitative metoder*.
<http://www.kunnskapssenteret.com/articles/2563/1/Kvalitative-metoder/Kvalitative-metoder.html>. Hentet: 22/02/2010.
- Skien kommune *Etisk refleksjon i helse og velferd*.
http://www.ks.no/PageFiles/10327/etikkbok_helsevelferd.pdf. s.10.
Hentet 02/05/2010.
- Snøtun, Å. E., *Det var menighetssøstre dei var! Kven var menighetssøstrene og kva konsekvensar fekk det for dei at heimesjukepleia vart kommunal teneste, samtidig med at sjukepleieyrket vart profesjonalisert?* Oslo: Universitetet i Oslo 2007.
- Snøtun, Å.E., ”Eit heilag tempel” i *Diakonos. Årgang 69, 7/1996*, s.11-13.
- Snøtun, Å. E., (red.) *-når kjærligheten driver oss-: Menighetssøsterhjemmets diakonifelleskap 100 år, 1906-2006*. Oslo: Menighetssøsterhjemmet 2006.
- Snøtun, Å. E., <http://www.diakonova.no/index.php?ID=196>. Hentet: 04/06/2010.
- Medlemsfortegnelse 2005*. Stavanger: Menighetssøsterhjemmets diakonifelleskap – MDF.
- Stave, G., *Mannsmot og tenarsinn. Det norske Diakonhjem i hundre år*. Oslo: Det Norske Samlaget 1990.
- Store Norske Leksikon, redigert 2009 <http://www.snl.no/sykepleie>. Hentet 14/01/2010.
- Syse, A., (red.) *Norges lover: Lovsamling for helse- og sosialsektoren 2003-2004*. Oslo: Gyldendal Akademisk 2003.
- Wenaas, J. A., *- den vei som er den aller beste - 1. Kor. 13. Diakoni – et annerledes språk*. <http://www.diakonissehjemmet.no/filer/112.pdf>. Hentet 07/02/2010.
- Wyller, I., *Sykepleiens historie i Norge* (2.utg.). Oslo: Gyldendal 1990.
http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007082204048. Hentet: 21/04/2010.
- <http://www.enlignes.no/index.asp?id=24246>. Hentet:14/04/2010.
<http://no.www.stovnerporten.no/vandre/tur5.htm>. Hentet: 15/04/2010.
http://no.wikipedia.org/wiki/For_fattig_og_rik. Hentet: 27/05/2010.

VEDLEGG 1: INFORMASJONSBREV.

INFORMASJON

Takk for telefonsamtalen. Herved sender jeg informasjonsskrivet som jeg nevnte. Jeg, Eva Lee Løland, tar mastergrad i diakoni, på Menighetsfakultetet og Diakonova. Jeg skriver en avhandling over temaet: *Hva gikk den kvinnelige diakoni ut på i Den norske Kirke i tiden etter andre verdenskrig?*

Veileder er førsteamanuensis Kristin Norseth ved Det teologiske Menighetsfakultetet. Kvinnens tjeneste i Den norske kirke er et underbelyst tema. Inntil kvinnelige prester ble vanlig, var den kvinnelige menighetstjeneste først og fremst utøvelse av sykepleierrelaterte oppgaver i menigheter/sokn/prestegjeld ved menighetssøstere, utdannet ved en av de kirkelige diakoniinstitusjoner. Det er gjort få studier av deres innsats og betydning. Det som er skrevet, er basert på skriftlig arkivmateriale fra utdanningsinstitusjonene. Svært lite er gjort på tiden etter 2. verdenskrig. Mange av dem som var aktive som menighetssøstre/-diakonisser fra 1950-årene av, representerer et unikt historisk kildemateriale i form av minner. Materialet skal samles inn via semistrukturerte intervjuer med fokus på hvem menighetssøstrene var (personlig, sosial, utdanningsmessig bakgrunn), hva de gjorde (arbeidsoppgaver og arbeidsinnsats) og deres relasjoner til ulike instanser i menighetene så vel som til det offentlige. Målet er å finne ut hva gjorde under hvilke forhold og å skrive deres innsats inn i norsk kirke- og diakonihistorie så vel som kvinne- og sosialhistorie.

Avhandlingen skrives på bakgrunn av intervjuer med tidligere menighetssøstre. Jeg er glad du har sagt deg villig til å delta, men vil gjøre oppmerksom på at det er helt frivillig å delta i prosjektet, og at du på et hvilket som helst tidspunkt kan trekke deg fra det uten å måtte begrunne dette nærmere. I så fall må du gi meg beskjed. Når det gjelder personidentifiserbare opplysninger, er det ingen andre enn min veileder og jeg som vil få tilgang til disse. De er underlagt taushetsplikt og opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt.

Intervjuet vil ta ca 1-2 timer og blir tatt opp på bånd for deretter å bli lagt inn på min private datamaskin på en fil som ingen andre har tilgang til. I avhandlingen vil alle steds- og personopplysninger anonymiseres. Alle lydbåndopptak vil bli slettet ved prosjektets avslutning som offisielt vil være 31.12. 2010. Selv er jeg underlagt taushetsplikten.

Hvis det er noe du lurer på, kan du ringe meg på 95992694 eller sende en e-post til: evalee_4@hotmail.com. Du kan eventuelt også kontakte min veileder Kristin Norseth ved Det teologiske Menighetsfakultet: (+47) 22 59 05 00/32 (mobil: 98832271).

I telefonsamtalen sa du deg villig til å delta i prosjektet, men det ville vært fint om du kunne skrive under på samtykkeerklæringen nedenfor, som du enten kan gi meg når jeg kommer eller returnere til følgende adresse:

Eva Lee Løland c/o Aina Lee
Ebbells gt. 7b
0183 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om menighetssøsterprosjektet, og stiller til intervju.

Signatur:.....tlf:.....

VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE.

UTDANNELSEN

1. Hvorfor begynte du på Menighetssøsterhjemmet?
2. Hvilke forventninger hadde du til utdannelsesinstitusjonen da du begynte?
3. Hvilke forventninger/syn opplevde du institusjonen hadde til det å være menighetssøster?
4. Hva lærte du om det å være menighetssøster under utdanningen?
5. Var du ute i praksis i løpet av menighetssøsterstudiet, i så fall, hvordan virket det på deg?
6. Hvordan så institusjonen på gifte/ugifte menighetssøstre? Giftet du deg i studietiden?

Å BLI MENIGHETSSØSTER

7. Hvorfor ble du menighetssøster?
8. Hvor gammel var du?
 - a. begynte utdannelsen (alle fulgte opplegget uten pauser??)
 - b. begynte å jobbe
9. Hvor lenge var du menighetssøster?
10. Hvor har du arbeidet som menighetssøster? By/land/utkant/sentrum.
11. Hvem rekrutterte deg? (Hvem bidro til at du ble menighetssøster akkurat der?
Uformelle

ANSETTELSESFORHOLD

12. Hvem ansatte deg? (formelle ansettelsesforhold)
13. Hvordan ble stillingen finansiert og hvordan opplevdes det å motta lønn, som oftest var samlet inni form av gaver?
14. Hvilke instruksjoner lå til grunn for arbeidet ditt?
15. Hvordan var arbeidstid/fritid regulert? Hva slags boforhold hadde du?
16. Innebar arbeidet mye reising? Hvordan kom du deg frem? (Arbeidsområde, utstrekning, kommunikasjoner)

ARBEIDETS OPPGAVER

17. Hva slags arbeidsoppgaver utførte du som menighetssøster? Beskriv dem. (alt fra dødspleien til forkynnelse?)
18. Hvordan opplevde du tjenesten/arbeidet?
19. Hva opplevde du som positivt/negativt/problematisk i forhold til arbeidsoppgavene?
20. Hvordan valgte man ut dem som fikk hjelp?
21. Hvordan ble arbeidet organisert og hvem hadde ansvaret for det?
22. Hvordan ble diakonale/religiøse aspekter ivaretatt?

SAMARBEIDSRELASJONER OG FORHOLDET TIL MENIGHETEN

23. Hvem samarbeidet du med som menighetssøster? (Prest, lege, menighetsråd, Menighetspleien, foreningsliv, offentlige myndigheter/helse- og sosial sektoren og andre institusjoner.)
 - a. Hvis samarbeid med diakon, hvordan så presten på dette? (Holdninger). Osv.
24. Hvordan opplevde du de forskjellige samarbeidsrelasjonene? (Spesielle vansker/utfordringer/konflikter)
 - a. Opplevde du noen alvorlige typer konflikter? I forhold til hvem? I forhold til hva, og hva gikk de ut på?
 - b. Hva var ledelsens reaksjoner på konfliktene? (Menighetssøsterhjemmet, arbeidsgiver, menighet/andre)
25. Hvordan var forholdet til andre menighetssøstre og til moderinstitusjonen (Menighetssøsterhjemmet)?

ENDRINGER OG REFLEKSJONER

26. Hvorfor sluttet du som menighetssøstre?
27. Hva slags arbeid/videreutdannelse gikk du da inn i?
28. Når du ser tilbake, hva tenker du nå om din periode som menighetssøster?
 - a. Hvordan opplevde du forskjellen på å være menighetssøster i forhold til andre yrker/ansettelsesforhold?
 - b. Kan du si noe om hva ulikhetene bestod i, fra det å være menighetssøster til det å være/arbeide på det nye stedet du kom til?
 - c. Hva anser du var diakoni den gangen, og hvordan ser du på diakoni i dag?